

Kauno technologijos universitetas

Socialinių, humanitarinių mokslų ir menų fakultetas

**Ekonominis augimas, pajamų nelygė ir subjektyvi gerovė
Lietuvoje 2009 – 2019 metais**

Baigiamasis magistro studijų projektas

Gražina Pačinskaitė

Projekto autorė

Dr. Vaidas Morkevičius

Vadovas

Kaunas, 2021

Kauno technologijos universitetas

Socialinių, humanitarinių mokslų ir menų fakultetas

Ekonominis augimas, pajamų nelygybė ir subjektyvi gerovė Lietuvoje 2009 – 2019 metais

Baigiamasis magistro studijų projektas

Socialinė gerovė ir politika (6211JX045)

Gražina Pačinskaitė

Projekto autorė

Dr. Vaidas Morkevičius

Vadovas

Doc. dr. Rasa Daugėlienė

Recenzentė

Kaunas, 2021

Kauno technologijos universitetas

Socialinių, humanitarinių mokslų ir menų fakultetas

Gražina Pačinskaitė

Ekonominis augimas, pajamų nelygybė ir subjektyvi gerovė Lietuvoje 2009 – 2019 metais

Akademinio sąžiningumo deklaracija

Patvirtinu, kad mano, Gražinos Pačinskaitės, baigiamasis projektas tema „Ekonominis augimas, pajamų nelygybė ir subjektyvi gerovė Lietuvoje 2009 – 2019 metais“ yra parašytas visiškai savarankiškai ir visi pateikti duomenys ar tyrimų rezultatai yra teisingi ir gauti sąžiningai. Šiame darbe nei viena dalis nėra plagijuota nuo jokių spausdintinių ar internetinių šaltinių, visos kitų šaltinių tiesioginės ir netiesioginės citatos nurodytos literatūros nuorodose. Įstatymų nenumatytų piniginių sumų už šį darbą niekam nesu mokėjęs.

Aš suprantu, kad išaiškėjus nesąžiningumo faktui, man bus taikomos nuobaudos, remiantis Kauno technologijos universitete galiojančia tvarka.

Gražina Pačinskaitė

(vardą ir pavardę įrašyti ranka)

(parašas)

Pačinskaitė, Gražina. Ekonominis augimas, pajamų nelygybė ir subjektyvi gerovė Lietuvoje 2009 – 2019 metais. Magistro studijų baigiamasis projektas / dr. Vaidas Morkevičius; Kauno technologijos universitetas, Socialinių, humanitarinių mokslų ir menų fakultetas.

Studijų kryptis ir sritis (studijų krypčių grupė): 05S (J03).

Reikšminiai žodžiai: ekonominis augimas, pajamų nelygybė, pajamos, subjektyvi gerovė, pasitenkinimas gyvenimu.

Kaunas, 2021. 65 p.

Santrauka

Visuomenės gerovė, socialinės ir pajamų atskirties mažinimas yra viena aktualiausių temų socialiniuose tyrimuose iki šiol. Visame pasaulyje buvo ir yra atliekami tyrimai, kuriais siekiama giliau suvokti šalies socio-ekonominės būsenos sąveiką su gyventojų subjektyvia gerove. Kadangi kiekviena valstybė, jos piliečiai yra unikalūs, subjektyvios gerovės tyrimų rezultatai, gauti tiriant konkrečią šalį, negali būti tiesmukai taikomi ir kitoms šalims. Gerovės valstybės siekis Lietuvoje imtas akcentuoti neseniai. Po Lietuvos įstojimo į Europos Sąjungą Lietuva ėmė lygiuotis į aukštesnį išsivystymą pasiekusias šalis, pajamų nelygybės mažinimas visuomenėje tapo vienu pagrindinių uždavinių, siekiant gerovės užtikrinimo, kas savo ruožtu paskatino tyrimus subjektyvios gerovės ir pajamų nelygybės temomis. Nors pasaulyje yra atlikta tyrimų, nagrinėjančių ekonominio augimo, pajamų nelygybės bei subjektyvios gerovės sąveiką, analogiškų tyrimų, analizuojančių Lietuvos rodiklius, trūksta. Lyginant su kitomis Europos Sąjungos šalimis, pajamų nelygybė Lietuvoje yra viena didžiausių, o subjektyvi gerovė nesiekia ES šalių vidurkio. Taigi, šiame projekte siekiama išsiaiškinti, kaip ekonominio augimo ir pajamų nelygybės pokyčiai sąveikauja su subjektyvios gerovės pokyčiais. Lietuvos ekonominis augimas nuo 2009 metų yra itin spartus, todėl kyla klausimas, kaip tai veikia pajamų nelygybę ir gyventojų subjektyvią gerovę? Tyrimo objektas – ekonominio augimo, pajamų nelygybės ir subjektyvios gerovės kaita Lietuvoje 2009 – 2019 metais. Tyrimo tikslas – nustatyti, kaip susijęs pajamų nelygybės ir subjektyvios gerovės kitimas, augant Lietuvos ekonomikai 2009 – 2019 metais. Tyrimo uždaviniai yra išnagrinėti ekonominio augimo, pajamų nelygybės ir subjektyvios gerovės teorinius aspektus; palyginti Lietuvos ekonominio augimo, pajamų nelygybės ir subjektyvios gerovės rodiklius su kitų Europos šalių rodikliais; nustatyti, kaip susijęs pajamų nelygybės ir subjektyvios gerovės rodiklių kitimas, augant Lietuvos ekonomikai 2009 – 2019 metais. Tyrime naudoti metodai yra mokslinės literatūros, teisės aktų ir informacinių šaltinių analizė bei antrinė kiekybinė statistinių ir tarptautinių apklausų duomenų analizė. Atlikus Lietuvos atvejo analizę buvo nustatyta, kad 2009 – 2019 metais Lietuvoje pasireiškusi ekonominė augimą lydėjo nepastovus pajamų nelygybės kitimas, o gyventojų subjektyvi gerovė per tą patį laikotarpį reikšmingai padidėjo. Atlikus palyginamąją analizę su kitų Europos Sąjungos šalių rodikliais buvo nustatyta, kad Lietuvos ekonomika 2009 – 2019 metais augo greičiau nei daugelio kitų ES šalių. Buvo atrasta, kad pajamų nelygybės rodikliai Lietuvoje 2009 bei 2019 metais buvo vieni aukščiausių, lyginant su kitomis ES šalimis. Nustatyta, kad subjektyvi gerovė Lietuvoje buvo žemesnė nei daugelyje ES šalių bei atsiliko nuo ES vidurkio. Tyrimo metu buvo atrasta, kad Lietuvoje 2009 – 2019 metų laikotarpyje fiksuotas nuoseklus BVP bei pasitenkinimo gyvenimu augimas byloja, kad Lietuvoje egzistuoja ryšys tarp ekonominės raidos bei subjektyvios gyventojų gerovės. Pastebėtos koreliacijos tarp pajamų bei socialinės nelygybės mažėjimo ir laimės lygio augimo, kuris fiksuotas Lietuvoje 2011 – 2013 bei 2017 – 2019 metais. Buvo atrasta, kad BVP augimo objektyvūs rodikliai

tam tikru lygiu ir nuosekliai koreliavo su gyventojų subjektyviais šalies ekonominės būsenos vertinimais. Tyrimo rezultatai atskleidė, jog Lietuvoje 2009 – 2019 metų laikotarpyje fiksuotas ekonominis augimas nevienodai veikė pajamų nelygybę bei gyventojų subjektyvią gerovę. Tačiau tyrimo metu gauti rezultatai byloja, kad 2009 – 2019 metų laikotarpyje tarp Lietuvos ekonominio augimo, pajamų nelygybės kitimo ir subjektyvios gerovės rodiklių kaitos egzistavo tam tikras reikšmingas ir teigiamas ryšys. Projektą sudaro santrauka lietuvių ir anglų kalbomis, lentelių ir paveikslų sąrašai, įvadas, trys dalys, išvados, literatūros ir informacinių šaltinių sąrašai. Projektą sudaro 65 puslapiai, 6 lentelės, 27 paveikslai. Darbe naudoti 129 mokslinės literatūros ir informaciniai šaltiniai.

Pačinskaitė, Gražina. Economic Growth, Income Inequality and Subjective Well-Being in Lithuania in the Period of 2009–2019. Master's Final Degree Project / supervisor dr. Vaidas Morkevičius; Faculty of Social Sciences, Arts and Humanities, Kaunas University of Technology.

Study field and area (study field group): 05S (J03).

Keywords: Economic growth, Income, Income inequality, Subjective well-being, Life satisfaction.

Kaunas, 2021. 65 p.

Summary

Public welfare, reducing social and income exclusion are the most relevant topics of social studies to date. There has been studies around the world that provides a deeper understanding of the interaction of a country's economic status with the well-being of its population. Because each country, its citizens are unique, the results of subjective well-being research are country-specific and cannot be extended to other countries. The aspiration of the welfare state in Lithuania was started to emphasize recently. After Lithuania's accession to the European Union, Lithuania began to follow the example of more developed countries. Reducing income inequality became one of the most important tasks in ensuring prosperity, it led to more research on subjective well-being and income inequality. Although there are studies in the world examining the interaction between economic growth, income inequality and subjective well-being, there is a lack of similar studies analyzing Lithuania's indicators. Compared to other European Union countries, income inequality in Lithuania is one of the largest, and subjective well-being is below the EU average. Thus, this project seeks to elucidate how changes in Lithuania's economic growth and income inequality interact with changes in subjective well-being. Lithuania's economic growth is rapid since 2009, so the question is, how does it affect income inequality and the subjective well-being of Lithuanian people? The object of this research is the interactions of economic growth, income inequality and subjective well-being in Lithuania in the period of 2009–2019. The aim is to determine how the change of Lithuania's income inequality, subjective well-being and economic growth was related in the period of 2009–2019. The tasks of the study are to examine the aspects of economic growth, income inequality, and subjective well-being; to compare Lithuania's economic growth, income inequality and subjective welfare indicators with other European countries; to determine how the change of Lithuania's income inequality, subjective well-being and economic growth was related in the period of 2009–2019. Methods of this research are analysis of scientific literature, legal documents and information sources, as well as quantitative analysis of international surveys and statistical data. The research results revealed that the economic growth in Lithuania in the period of 2009–2019 was accompanied by a volatile change in income inequality, and the subjective well-being of the population increased significantly during the same period. After a comparative analysis with the other European countries, it was established that Lithuania's economy grew faster during 2009–2019 than in many other EU countries. It was found that income inequality in Lithuania in 2009 and 2019 were among the highest compared to other EU countries. It was revealed that subjective well-being in Lithuania is lower than in many EU countries and lags behind the EU average. The study found that the consistent growth of GDP and life satisfaction recorded in Lithuania in the period of 2009–2019 indicates that in Lithuania there is a connection between economic development and the subjective well-being of the population. Correlation between decrease in income inequality and happiness growth occurred during the periods of 2011–2013 and 2017–2019. During this research it was established that objective indicators of GDP growth correlated to a certain

level and consistently with the subjective assessments of the country's economic situation. The results of the study revealed that in Lithuania in the period of 2009–2019, economic growth unequally affected income inequality and the subjective well-being of the population. However, the results obtained during the study show that in the period of 2009–2019, there was a certain significant and positive relationship between Lithuania's economic growth, changes in income inequality and changes in subjective well-being indicators. Project consists of summary in lithuanian and english, lists of tables and pictures, introduction, 3 parts, conclusion, lists of used literature and information sources. Project consists of 65 pages, 6 tables, 27 pictures. Used literature and information sources lists consist of 129 sources.

Turinys

Lentelių sąrašas	9
Paveikslų sąrašas	10
Terminų sąrašas	11
Įvadas	12
1. Pajamų nelygybė, subjektyvi gerovė ir ekonominis augimas: teorinė analizė	14
1.1. Ekonominio augimo samprata	14
1.2. Pajamų nelygybės samprata ir veiksniai	15
1.2.1. Pajamų nelygybės samprata	16
1.2.2. Pajamų nelygybę lemiantys veiksniai	19
1.3. Subjektyvios gerovės samprata ir veiksniai	23
1.3.1. Subjektyvios gerovės samprata ir teorijos	23
1.3.2. Subjektyvią gerovę lemiantys veiksniai	26
1.3.3. Ekonominio augimo, pajamų nelygybės ir subjektyvios gerovės sąsajų teorinis modelis	34
2. Ekonominio augimo, pajamų nelygybės ir subjektyvios gerovės sąsajų Lietuvoje 2009 – 2019 metais tyrimas	36
2.1. Duomenų šaltiniai	36
2.1.1. Europos socialinis tyrimas	36
2.1.2. Europos šalių statistikos duomenų bazė	37
2.2. Duomenų analizės metodai	37
3. Tyrimo rezultatai	39
3.1. Ekonominis augimas ir pajamų nelygybė	39
3.2. Subjektyvi gerovė	44
3.3. Ekonominio augimo, pajamų nelygybės ir subjektyvios gerovės sąsajos Lietuvoje	51
Išvados	55
Literatūros sąrašas	56
Informacijos šaltinių sąrašas	64

Lentelių sąrašas

1 lentelė. Pajamų nelygybę sąlygojantys veiksniai.....	21
2 lentelė. Subjektyviai gerovei įtakos turinčių veiksnių teorinės priegos.....	24
3 lentelė. Subjektyvios gerovės kintamieji.....	36
4 lentelė. Ekonominio augimo ir pajamų nelygybės kintamieji.....	37
5 lentelė. Subjektyvios gerovės rodikliai Lietuvoje ir Europoje.....	44
6 lentelė. Kaip dažnai gyventojai susitinka su giminėmis, draugais ar bendradarbiais.....	48

Paveikslų sąrašas

1 pav. Pajamų nelygė JAV 1910 - 2010 metais.....	17
2 pav. Gini koeficientas pasaulio šalyse.....	18
3 pav. Pasaulio turtingiausių asmenų skaičius, kurie valdo tiek turto, kiek tenka 50 % mažiausias pajamas gaunančios pasaulio populiacijos.....	19
4 pav. Subjektyvi gerovė pasaulyje 2018 metais.....	25
5 pav. Subjektyvios gerovės nelygybės evoliucija nepertraukiamo ekonominio vystymosi metu 1981 – 2007 metais.....	28
6 pav. Ekonominio augimo, pajamų nelygybės ir subjektyvios gerovės sąsajų teorinis modelis.....	34
7 pav. BVP gyventojui produktų kainomis (eurais).....	39
8 pav. BVP gyventojui produktų kainomis (eurais) ES šalyse.....	39
9 pav. Gini koeficientas (procentais) Lietuvoje.....	40
10 pav. Gini koeficientas (procentais) ES šalyse.....	40
11 pav. Gyventojų dalis (procentais), esančių ties skurdo ar socialinės atskirties riba Lietuvoje.....	41
12 pav. Gyventojų dalis (procentais), esančių ties skurdo ar socialinės atskirties riba ES šalyse.....	42
13 pav. Nacionalinių disponuojamųjų pajamų dalis (procentais), tenkanti pirmajam gyventojų deciliui.....	42
14 pav. Nacionalinių disponuojamųjų pajamų dalis (procentais), tenkanti pirmajam gyventojų deciliui ES šalyse.....	43
15 pav. Pasitenkinimas gyvenimu vidurkis ir laimės lygis (10 balų skalėje) Lietuvoje.....	45
16 pav. Pasitenkinimo gyvenimu vidurkis (10 balų skalėje) ES šalyse.....	45
17 pav. Gyventojų laimės lygis (10 balų skalėje) ES šalyse.....	46
18 pav. Subjektyvus sveikatos vertinimas Lietuvoje.....	46
19 pav. Subjektyvus sveikatos vertinimas ES šalyse 2018/2019 metais.....	47
20 pav. Kaip dažnai Lietuvos gyventojai susitinka su giminėmis, draugais ar bendradarbiais.....	48
21 pav. Lietuvos gyventojų subjektyvaus saugumo vertinimas, būnant vietiniame rajone, tamsiu paros metu.....	49
22 pav. ES šalių gyventojų subjektyvaus saugumo vertinimas, būnant vietiniame rajone tamsiu paros metu 2018/2019 metais.....	50
23 pav. Pasitenkinimas šalies ekonomine būseną (10 balų skalėje) ES šalyse.....	51
24 pav. BVP (tūkstančiais eurų) vienam gyventojui ir pasitenkinimas šalies ekonomine būkle (10 balų skalėje).....	51
25 pav. BVP gyventojui (tūkstančiais eurų), gyventojų pasitenkinimo gyvenimu vidurkis (10 balų skalėje) ir Gini koeficientas (10 balų skalėje).....	52
26 pav. Lietuvos gyventojų laimės lygis (10 balų skalėje), nacionalinių disponuojamųjų pajamų dalis, tenkanti pirmajam gyventojų deiciliui (procentais) bei gyventojų dalis, esančių ties skurdo arba socialinės atskirties riba (10 balų skalėje).....	53
27 pav. Gini keoficientas (procentais), gyventojų dalis (procentais), kurie su šeima, draugais ar kolegomis susitinka kartą per savaitę ar dažniau, gyventojų dalis (procentais), kurie jaučiasi saugūs būdami vietiniame rajone, tamsiu paros metu bei gyventojų dalis (procentais), kurie savo sveikatą vertina gerai arba labai gerai.....	53

Terminų sąrašas

Ekonominis augimas – apibūdinamas kaip gamybos apimčių augimas, dažniausiai matuojamas bendrojo vidaus produkto padidėjimu (Vainienė, 2008).

Pajamos – „per mokestinį laikotarpį gautas atlygis už atliktus darbus, suteiktas paslaugas, už parduotas ar suteiktas teises, už parduotą ar kitaip perleistą turtą ar lėšas ir/arba kita gauta nauda pinigais ir/arba natūra“ (Lietuvos gyventojų pajamų mokesčių įstatymas, 2002).

Pajamų nelygė – tai reiškinys, kuris parodo kaip šalies ekonomikoje uždirbtos pajamos pasiskirsčiusios tarp visų gyventojų (Europos komisija, 2018).

Subjektyvi gerovė – asmens bendras savo gyvenimo bei gyvenimo aspektų, tokių kaip darbas, šeima, draugai, kokybės vertinimas (Diener, Emmons, Larsen, Griffin, 1985).

Įvadas

Žmonės nuo neatmenamų laikų siekė didesnės materialinės gerovės. Turto didėjimas ir ekonominis augimas tapo pagrindiniu individų ir valstybių siekiu. Vienas pagrindinių matų, nusakančių šalies socio-ekonominę raidą yra ekonomikos būseną ir jos augimą. Neretai ekonominis augimas yra tapatinamas su valstybės ir visuomenės raida, tačiau ar galima teigti, jog pajamų augimas yra lygiagretus visuomenės socialiniam tobulėjimui ir gyventojų gerovei? Ekonominio augimo įtaka visuomenės raidai išlieka aktuali klausimu.

Temos aktualumas. Visuomenės gerovė, socialinės ir pajamų nelygybės mažinimas yra viena aktualiausių temų socialiniuose tyrimuose iki šiol. Visame pasaulyje buvo ir yra atliekami tyrimai, siekiant giliau suvokti pajamų ir šalies ekonominės būsenos sąveiką su subjektyvia gyventojų gerove. Kadangi kiekviena valstybė, jos piliečiai yra unikalūs, subjektyvios gerovės tyrimų rezultatai gauti tiriant konkrečią šalį, negali būti tiesmukai taikomi ir kitoms šalims. Todėl, tiriant ekonominių ir socialinių plotmių sąveiką šalyse reikia nepamiršti kiekvienos valstybės savitumo.

Subjektyvios gerovės ir pajamų sąveika yra aktuali tema, analizuojama įvairių tyrėjų visame pasaulyje. Ilgą laiką pagrindiniu šalies išsivystymo ir gyventojų gerovės matavimo rodikliu buvo laikomas ekonominis išsivystymas, tačiau kai kurie tyrėjai teigia, jog ekonominiai rodikliai neatspindi šalies išsivystymo ir gyventojų gerovės lygio (Hoorn, 2007; Berg, 2008; Zweig, 2014). Lietuvos atveju, ekonominis augimas yra pastebimas kasmet nuo 2008 – 2009 metų ekonominės krizės pabaigos, tačiau ne tokie pozityvūs nedarbo, socialinės ir pajamų nelygybės rodikliai byloja apie skirtumus tarp socialinės raidos ir ekonominio augimo. Taigi, tiriant visuomenės pažangą yra tikslinga analizuoti visus ją sąlygojančius socialinius, socio-demografinius, aplinkos, politinius, ekonominius ir asmens būklės veiksnius (Hoorn 2007; Berg 2008).

Vienas esminių visuomenės tobulėjimo ir gyvenimo kokybės aspektų yra socialinė ir pajamų lygybė. Pajamų nelygybė pasaulyje pastaraisiais dešimtmečiais augo (Saez, 2020). Vyrauja nuomonė, kad besivystančiose šalyse dėl spartaus ekonominio augimo, pajamos visuomenėje didėja neproporcingai, o tai skatina pajamų nelygybę (Kuznets, 1995). Pajamų nelygybė turi įtakos įvairiems visuomenės gerovės aspektams – sveikatos priežiūros, išsilavinimo, emigracijos, nusikalstamumo rodikliams, taigi pajamų pasiskirstymas visuomenėje yra glaudžiai susijęs su gyvenimo kokybe.

Kiekviena tauta yra savita, jai būdingi skirtingi kultūriniai aspektai, socialinės normos. Kadangi kiekvienos populiacijos aspektai skiriasi, tiriant pajamų nelygybės, subjektyvios gerovės ir ekonominio augimo sąveiką yra būtina atsižvelgti į visuomenės charakteristikas. Manoma, kad analizuojant populiacijos rodiklius yra svarbu atsižvelgti į gyventojų grupių skirtumus, nevienodą gėrybių pasiskirstymą ir jų valdymą namų ūkiuose (Stiglitz, Fitoussi, Durand, 2018). Tokios populiacijos charakteristikos, kaip homogeniškumas, taipogi yra svarbus veiksnys darantis įtaką visuomenės rodikliams (Alesina, Glaeser, 2004; Easterly, Levine 1997; Mauro, 1995).

Tyrimo naujumas. Subjektyvi asmenų gerovė pradėta tyrinėti dar 1960 metais, tuo tarpu pajamų nelygybės ir ekonomikos augimo sąsajos aktyviau pradėtos tirti praėjusio amžiaus pabaigoje. Nors per pastaruosius dešimtmečius pasaulyje buvo atlikta įvairių tyrimų, nagrinėjančių pajamų nelygybės ir subjektyvios gerovės sąsajas, nėra vieningos nuomonės dėl to, kaip šie reiškiniai sąveikauja tarpusavyje.

Gerovės valstybės siekis Lietuvoje imtas akcentuoti neseniai. Po Lietuvos įstojimo į Europos Sąjungą, Lietuva ėmė sekti aukštesnį išsivystymą pasiekusių šalių pavyzdžiu, socialinės ir pajamų nelygybės mažinimas visuomenėje tapo vienu pagrindinių uždavinių, siekiant gerovės užtikrinimo. Nors tai paskatino intensyvesnius tyrimus subjektyvios gerovės ir pajamų nelygybės temomis, tokių tyrimų Lietuvoje yra vis dar mažai.

Tyrimo problema. Spartus ekonominis augimas gali lemti didėjančią pajamų nelygybę visuomenėje, o didėjanti nelygybė gali veikti subjektyvią gyventojų gerovę. Nors pasaulyje yra atlikta tyrimų, nagrinėjančių ekonominio augimo, pajamų nelygybės bei subjektyvios gerovės sąveiką, analogiškų tyrimų, analizuojančių Lietuvos rodiklius, trūksta. Lyginant su kitomis Europos sąjungos šalimis, pajamų nelygybė Lietuvoje yra viena didžiausių, o subjektyvi gerovė nesiekia ES šalių vidurkio. Taigi, šiame projekte siekiama išsiaiškinti, kaip ekonominio augimo bei pajamų nelygybės pokyčiai sąveikauja su subjektyvios gerovės pokyčiais. Lietuvos ekonominis augimas nuo 2009 metų yra itin spartus, todėl kyla klausimas, kaip tai veikia pajamų nelygybę ir gyventojų subjektyvią gerovę?

Probleminis klausimas – kaip kito pajamų nelygybė ir subjektyvi gerovė, augant Lietuvos ekonomikai 2009 – 2019 metais?

Tyrimo objektas – ekonominio augimo, pajamų nelygybės ir subjektyvios gerovės kaita Lietuvoje 2009 – 2019 metais.

Tyrimo tikslas – nustatyti, kaip susijęs pajamų nelygybės ir subjektyvios gerovės kitimas, augant Lietuvos ekonomikai 2009 – 2019 metais.

Tyrimo uždaviniai:

1. išnagrinėti ekonominio augimo, pajamų nelygybės ir subjektyvios gerovės teorinius aspektus;
2. palyginti Lietuvos ekonominio augimo, pajamų nelygybės ir subjektyvios gerovės rodiklius su kitų Europos šalių rodikliais;
3. nustatyti, kaip susijęs pajamų nelygybės ir subjektyvios gerovės rodiklių kitimas, augant Lietuvos ekonomikai 2009 – 2019 metais.

Tyrimo metodai:

1. siekiant apžvelgti ekonominio augimo, pajamų nelygybės ir subjektyvios gerovės teorinius aspektus buvo pasirinktas mokslinės literatūros, teisės aktų ir informacinių šaltinių analizės metodas;
2. tyrimo duomenų analizei atlikti buvo pasirinktas antrinės kiekybinės statistinių ir tarptautinių apklausų duomenų analizės metodas.

Darbo struktūra. Darbą sudaro santrauka lietuvių ir anglų kalbomis, lentelių ir paveikslų sąrašai, įvadas, trys dalys, išvados, literatūros ir informacinių šaltinių sąrašai. Pirmoje tyrimo dalyje analizuojami ekonominio augimo, pajamų nelygybės ir subjektyvios gerovės teoriniai aspektai. Antroje dalyje pateikiama tyrime naudotų duomenų šaltinių informacija, kintamieji bei duomenų analizės metodai. Trečioje projekto dalyje atliekama antrinė kiekybinė statistinių ir tarptautinių apklausų duomenų analizė. Projektą sudaro 65 puslapiai, 6 lentelės, 27 paveikslai. Darbe naudoti 129 mokslinės literatūros ir informaciniai šaltiniai.

1. Pajamų nelygybė, subjektyvi gerovė ir ekonominis augimas: teorinė analizė

Šiame skyriuje atliekama ekonominio augimo sampratos analizė, nagrinėjami pajamų nelygybės ir subjektyvios gerovės teoriniai aspektai, analizuojami pajamų nelygybei ir subjektyviai gerovei įtakos turintys veiksniai.

1.1. Ekonominio augimo samprata

Siekiant išanalizuoti ekonominio augimo sampratą svarbu įvardyti pagrindines sąvokas. Ekonominis augimas apibūdinamas kaip gamybos apimčių augimas, dažniausiai matuojamas bendrojo vidaus produkto padidėjimu (Vainienė, 2008). Nagrinėjant nacionalinio lygio ekonomikos pokyčius naudojamas makroekonomikos terminas. Makroekonomikos tyrimų objektas yra valstybė bei tam tikros individų grupės, ji nagrinėja nedarbo, infliacijos, ekonomikos augimo reiškinius (Vainienė 2008).

Nors kiekvienoje pasaulio valstybėje produktų bei paslaugų prekyba vyko nuo senovės, šalyje pagaminamų prekių ir gaunamų pajamų augimas imtas skaičiuoti tik XX amžiuje. XX a. pradžioje pasaulio šalių rinkos sparčiai augo, tačiau nebuvo žinoma kaip apskaičiuoti šalių ekonominę galią bei augimą, taigi atsirado poreikis sukurti šalies pajamų ir gamybos apskaičiavimo metodą.

Nacionalines JAV pajamas 1934 metais pirmasis apskaičiavo ekonomistas Kuznetsas, jis pateikė ataskaitą apie nacionalines JAV pajamas ir gamybą JAV Kongresui 1937 metais. Iki to laiko tikslesni duomenys apie šalies ekonominę galią neegzistavo. Makroekonomikos terminas atsirado tik 1939 metais.

Šiais laikais egzistuoja ne vienas metodas, kuriuo galima pamatuoti šalies ekonominę būklę. Valstybės ekonominė padėtis bei ekonominio augimo greitis gali būti matuojamas:

- bendroju vidaus produktu (BVP), tenkančiu vienam gyventojui;
- BVP metiniu pokyčiu procentais;
- vidutiniu metiniu infliacijos rodikliu;
- užsienio skola, matuojama procentais nuo BVP;
- nacionalinio biudžeto deficitu, matuojamu procentais nuo BVP;
- nedarbo lygiu šalyje;
- tiesioginėmis užsienio investicijomis, matuojamomis procentais nuo BVP.

Populiariausias ir dažniausiai naudojamas matas, siekiant apskaičiuoti ekonominį šalies augimą yra bendrasis vidaus produktas (BVP). BVP yra piniginis matas, nusakantis pagaminamų prekių ir paslaugų rinkos vertę, sukurtą tam tikru laikotarpiu tam tikroje teritorijoje (Varjan, Rovnanikova, Gnap, 2017). BVP dar galima apibrėžti kaip galutinio produkto, kurį šalis pagamina per konkretų laikotarpį savo teritorijoje, pinigine vertę (Visuotinė lietuvių enciklopedija, 2003).

BVP rodiklis įprastai naudojamas, norint nustatyti ekonominę šalies ar regiono galią bei atliekant tarptautinius valstybių ekonominio išsivystymo palyginimus. Įprastai, BVP matavimo periodas apima vienerius kalendorinius metus. Ekonominis augimas dažniausiai matuojamas bendrojo vidaus produkto padidėjimu (procentais) visoje šalyje arba padalinus bendrąjį vidaus produkto rodiklį iš populiacijos individų skaičiaus.

Nėra paprasto metodo kaip vienu skaičiumi išreikšti visus gerovės aspektus taip kaip BVP rodiklis nusako ekonominį šalies vystymąsi, dėl šios priežasties BVP ilgą laiką buvo laikomas pagrindiniu ne

tik ekonomikos, bet ir bendro šalies išsivystymo matu (Stiglitz, Fitoussi, Durand, 2018). Ekonominė šalies padėtis buvo ilgą laiką suvokiama kaip pagrindinis rodiklis, nusakantis šalies gerovės lygį. Iki 1991 metų BVP buvo pagrindinis matas, naudojamas makroekonominiuose tyrimuose. BVP kaip pagrindinis gerovės rodiklis imtas kritikuoti XX a. antroje pusėje. Buvo pradėta suvokti, jog ekonominis augimas pilnai neatskleidžia šalies socio-ekonominės raidos lygio, nes ne mažiau svarbūs yra ir kiti šalies rodikliai, tokie kaip pajamų pasiskirstymas ar subjektyvi gerovė.

Vienas pirmųjų BVP rodiklių kaip šalies gerovės matą ėmė kritikuoti Peto (1977). Peto (1977) teigimu, BVP yra kiekio o ne kokybės rodiklis, todėl nėra tikslinga juo matuoti šalies gerovę. Peto (1977) kritikuoja BVP kaip visuomenės gerovės matą, dėl šių trūkumų:

1. BVP nusako viešojo sektoriaus ir didelių įmonių produkcijos vertę, tačiau privačių namų ūkių sukuriama vertė nėra įtraukiama;
2. į BVP skaičiavimą yra įtraukiama tik pagaminama produkcija, tačiau gyventojų laisvalaikis, kuris galimai kelia gyvenimo kokybę, nėra įtraukiamas;
3. į BVP matavimą nėra įtraukiami negatyvūs aplinkos pokyčiai, kurie turi įtakos šalies vystymuisi.

BVP rodiklį kritikuoja ir daugiau tyrėjų. Stobbe'as (1989) atkreipia dėmesį į pajamų pasiskirstymą visuomenėje, jo manymu, dviejose šalyse, turinčiose vienodą populiaciją bei BVP rodiklį, gyventojų gerovės lygis skirsis, jeigu šalyse yra nevienodas pajamų pasiskirstymas. Į BVP matavimą nėra įtraukiami šešėlinės ekonomikos bei nelegalios produkcijos rodikliai, todėl BVP nėra tinkamas rodiklis, siekiant nustatyti šalies išsivystymą.

Stiglitzo, Fitoussi ir Durando (2018) manymu, 2008 metais JAV prasidėjusi Pasaulinė ekonominė krizė atskleidė esminius BVP kaip gerovės mato trūkumus. Nors po staigaus ekonomikos nuosmukio BVP ilgai netrukus vėl ėmė augti, tokie rodikliai kaip gyventojų ekonominis nesaugumas būtų parodę kur kas didesnes pasekmes gyventojų gerovei nei manyta remiantis BVP pokyčiais (Stiglitz, Fitoussi, Durand, 2018). Remiantis BVP rodikliais jau 2010 metais pasaulio šalių ekonomikos ėmė atsigauti, dėl šios priežasties daugelio šalių vyriausybės nesiėmė drastiškų sprendimų, siekiant stiprinti socialinę apsaugą bei piliečių gerovę, nors ir didelė dalis gyventojų vis dar negalėjo atsigauti po ekonominės krizės padarinių (Stiglitz, Fitoussi, Durand, 2018). Vyriausybių rėmimasis ekonominiais rodikliais vertinant visuomenių atsigavimą po krizės ilgainiui lėmė sudėtingą ir lėtą visuomenės atsigavimą. Tai išskėlė esminius BVP kaip gerovės mato trūkumus.

Praėjus dešimtmečiui po Pasaulinės ekonominės krizės pabaigos pajamų ir turto nelygybė užima kur kas svarbesnį vaidmenį, analizuojant gyventojų gerovę, nei 2010 metais. Vis dėl to, progresas matuojant pajamų, turto ir gėrybių vartojimo pasiskirstymą nacionaliniu bei individualiu lygmeniu yra reikalingas.

Ekonominio augimo kaip valstybės gerovės mato kritikavimas paskatino tolesnius kitų visuomenės vystymuisi įtakos turinčių veiksnių, tokių kaip pajamų nelygybė, socialinė nelygybė, skurdas, išsilavinimas, subjektyvi gerovė, tyrimus.

1.2. Pajamų nelygybės samprata ir veiksniai

Norint išanalizuoti pajamų nelygybės reiškinių pirmiausiai reikia įvardyti pagrindines sąvokas, o siekiant išsiaiškinti kodėl šalyse vyrauja skirtingo dydžio pajamų nelygybė, yra svarbu nustatyti,

kokie veiksniai ją lemia. Šiame poskyryje bus nagrinėjama pajamų nelygybės samprata, apžvelgiama pajamų nelygybės problema pasaulyje bei aiškinamasi, kokie veiksniai sąlygoja pajamų nelygybę.

1.2.1. Pajamų nelygybės samprata

Siekiant suprasti pajamų nelygybės reiškinį, svarbu apibrėžti, kas yra pajamos. Lietuvos gyventojų pajamų mokesčio įstatyme (2002) pajamos yra įvardijamos kaip „per mokestinį laikotarpį gautas atlygis už atliktus darbus, suteiktas paslaugas, už parduotas ar suteiktas teises, už parduotą ar kitaip perleistą turtą ar lėšas ir/arba kita gauta nauda pinigais ir/arba natūra“. Tuo tarpu, nelygybės sąvoką galima apibūdinti kaip sąlygas, kai individai turi nevienodas galimybes gauti tokias gėrybes kaip pajamos, valdžia ir prestižas (Rakauskienė, Puškorius, Diržytė ir kiti, 2017). Pajamų nelygybė įvardijama kaip reiškinys, parodantis gyventojų pajamų netolygų pasiskirstymą (Saez, 2020).

Visame pasaulyje turtingieji, skurstantys ir vidurinės klasės gyventojai tenkinasi skirtingų dydžių pajamomis. Nors per pastaruosius dešimtmečius žmonija augo ir vystėsi itin sparčiai įvairiose srityse, socialinė ir pajamų nelygybė išlieka aktualia tema visame pasaulyje. Pajamų nelygybės reiškinys neretai siejamas su Pareto principu. Pareto principas teigia, jog 80 % pasaulio turtų atitenka 20 % turtingiausių gyventojų, tuo tarpu 80 % skurstančiųjų tenkinasi 20 % likusių gėrybių.

Pajamų nelygybė yra suprantama kaip viena pagrindinių ekonominės atskirties sudėtinių dalių, šis reiškinys gali sąlygoti socialinę atskirtį ir didelius skurdo rodiklius šalies viduje. Netolygus pajamų pasiskirstymas visuomenėje yra laikomas neigiamą poveikį visuomenės vystymuisi turinčiu reiškiniumi, būdingu sparčiai besivystančioms ekonomikoms. Nors pajamų nelygybė neretai minima kaip neigiamas ekonominio augimo padarinys, vyrauja ir kita nuomonė – kad pajamų nelygybė yra neišvengiama ir reikalinga, siekiant spartaus ekonominio augimo. Karpuškienės (2017) teigimu, pajamų augimui yra būtina gyventojų pajamų nelygybė. Pajamų nelygybės įtaka visuomenės socialinei gerovei išlieka aktualia tema socialiniuose tyrimuose.

Yra svarbu suvokti pajamų nelygybės reikšmę valstybių vystymuisi. Didelė pajamų nelygybė šalyje gali turėti neigiamų padarinių ekonomikai. Didėjanti pajamų nelygybė gali tapti žmoniškųjų išteklių iššvaistymo priežastimi, sąlygoti nedarbo didėjimą bei lemti, jog didelė dalis populiacijos turi tenkintis žemos kvalifikacijos ir prastai apmokamais darbais (Chapple, Forster, Martin, 2009).

Vyrauja skirtingų požiūrių į pajamų nelygybę. Liberalizmo atstovai pateisina pajamų nelygybės augimą šalies ekonominio vystymosi metu, remdamiesi tuo, jog pasiekus tam tikrą ekonominio išsivystymo lygį tai atneš naudos visiems gyventojams. Liberalizmo ideologijoje akcentuojama, kad per didelis valstybės kišimasis į žmonių gyvenimą yra žalingas, manoma, kad individai turi patys susikurti gerovę sau ir savo šeimoms. Liberalizmo sampratoje svarbų vaidmenį užima rinkos mechanizmas, teigiama, kad socialinis teisingumas yra įgyvendinamas būtent per jį. Neoliberalizmo šalininkai mano, kad bet kokie pinigų perskirstymo mechanizmai valstybėje sukelia ekonominį neveiksmingumą bei mažina ekonominį augimą (Singh, 2017).

Socializmo ideologija iš esmės yra priešinga liberaliajai. Socializmo atstovai mano, jog valstybėje turi vyrauti teisingas gėrybių ir pajamų paskirstymas visiems jos nariams. Socializmo atstovai teigia, jog valstybėje turi vyrauti lygybė, teisingumas ir solidarumas, taigi pajamų nelygybė yra suvokiama kaip neigiamas reiškinys.

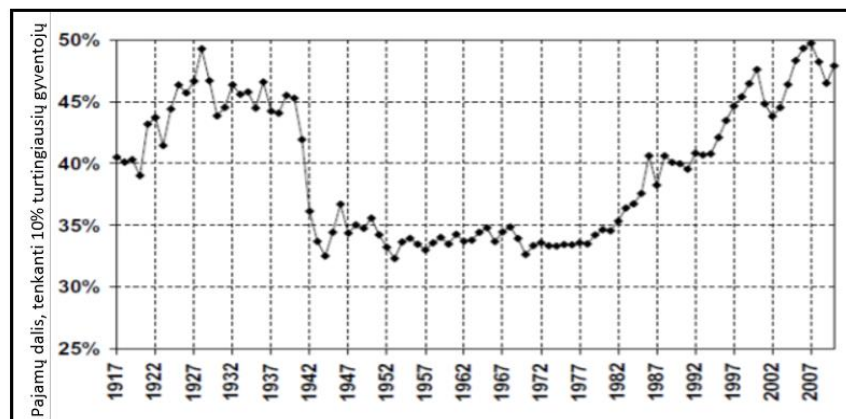

Šiais laikais tarp labai aukšto išsivystymo valstybių yra paplitusi socialdemokratijos ideologija. Socialdemokratiniais principais valdomose valstybėse yra siekiama visuotinės gerovės per lygybės, laisvės ir solidarumo principų propagavimą. Socialdemokratinėse valstybėse pajamų nelygybė yra mažinama per pajamų perskirstymo mechanizmą. Surenkami mokesčiai į valstybės išdą yra panaudojami įvairioms socialinėms išmokoms ar paslaugoms, kurios teikiamos skurdžiau gyvenantiems visuomenės nariams, taip siekiant sumažinti atskirtį tarp neturtingų ir pasiturinčių gyventojų.

Socialinis teisingumas taipogi oponuoja liberalizmo principui. Socialinis teisingumas grindžiamas tuo, jog gėrybės visuomenėje turi būti paskirstomos laikantis teisingumo. Socialinio teisingumo teorijos šalininkai akcentuoja kriterijų svarbą, kurių paskirtis yra nustatyti kas ką nepriklausomai nuo savo elgesio ir darbų turi gauti iš valstybės. Kiekvienoje valstybėje gali vyrauti skirtingi socialinio teisingumo principai. Teisingumo ir socialinio teisingumo sąvokos nėra suvokiamos vienodai tarp individų bei visuomenių, todėl nesutariama dėl pajamų perskirstymo mechanizmo reikšmės.

Meritokratijos ideologija grindžiama tuo, kad gėrybių pasiskirstymas visuomenėje turi priklausyti nuo individų gebėjimų ir talentų. Manoma, jog asmenys turi nusipelniti gerovės savo pasiekimais, taigi, tokioje visuomenėje pajamų nelygybė yra neišvengiama. Meritokratijos ideologijos kritikai teigia, kad pasiturinčios ir skurstančios šeimos turi ne vienodas galimybes suteikti savo atžaloms žinias ir išsilavinimą, o kadangi ne visi individai turi lygias galimybes įgyti žinių bei įgūdžių - nėra sąžininga individus vertinti pagal jų gebėjimus (Calabresi, 2020).

Istoriškai, pajamų nelygybė pasaulyje keitėsi priklausomai nuo valstybių ekonominių, rinkos ir politinių pokyčių. Pajamų nelygybės didėjimas yra siejamas su pajamų bei turto pasiskirstymu ir koncentracija. JAV nuo XX a. pajamų nelygybė reikšmingai kito, toks netolygus pajamų ir turto pasiskirstymas šalyje yra siejamas su kapitalizmo augimu (žiūrėti 1pav).

1 pav. Pajamų nelygybė JAV 1910-2010 metais (šaltinis: Piketty, Saez, 2012).

1 paveiksle nurodyta, jog nuo 1982 metų pajamų koncentracija tarp 10 % turtingiausių gyventojų augo. Krugmanas (2013) analizuodamas XX a. antrosios pusės JAV ekonomiką pastebi, jog tuo metu vykdyta mokesčių politika sumažino mokesčių tarifus didžiausias pajamas gaunantiems gyventojams, dėl to pajamų atskirtis tarp mažas ir gausias pajamas gaunančių individų stipriai išaugo. Taigi, vykdoma mokesčių politika gali reikšmingai veikti pajamų nelygybę šalyje.

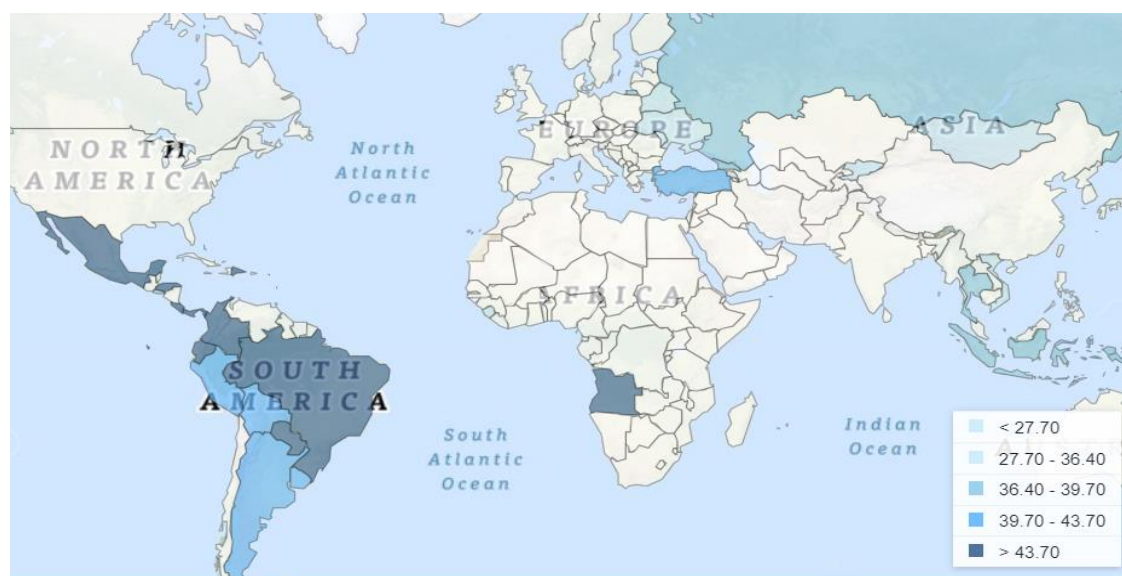
Per pastaruosius dešimtmečius buvo atlikta daugybė pajamų nelygybės tyrimų, kurių metu buvo atskleista pajamų nelygybės ir įvairių socialinių reiškinių sąsajos. Tyrimų metu buvo atrasta, kad pajamų nelygybė neigiamai veikia žmonių sveikatą (Kaplan et al, 1996; Wilkinson, Pickett, 2006), neigiamai veikia asmens pasitikėjimo jausmą (Knack, Keefer, 1997; Gustavsson, Jordahl, 2008), skatina nusikalstamumą (Choe, 2008; Scorzafave, Soares, 2009), mažina politinį aktyvumą (Horn, 2011). Taigi, pajamų nelygybė visuomenėje gali byloti apie emocinę naštą, tenkančią mažesnes pajamas gaunantiems asmenims.

Pajamų nelygybę galima matuoti keliais skirtingais matais: pajamų dalių santykiu, Lorenco kreive, Atkinsono indeksu, tačiau plačiausiai naudojamas yra Gini koeficientas. Gini koeficientas parodo asmenų pajamų pasiskirstymą. Jeigu Gini koeficientas lygus nuliui, tai nurodo visišką pajamų lygybę (kad visi individai populiacijoje gauna lygią dalį pajamų), kai Gini koeficientas lygus vienetui arba 100 % tai parodo, kad vienas individas visoje tiriamoje populiacijoje gauna visas pajamas.

Pajamų nelygybė pasaulyje

Pastaraisiais dešimtmečiais yra pastebimas pajamų nelygybės didėjimas (Saez, 2020). Nuo 1980 iki 2000 metų pajamų nelygybė padidėjo 10 % pasaulio mastu (Saez, 2020). Vis dėl to, Gini koeficiento matavimas šalies mastu nebūtinai apibūdina tikrąją nelygybės situaciją ir jos pokyčius. Siekiant nustatyti aiškesnę pajamų nelygybės situaciją šalyje yra svarbu pažvelgti ir į namų ūkių pokyčius. Ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacija (toliau EBPO) (2020) skelbia, kad daugumoje EBPO šalių namų ūkiuose disponuojamųjų pajamų prieaugis nesiekia BVP padidėjimo, situacija dar prastesnė skurdesniuose namų ūkiuose, kadangi beveik visose EBPO šalyse, BVP augimas buvo kur kas didesnis nei pajamų augimas žemiausios pajamas gaunančiuose namų ūkiuose (Causa, De Serres, Ruiz, 2014).

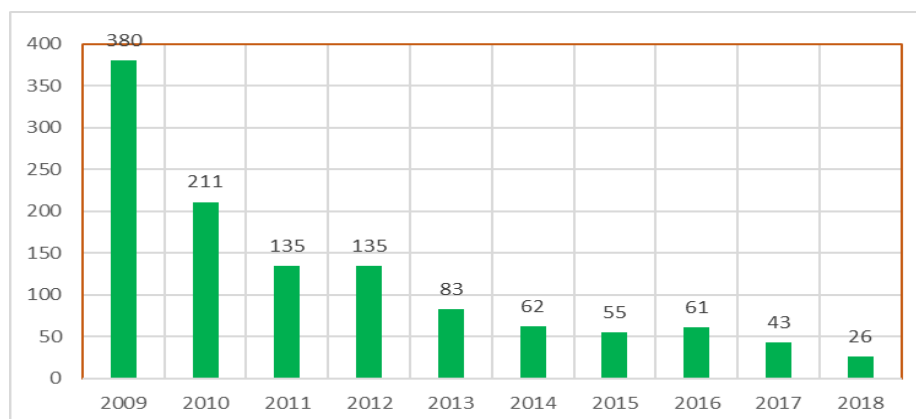
Pajamų nelygybė yra siejama su sveikatos priežiūros, išsilavinimo skirtumais, emigracijos, nusikalstamumo didėjimu visuomenėse, todėl pajamų nelygybė gali lemti visuomenės vystymąsi. Dėl šių priežasčių galima teigti, kad pajamų nelygybė sąveikauja su gyvenimo kokybe. Pastebima, kad pajamų pasiskirstymas skiriasi kiekvienoje šalyje. Siekiant geriau suprasti pajamų nelygybės pasiskirstymą pasaulyje yra tikslinga palyginti Gini koeficiento dydžius skirtingose šalyse (žr. 2 pav.).

2 pav. Gini koeficientas pasaulio šalyse (šaltinis: Pasaulio bankas, 2018).

Pateiktame paveiksle (žr. 2 pav) galime matyti, jog didžiausia pajamų nelygybė (43.7 % ir daugiau) pasaulyje 2018 metais fiksuota Pietų Amerikos valstybėse: Brazilijoje (53,9 %), Kolumbijoje (50,4 %), Meksikoje (45,4 %), Ekvadore (45,4 %), Paragvajuje (46,2 %), Kosta Rikoje (48 %), Hondūre (52,1 %), Panamoje (49,2 %), Dominikos respublikoje (43,7 %) bei Afrikos žemyne (Angoloje 51.3 %). Taip pat aukšta pajamų nelygybė buvo Turkijoje (41,9 %), Argentinoje (41,4 %), Urugvajuje (39,7 %), Bolivijoje (42.2 %), Peru (42.8 %). Didelė pajamų atskirtis 2018 metais vyravo ir Azijos bei Okeanijos žemynuose – Rusijoje (37,5 %), Mongolijoje (32,7 %), Tailande (36,4 %), Indonezijoje (39 %).

Pajamų nelygybė pasaulio šalyse kasmet kinta, tačiau pastebima tendencija, jog pasaulyje daugėja asmenų, turinčių itin dideles pajamas bei turtą, dėl šios priežasties atotrūkis tarp mažiausias ir didžiausias pajamas gaunančių asmenų didėja (žiūrėti 3 pav.).

3 pav. Pasaulio turtingiausių asmenų skaičius, kurie valdo tiek turto, kiek tenka 50 % mažiausias pajamas gaunančios pasaulio populiacijos (sudaryta autorės remiantis Saez, 2020).

Iš 3 paveiksle pateiktų duomenų galima išvelgti, kad 2009 metais 50 % skurdžiausiai gyvenančių pasaulio gyventojų turtas buvo tokio pat dydžio, kaip ir 380 pačių turtingiausių pasaulio gyventojų, tuo tarpu, 2018 metais 50 % skurdžiausiai gyvenančių pasaulio gyventojų turtas buvo lygus 26 didžiausių pasaulio turtuolių valdomam turtui. Remiantis šiais duomenimis galima teigti, jog pasaulio turto koncentracija daugiausiai turto valdančių asmenų grupėje didėja, o tai byloja apie itin spartų pajamų ir turto nelygybės pasaulyje augimą.

Dauguma EBPO šalių stengiasi sumažinti pajamų nelygybę per vidaus politiką. Tačiau tam yra reikalinga nustatyti pajamų nelygybę sukeliančias priežastis bei pasiekti kompromisą tarp ekonominio šalies augimo ir pajamų nelygybės mažinimo. Manoma, kad EBPO šalių BVP augimas pastaraisiais dešimtmečiais buvo susijęs su augančiais pajamų skirtumais tarp šalies namų ūkių (Causa, De Serres, Ruiz, 2014). Naujausias EBPO tyrimas parodė, kad BVP ir pajamų nelygybės augimas šalyse yra susijęs su sparčiais technologiniais pokyčiais šalių darbo rinkose. Vis dėl to, pajamų pasiskirstymo pokyčiai šalių viduje nėra tokie aiškūs ir lengvai nustatomi (Causa, De Serres, Ruiz, 2014).

1.2.2. Pajamų nelygybę lemiantys veiksniai

Siekiant geriau suprasti pajamų nelygybės reiškinį reikia identifikuoti jį lemiančius veiksnius. Pajamų nelygybę ir ją sukeliančius veiksnius analizuoja daug tyrėjų, tačiau tyrėjai nurodo skirtingus aspektus, kurie lemia pajamų nelygybę. Bražienės ir Zabrauskaitės (2011) teigimu, pajamų nelygybę lemia

geografiniai ir demografiniai veiksniai, nevienodas individų turtas ir pajamos, žmogiškojo kapitalo skirtumai. Taipogi, yra manoma, jog pajamų nelygybę sąlygoja asmeniniai individo bruožai – poreikiai, įgūdžiai, žinios, tikslai, prioritetai (Bagdonas, 2004). Kadangi kiekvienas individas turi skirtingus poreikius, tikslus, įsipareigojimus, jo pajamos skiriasi nuo kitų individų. Dabla-Norrisas, Konchharas, Suphaphiphatas, Rickas ir Tsounta (2015) įvardija šiuos pajamų nelygybę skatinančius veiksniai:

1. Technologinis išsivystymas. Informacinės technologijos paspartino darbuotojų produktyvumą, tačiau kompiuterinio raštingumo poreikis taipogi paskatino pajamų nelygybę tarp kompiuterinius įgūdžius turinčių ir jų stokojančių individų.
2. Mainų globalizacija. Nevaržomas prekių judėjimas tarp valstybių yra siejamas ne tik su ekonomikos augimu, bet ir su pajamų nelygybės didėjimu.
3. Finansinė globalizacija. Didėjantis tarptautinis pinigų judėjimas bei užsienio šalių investavimas į besivystančias šalis skatina pajamų atskirtį tarp gyventojų.
4. Finansų plėtimasis. Finansų plėtra suteikia gyventojams bei įmonėms prieigą prie jiems reikalingų finansinių paslaugų, tokių kaip savanoriškas pensijos kaupimas, paskolos įmonių steigimui, taupymas, investavimas. Tyrimų metu buvo nustatyta, jog finansų plėtra besivystančiose šalyse pirmiausiai skatina pasiturinčių individų praturtėjimą (Roine, Vlachos, Waldenstrom, 2009).
5. Pokyčiai darbo rinkose. Darbo rinkos pokyčiai leidžia verslams optimizuoti savo veiklą, efektyviau pertvarkyti vidines įmonių struktūras. Tačiau įmonėse didėjanti dinamika bei lankstumas gali tapti rimtu iššūkiu mažiau įgūdžių turintiems darbuotojams, kuriems nėra lengva prisitaikyti prie nuolatinės kaitos (Alvaredo, Atkinson, Piketty, Saez, 2013).
6. Išsilavinimas. Išsilavinimas užima svarbų vaidmenį, siekiant sumažinti pajamų nelygybę (Dabla-Norris, Konchhar, Suphaphiphat, Ricka, Tsounta, 2015). Įvairiapusis išsilavinimas suteikia asmenims laisvę rinktis geriau apmokamą darbą, dėl šios priežasties asmenys, neturintys galimybių įgyti tam tikro lygio išsilavinimą ar paklausių ir reikalingų kompetencijų, dažniau patiria finansinių sunkumų bei nesugeba patenkinti savo pagrindinių poreikių.

Veiksnių, lemiančių pajamų nelygybę yra daug, todėl yra naudinga juos sugrupuoti. Corakas (2013) pajamų nelygybę lemiančius veiksniai skirsto į keturias grupes:

1. Ekonominiai veiksniai;
2. Demografiniai veiksniai;
3. Socialiniai veiksniai;
4. Geografiniai veiksniai.

Tuo tarpu Rakauskienė, Puškorius, Diržytė ir kiti (2017) nurodo tik tris veiksnių grupes, kurios sąlygoja pajamų nelygybę:

1. Ekonominiai (valstybės ekonominės politikos) veiksniai;
2. Socialiniai-demografiniai veiksniai;
3. Psichologiniai veiksniai.

Nors didelė dalis pajamų nelygybės tyrėjų nurodo tik pagrindines pajamų nelygybę sąlygojančių veiksnių grupes, Kaasa (2005) pateikia platesnį pajamų nelygybę sąlygojančių veiksnių sąrašą (žiūrėti 1 lentelę).

1 Lentelė. Pajamų nelygybę sąlygojantys veiksniai (sudaryta darbo autorės remiantis Kaasa, 2005).

Veiksmų grupė	Veiksniai
Ekonominis išsivystymas	Technologinis išsivystymas; Ekonominis augimas; Ekonominė šalies gerovė; Ekonominės struktūros išsivystymas.
Makroekonominiai veiksniai	Infliacija; Darbo rinkos situacija; Importo ir eksporto balansas Investicijos iš užsienio; Finansinis išsivystymas.
Politiniai veiksniai	Demokratijos kokybė; Valstybinis sektoriaus dydis.
Demografiniai veiksniai	Išsilavinimo lygis, išlaidos ir nelygybė; Vaikų ir senyvo amžiaus žmonių dalis populiacijoje; Namų ūkių sudėtis; Miestų plėtra.
Aplinkos ir kultūriniai veiksniai	Korupcija; Šešėlinė ekonomika; Kultūriniai skirtumai; Gamtiniai ištekliai.

Nors tyrėjai nurodo skirtingas pajamų nelygybę lemiančių veiksmų grupes, tačiau dauguma jų ekonominiams veiksmams suteikia didžiausią svarbą. Kaasos (2005) teigimu, analizuojant pajamų nelygybę lemiančių faktorių mokslinę literatūrą, ekonominiams veiksmams yra priskiriama daugiausiai reikšmės. Taipogi yra manoma, kad šalyje vyraujanti mokestinė sistema bei įstatymai turi reikšmingą įtaką pajamų nelygybės augimui (Padhan, Rahman, 2018; Cingano, 2014; Oishi, Kushlev, Schimmack, 2018).

Pajamų nelygybė ir ekonominis augimas

Spartus ekonominis augimas yra laikomas vienu pagrindinių veiksmų, sąlygojančių pajamų nelygybės didėjimą populiacijoje. Vienas pirmųjų pajamų nelygybės ir ekonomikos augimo sąsajas tyrė Kuznetsas (1995), kuris nustatė, kad ankstyvosiose ekonomikos vystymosi stadijose spartus turtingiausių gyventojų pajamų augimas sukelia pajamų nelygybę visuomenėje, tačiau vėliau pajamų nelygybė sumažėja.

Industrializacijos periodo pradžioje dėl išaugusių industrinio sektoriaus darbuotojų atlyginimų išaugo ir pajamų nelygybė visuomenėje, tačiau industrializacijos procesui pasiekus tam tikrą tašką, pajamų pasiskirstymas pamažu išsilygino (Shijin, Kavya 2020). Pradinėse ekonominio vystymosi stadijose prieigą prie finansų rinkų pirmiausiai gauna turtingieji visuomenės nariai, todėl jie pirmi pajaučia ekonominio augimo naudas ir pajamų didėjimą, vėlesnėse ekonominio vystymosi stadijose prieigą prie finansų rinkų įgyja kur kas daugiau gyventojų, todėl ekonominis augimas ima nešti naudą ne tik turtingiesiems bet ir visuomenei (Shijin, Kavya, 2020).

Manoma, kad tam tikras pajamų nelygybės laipsnis yra neatsiejama efektyvios rinkos ekonomikos veikimo dalis (Chaudhuri, Ravallion, 2006). Vis dėl to, didelė nelygybė gali pakenkti ekonominiam vystymuisi. Bergas ir Ostris (2011) teigia, kad pajamų nelygybė gali sustiprinti ekonominės krizės padarinius šalyje bei sukelti politinį nestabilumą. Taigi, siekiant nepertraukiamo šalies vystymosi, reikia pasiekti balansą tarp pajamų nelygybės ir ekonominio augimo.

Iki šiol nėra aišku, kaip pasiekti balansą tarp ekonominio šalies vystymosi ir optimalaus pajamų pasiskirstymo visuomenėje. Tačiau, siekiant objektyvių pajamų pasiskirstymo tyrimų rezultatų gavimo, yra tikslinga iš anksto nustatyti tinkamiausius tyrimo metodus ir matavimo būdus, labiausiai tinkančius analizuojamai populiacijai.

Pajamų nelygybės matavimas yra svarbus aspektas, galintis atskleisti įvairias detales, lemiančias pajamų nelygybę populiacijoje. Mokslinėje literatūroje iki šiol nesutariama dėl pajamų nelygybės, ekonominio ir finansinio vystymosi sąsajų matavimo. Ekonomikos augimo įtaka besivystančių šalių pajamų nelygybei yra dažnai vertinama nacionaliniu lygiu (Yusof Saari, Dietzenbacher, Los, 2015). Tai, kad pajamų nelygybė vertinama bendru, visą šalį apimančiu rodikliu gali reikšti, jog daugybė nelygybės detalių, tokių kaip skirtumai tarp etninių ar socialinių grupių šalyje, nėra tinkamai įvertinamos. Pastebima, jog šalyse, kuriose gyvena nemažai įvairių rasių individų, pajamų nelygybė yra kur kas didesnė, tuo tarpu, homogeniškesnės populiacijos įprastai turi vienodesnę pajamų pasiskirstymą (Alesina, Glaeser, 2004).

Visuomenių homogeniškumo įtaka ekonominiam vystymuisi padidino tyrėjų domėjimąsi šia tema (Goren, 2014; Inigues-Montiel, 2014). Ekonominį augimą analizuojančiuose tyrimuose nustatoma, jog visuomenės, kuriose yra daug skirtingų rasių, pasižymi didesniu socialinių konfliktų ir smurto kiekiu, o tai lemia ekonominį šalies vystymąsi (Easterly, Levine 1997; Mauro, 1995). Taigi, analizuojant ekonominio augimo ir pajamų nelygybės sąsajas populiacijose, yra svarbu atsižvelgti į tokius veiksnius kaip visuomenės homogeniškumą.

Siekiant išsiaiškinti pajamų pasiskirstymo šalyse problemą Causa, De Serresas ir Ruizas (2014) atliko tyrimą, kuriame buvo aiškinamasi ilgalaikis struktūrinių reformų poveikis BVP ir namų ūkių pajamų pasiskirstymui. Tyrime buvo nustatyta, kad ekonominį augimą skatinančias reformas galima atskirti pagal tai ar jos didina, ar mažina, ar neturi įtakos disponuojamų pajamų nelygybei. Buvo nustatyta, kad kelios ekonominį augimą skatinančios reformos prisidėjo prie mažesnės nelygybės, nes skurdžiausi namų ūkiai pajautė didesnę pajamų padidėjimą, lyginant su vidutinės pajamas gaunančiais namų ūkiais (Causa, De Serres, Ruiz, 2014). Minėtu atveju, pajamų nelygybės sumažėjimas buvo pasiektas mažinant kliūtis vidaus prekybai, tiesioginėms užsienio investicijoms bei skatinant gyventojų integravimą į darbo rinką programas (Causa, De Serres, Ruiz, 2014).

Buvo atliktas dar vienas tyrimas, kurio metu buvo vertinamas ryšys tarp BVP ir pajamų nelygybės EBPO šalyse, kai pajamų nelygybės pokytis buvo matuojamas kartu su kitais ekonominį augimą skatinančiais veiksniais, tokiais, kaip fizinis ir žmogiškasis kapitalas. Tyrimo metu, buvo siekiama nustatyti ar pajamų nelygybės pokytis bėgant laikui turi didelę įtaką bendrajam vidaus produktui. Tyrimo rezultatai atskleidė, kad didėjančio BVP poveikis yra neigiamas ir statistiškai reikšmingas, nes pajamų nelygybei padidėjus 1 %, BVP sumažėja 0,6 - 1,1 % (Causa, De Serres, Ruiz, 2014). Taigi, EBPO šalyse didesnis nelygybės lygis gali sumažinti BVP vienam gyventojui. Kita vertus, fiskalinė ir socialinė politika per mokesčių ir socialinių išmokų sistemas gali sumažinti ar net atsverti ekonomikos augimo sukeltus padarinius pajamų pasiskirstymui visuomenėse (Militaru, Stanila, 2015).

Apibendrinant galima teigti, kad pajamų nelygybė yra glaudžiai susijusi su šalies ekonominiu vystymuisi, o norint išspręsti didėjančios pajamų nelygybės problemą yra reikalinga įvertinti analizuojamus ekonominio vystymosi aspektus bei populiacijos charakteristikas. Tyrimų rezultatai atskleidžia, jog ekonominio augimo poveikis didina pajamų nelygybę (Shijin, Kavya, 2020), o norint

sumažinti ekonominio augimo padarinius pajamų pasiskirstymui šalyje yra tikslinga pasitelkti socialinę ir fiskalinę politiką (Militaru, Stanila, 2015).

1.3. Subjektyvios gerovės samprata ir veiksniai

Siekiant suprasti kas yra subjektyvi gerovė yra tikslinga įvardyti pagrindines, su subjektyvia gerove susijusias sąvokas bei išanalizuoti, ką teigia subjektyvios gerovės teorijos. Norint nustatyti kas sąlygoja subjektyvios gerovės reiškinį, svarbu išnagrinėti veiksnius, kurie gali turėti įtakos asmenų pasitenkinimui gyvenimu bei įvertinti subjektyvios gerovės pasiskirstymą pasaulyje. Šiame poskyryje bus analizuojama subjektyvios gerovės samprata, pagrindinės teorijos, subjektyvios gerovės pasiskirstymas pasaulyje bei subjektyvią gerovę lemiantys veiksniai.

1.3.1. Subjektyvios gerovės samprata ir teorijos

Subjektyvi gerovė yra reiškinys, apimantis įvairius teigiamus bei neigiamus asmens vertinimus, kuriuos jis atlieka savo kaip visumos atžvilgiu (Diener, 2006). Subjektyvią gerovę galima sieti su įvairiais vidiniais (nuotaika, jausmai) ir išoriniais (pajamos, aplinka, draugai) individo gyvenimo aspektais. Svarbu paminėti, jog subjektyvios gerovės mokslinėje literatūroje kai kurie autoriai vietoje „subjektyvi gerovė“ (angl. *subjective well-being*) sąvokos naudoja sinonimą „laimė“ (angl. *happiness*), taigi kalbant apie laimę ir subjektyvią gerovę omenyje turimas tas pats reiškinys.

Asmens subjektyvios gerovės ir laimės temos buvo ir yra aktualios visais žmonijos evoliucijos laikotarpiais. Kiekviename žmonijos vystymosi laikotarpyje, mąstytojai atskleisdavo vis naujų įžvalgų individo laimės temomis. Ž. Ž. Ruso teigė, jog apibūdinti laimę yra iš ties sudėtinga, jis laimę supranta, kaip individo būseną, kai asmuo tiesiog jaučiasi laimingas, o laimės patyrimui jokių tikslų paaikškinimų lyg ir nėra. Ž. Ž. Ruso mane, jog apibūdinti laimės jausmą yra neįmanoma, kadangi laimė nėra sudaryta iš faktų: „tikroji laimė žodžiais neišsakoma, ji tik jaučiama, ir kuo stipriau ji jaučiama tuo sunkiau ją aprašyti, nes ji nėra faktų rinkinys, o nuolatinė būsena“.

Subjektyvios gerovės analizė remiasi tuo, ką individai jaučia ir mąsto apie savo gyvenimą. Analizuodami subjektyvią gerovę tyrėjai neretai išskiria tris pagrindinius komponentus. Anot Dienerio (2000), subjektyvią gerovę sudaro šie matmenys: bendras pasitenkinimas gyvenimu; teigiamos ir neigiamos emocijos. Dienerio (2006) suformuota subjektyvios gerovės struktūra buvo naudojama vėlesniuose kitų tyrėjų: Vitterso (2013), Jormo ir Ryano (2014), Glatzo ir Ederio (2020) darbuose.

Bendras pasitenkinimas gyvenimu gali būti išskaidomas į pasitenkinimą tam tikromis gyvenimo sritimis, pavyzdžiui pasitenkinimu sveikata, santykiais, laisvalaikiu ir t. t. Pasitenkinimas gyvenimu gali būti apibrėžiamas kaip bendras teigiamas individo gyvenimo kokybės suvokimas. Manoma, kad aukštą subjektyvios gerovės lygį turi toks asmuo, kuris patiria pasitenkinimą savo gyvenimu, yra linkęs jausti kuo daugiau pozityvių emocijų ir patirti kuo mažiau negatyvių emocijų (Diener, 2000).

Mokslinėje literatūroje galima rasti įvairių teorijų, kurios aiškina subjektyvią gerovę. Tačiau tiriant individų subjektyvią gerovę dažniausiai išskiriamos dvi subjektyvios gerovės teorijos – hedoninė bei eudaimoninė (Liniauskaitė, Kairys, Urbanavičiūtė, Bagdonas, Pakalniškienė, 2012; Vitterso, 2013). Hedoninėje subjektyvios gerovės teorijoje aiškinama, kad gerovė vienodai sumažina nemalonius pojūčius ir padidina malonius. Hedonistų etikos esmė yra tai, kad malonumas laikomas pagrindiniu

dalyku gyvenime, jis laikomas svarbiausiu žmonių siekiu. Tuo tarpu eudaimoninė teorija akcentuoja, jog subjektyvi gerovė yra susijusi su individo asmeniniais tikslais ir savirealizacija.

Analizuojant eudaimoninę teoriją Telešienė (2015) teigia, kad subjektyvi gerovė yra visuma veiksmų, kurie veda žmogų prie jo ilgalaikių tikslų, bei tam tikrame gyvenimo taške leidžia jausti pasitenkinimą. Eudaimoninės teorijos esmė yra priešinga hedoninei, kadangi eudaimoninėje filosofijoje malonumas nėra esminis individo tikslas. Dar antikos laikais Aristotelis samprotavo, kad individas, kuris pasiduoda malonumams, tampa savo troškimų vergu, jis manė, kad reikia orientotis į tvarius ir ilgalaikius tikslus, nes tik tokiu būdu galima pasiekti tikrą laimę.

Pagal veiksnius, kurie daro įtaką subjektyviai gerovei, mokslinėje literatūroje yra išskiriamos keturios sociologinės teorinės prieigos – žmogaus prigimties prieiga, tikslų prieiga, kultūros prieiga bei santykių standartų prieiga (Diener, Lucas, 2000). Susistemintos teorinės subjektyvios gerovės veiksmų prieigos ir jų apibūdinimai pateikti 2 lentelėje.

2 lentelė. Subjektyviai gerovei įtakos turinčių veiksmų teorinės prieigos (sudaryta darbo autorės remiantis Diener ir Lucas, 2000).

Teorinė prieiga	Apibūdinimas
Žmogaus prigimties teorinė prieiga	Siekia nustatyti pasitenkinimo ryšį su subjektyvia gerove. Teigia, jog subjektyvi gerovė priklauso nuo individo poreikių patenkinimo.
Tikslų teorinė prieiga	Teigia, kad individui yra svarbiausi jo tikslai ir lūkesčiai, kurių individas siekia. Manoma, kad tikslų turėjimas didina pasitenkinimą gyvenimu.
Kultūros teorinė prieiga	Akcentuojama, kad individas vertina savo subjektyvią gerovę pagal tam tikrai kultūrai būdingus elgsenos standartus ir vertybes.
Santykių standartų teorinė prieiga	Teigia, jog individai, vertindami savo gerovę, naudoja įvairius standartus. Individai lygina savo poreikių patenkinimą su aukštesniais standartais arba kitais individais.

Remiantis apžvelgta mokslinė literatūra galima teigti, jog teorinių išvalgų subjektyvios gerovės tema nestinga. Tai, jog subjektyvios gerovės samprata turi tvirtą teorinį pagrindą, gali būti sąlygota ankstyvos mokslinių tyrimų pradžios.

Psichologai ir sociologai ėmė tirti subjektyvią asmenų gerovę 1960 metais, kai buvo sukurti patikimi subjektyvios gerovės matavimo metodai. Dažniausiai naudojami subjektyvios gerovės nustatymo metodai buvo asmenims užduodami klausimai apie tai, kaip jie vertina savo gerovę ar pasitenkinimą gyvenimu (Pavot & Diener, 1993). Šie subjektyvios gerovės metodai yra plačiai naudojami iki šių dienų.

Subjektyvios gerovės matavimas remiasi asmenų subjektyviais vertinimais apie jų pačių gyvenimus, įskaitant bendrą pasitenkinimą gyvenimu ar jų jaučiamą laimės lygį tuo metu. Subjektyvios gerovės matavime akcentuojama tai, kuo asmenys tiki ar jaučia, o ne objektyvūs vertinimai.

Matuojant subjektyvią gerovę individualiu lygmeniu duomenys leidžia suprasti, kaip žmonės dirba ir gyvena, kas daro juos laimingais, o kas sukelia skausmą ir stresą. Vis labiau sutinkama su idėja, kad kuriant visuomenės pažangos strategijas turi būti atsižvelgiama ne tik į objektyvius rodiklius apie asmenų gyvenimo sąlygas, bet ir į tai kaip žmonės jaučiasi. Subjektyvios gerovės rodikliai yra itin reikšmingi socialiniam visuomenės vystymuisi, kadangi gali jie signalizuoti apie žmonių gyvenimo problemas, užfiksuoti vyraujančias nuotaikas ir net nuspėti elgesį.

Vieno tyrimo metu buvo nustatyta, kad remiantis subjektyvios gerovės rodikliais galima prognozuoti būsimą gyventojų balsavimo politiniuose rinkimuose elgesį (Ward, 2015). Kito subjektyvios gerovės

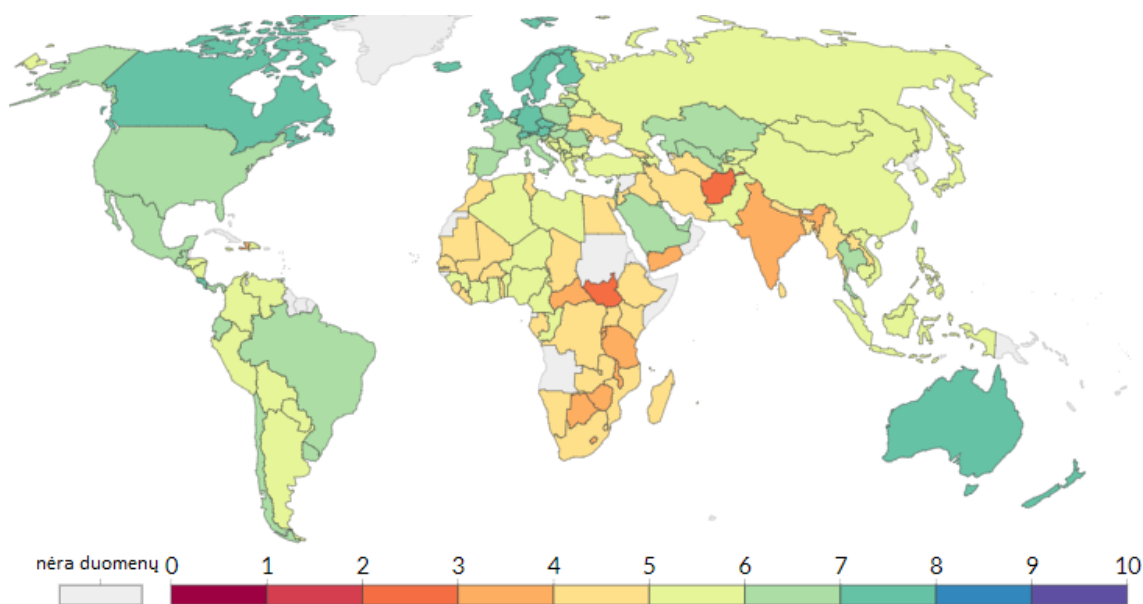
tyrimo metu buvo nustatyta, kad pajamos skirtingai veikia objektyvią ir subjektyvią gerovę. Esant mažesniai pajamų lygiui, vyrauja teigiamas ryšys tarp pajamų ir subjektyvios gerovės, o didelės pajamos gaunančių asmenų pajamoms didėjant, subjektyvi gerovė reikšmingai nesikeičia (Kahneman ir Deaton, 2010).

Subjektyvios gerovės rodikliai gali prognozuoti būsimus sveikatos rodiklius (Steptoe, Deaton ir Stone, 2015). Buvo atlikta tyrimų, kurių rezultatai atskleidė, kad pažengusiose Vakarų šalyse, subjektyvūs individų sveikatos vertinimai pagerėja sulaukus vidutinio amžiaus, nors įprastai, dėl didesnio ligų skaičiaus vyresniame amžiuje, yra tikimasi gerovės sumažėjimo (Stone et al., 2010).

Tyrimų metu atrandama, kad tai kaip individai vertina savo gerovę gali koreliuoti su jų elgesiu. Buvo atrasta, kad nuo 1970 –ųjų, gyventojų pasitenkinimo gyvenimu rodikliai kur kas tiksliau, nei kiti rodikliai (ekonominis augimas, nedarbas, infliacija) nusako ar šalies vyriausybė bus perrinkta dar vienai kadencijai (Clark, Fleche, Layard, Powdthavee, Ward, 2017).

Subjektyvi gerovė pasaulyje

Pasitenkinimas gyvenimu yra kintantis reiškinys. Pasiiekti aukštą pasitenkinimą gyvenimu yra kiekvienos išsivysčiusios visuomenės tikslas. Subjektyvi gerovė skiriasi kiekvienoje šalyje, taigi, siekiant geriau suprasti subjektyvios gerovės netolygumus pasaulyje, yra tikslinga palyginti rodiklius įvairiose valstybėse (žr. 4pav.).

4 pav. Subjektyvi gerovė pasaulyje 2018 metais (šaltinis: Otriz-Ospina, Roser, 2017).

4 paveiksle šalys yra nuspalvintos pagal subjektyvios gerovės šalyje lygį nuo 0 iki 10 (10 balų simbolizuoja pačią didžiausią subjektyvią gerovę). Iš 4 paveikslo duomenų galima išvelgti, jog didžiausia subjektyvi gerovė 2018 metais buvo Šiaurės Amerikos, Australijos ir Europos žemynuose, tuo tarpu mažiausia gerove vyravo Afrikos žemyne bei Pietų Azijoje. Itin aukštas pasitenkinimas gyvenimu (virš 7 balų) pastebimas: Suomijoje (7,86), Danijoje (7,65), Šveicarijoje (7,51), Islandijoje (7,48), Olandijoje (7,46), Norvegijoje (7,44), Austrijoje (7,4), Švedijoje (7,37), Naujojoje Zelandijoje (7,37), Didžiojoje Britanijoje (7,23), Kanadoje (7,18), Australijoje (7,18), Vokietijoje (7,12) ir Čekijoje (7,03). Mažiausia subjektyvi gerovė (nuo 2 iki 3 balų) 2018 metais buvo Pietų Sudane (2,82) ir Afganistane (2,69).

Tokį netolygų subjektyvios gerovės pasiskirstymą pasaulyje galima sieti su įvairiais ekonominiais, politiniais, socialiniais, aplinkos veiksniais. Prasti subjektyvios gerovės vertinimai gali byloti apie šalyje vyraujančias problemas, tokias kaip skurdą, politinius konfliktus, socialinę atskirtį. Tuo tarpu, aukšta subjektyvia gyventojų gerove pasižymintis šalis galima išskirti ir dėl jose vyraujančio aukšto ekonominio ir socialinio išsivystymo. Nustatyta, kad aukštesnį ekonominį išsivystymą pasiekusiose šalyse vyrauja didesnis subjektyvios gerovės lygis, o ilgainiui, dauguma pasaulio šalių išgyvena spartų ekonominį augimą bei gyventojų pasitenkinimo gyvenimu didėjimą (Ortiz-Ospina, Roser 2017).

Nuo 2013 metų iki dabar, kas metus yra skelbiamas Pasaulio laimės raportas (angl. *World Happiness Report*), kuriame nurodomi pasaulio šalių gyventojų laimės rodikliai, o laimingiausių šalių dešimtuose visais šio tyrimo vykdymo metais pirmavo penkios Skandinavijos šalys: Suomija, Danija, Norvegija, Švedija ir Islandija. Šios penkios šalys pasižymi ne tik aukšta subjektyvia gyventojų gerove, tačiau ir aukštais rodikliais demokratijos principų įgyvendinimo, politinio skaidrumo, lyčių lygybės, visuomenės išsivystymo ir kitose srityse (Martela, Greve, Rothstein, Saari, 2020). Taigi, kyla klausimas, kuo Skandinavijos šalys skiriasi nuo kitų pasaulio šalių, jog jos pasiekia tokius gyventojų gerovės rodiklius?

Buvo ištirta, jog veiksniai, nulemiantys Skandinavijos regiono šalių pirmavimą pagal gyvenimo kokybę ir subjektyvią gerovę yra susiję su valstybinių institucijų veiklos kokybe, mažu korupcijos paplitimu, efektyviu demokratijos funkcionavimu (Martela, Greve, Rothstein, Saari, 2020). Pastebima, jog skandinavai jaučia stiprią autonomiją, asmeninę laisvę, socialinį pasitikėjimą vieni kitais, o tai yra svarbūs subjektyvios gerovės aspektai (Martela, Greve, Rothstein, Saari, 2020).

1.3.2. Subjektyvią gerovę lemiantys veiksniai

Mokslinėje literatūroje akcentuojama, jog tam kaip asmenys vertina savo gerovę, įtaką daro įvairūs veiksniai. Subjektyvią gerovę lemiantys veiksniai gali būti matuojami **nacionaliniu** ir **individualiu** lygmeniu.

Nagrinėjant subjektyvią gerovę nacionaliniu lygmeniu Brezzi ir Diaz Ramirez (2016) išskiria keturias pagrindines subjektyvios gerovės veiksnių dimensijas: pasitenkinimo gyvenimu, socialinių santykių, sveikatos, aplinkos. Pasitenkinimo gyvenimu bei socialinių santykių dimensijos yra matuojamos subjektyviais vertinimais, tuo tarpu sveikatos bei aplinkos dimensijos matuojamos analizuojant subjektyvius ir objektyvius gerovės rodiklius (Brezzi, Diaz Ramirez, 2016).

Kai kuriuose tyrimuose, nagrinėjančiuose subjektyvią gerovę, naudojami tik bendri nacionaliniai rodikliai. Kituose tyrimuose subjektyvi gerovė nagrinėjama nacionaliniu ir individualiu lygiu. Matuojant subjektyvią gerovę tik nacionaliniu lygmeniu, gauti rezultatai nebūtinai atskleidžia visų gyventojų grupių būseną. Pavyzdžiui, nėra sutariama dėl to ar BVP tenkančio vienam gyventojui vidurkis gali būti objektyvus rodiklis tiriant subjektyvios gerovės lygį, kadangi nemažai šalies gyventojų daliai įprastai tenka didesnis arba mažesnis BVP dydis vidurkį.

Tokie veiksniai, kaip demokratija, infliacija, politiniai perversmai gali būti matuojami tik nacionaliniu lygmeniu, tačiau tokie veiksniai, kaip pajamos ar išsilavinimas gali būti matuojami abiem lygmenimis. Tyrimų, kuriuose analizuojami nacionalinio ir individualaus lygmens rodikliai, rezultatai yra tikslesni ir labiau atitinkantys visuomenės būseną, taigi tiriant tam tikros šalies

gyventojų pasitenkinimą gyvenimu yra tikslinga vertinti nacionalinio ir individualaus lygmens rodiklius.

Kiti tyrėjai subjektyvios gerovės veiksnius skirsto pagal tematiką. Hoornas (2007) ir Bergas (2008) išskiria šešias pagrindines subjektyvią gerovę lemiančių veiksnių grupes:

1. Ekonominiai veiksniai;
2. Sociodemografiniai veiksniai;
3. Politiniai veiksniai;
4. Socialiniai veiksniai;
5. Aplinkos veiksniai;
6. Asmens būklės veiksniai.

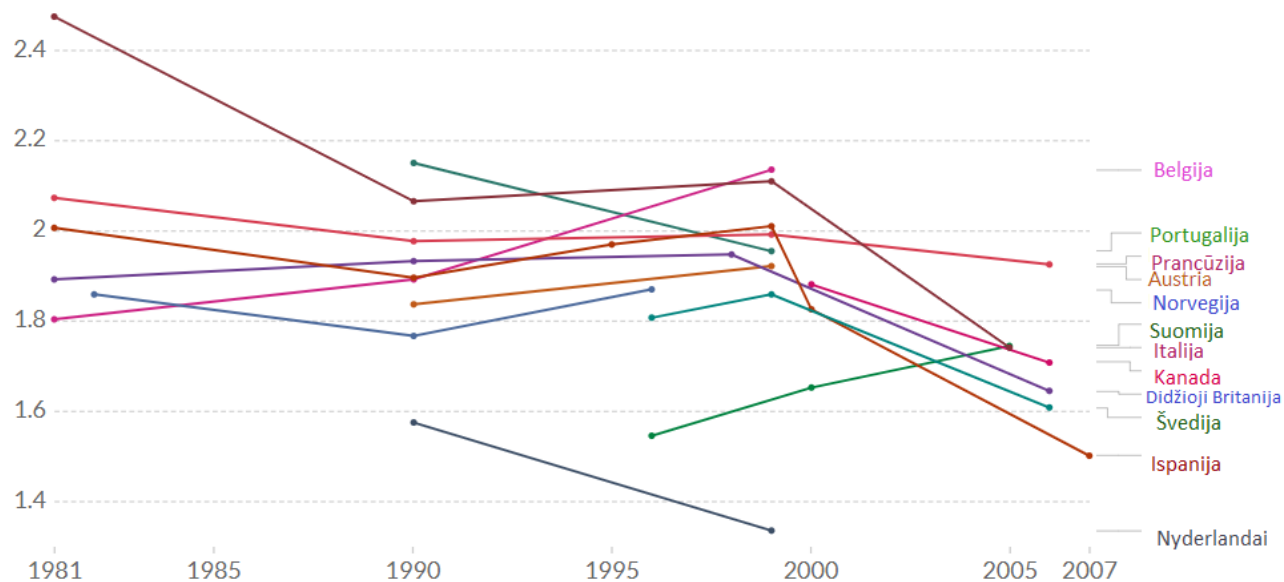
Ekonominiai veiksniai

Ekonominiai veiksniai, turintys įtakos subjektyviai gerovei yra darbas, pajamos ir turtas bei gyvenamojo būsto turėjimas. Šie ekonominiai veiksniai sudaro individo materialinį pagrindą. Darbo, pajamų ir gyvenamojo būsto turėjimas užtikrina pagrindinius asmens poreikius.

Pajamų ir turto augimas yra pagrįstai siejamas su objektyviais individų gerovės aspektais, kadangi pajamos leidžia užsitikrinti didesnę materialinę gerovę (maistą, būstą, sveikatos ir kitas paslaugas). Vis dėl to, objektyvūs individų gerovės vertinimai nebūtinai atitinka subjektyvius. Mokslinėje literatūroje ekonominiai veiksniai neretai vertinami kaip turintys didžiausią įtaką šalies vystymuisi. Nors nėra vieningos nuomonės dėl to ar pajamų didėjimas tiesiogiai didina ir individo subjektyvią gerovę, tačiau galima drąsiai teigti, jog pajamų ir subjektyvios gerovės tyrimų gausa byloja apie tarp šių reiškinių egzistuojantį ryšį.

Yra atlikta tyrimų, kurių metu buvo nustatyta teigiama pajamų sąveika su subjektyvia gerove (Diener, Ng, Harter, Arora, 2010; Žukauskas, Žukauskienė, 2013). Manoma, kad žmonės, kurie gauna didesnes pajamas, gali patenkinti visus savo poreikius, todėl jie jaučiasi laimingesni (Seghieri, Desantis, Tanturri, 2006). Corbio ir Menezes-Filho (2006) atliktas tyrimas atskleidė, jog vyrai, kurie yra pasiturintys bei vykdo profesinę veiklą dažniau jaučiasi laimingi už tuos, kurie neturi darbo ir gauna nedideles pajamas. Vis dėl to, vyrauja ir priešinga nuomonė. Manoma, jog pajamos nėra tiesiogiai susijusios su subjektyvia gerove, nes ne tik pasiturintys ir turtingi asmenys jaučiasi laimingi ir patenkinti savo gyvenimu.

Norint įvertinti, kaip ekonominis šalies augimas sąveikauja su subjektyvia gerove, yra tikslinga analizuoti subjektyvios gerovės rodiklius ilgalaikėje perspektyvoje. 5 paveiksle pavaizduotas subjektyvios gerovės nelygybės pokytis šalyse, ekonominio vystymosi metu.

5 pav. Subjektyvios gerovės nelygybės evoliucija nepertraukiamo ekonominio vystymosi metu 1981 – 2007 metais (šaltinis: Otriz-Ospina, Roser, 2017).

Iš 5 paveikslo duomenų galima išvelgti, jog nepertraukiamas ekonominis vystymasis skirtingose pasaulio šalyse sąveikavo su subjektyvios gerovės nelygybe bei ją reikšmingai sumažino. Tačiau vyrauja nuomonė, kad nuolatinis ir ilgalaikis pajamų augimas neužtikrina ilgalaikio poveikio subjektyviai gerovei.

Manoma, kad pajamų augimas turi reikšmingą įtaką subjektyviai gerovei tik iki tam tikros ribos, kadangi individai yra linkę sparčiai prisitaikyti prie gerėjančių gyvenimo sąlygų, ypač tie, kurie gauna santykinai dideles pajamas. Šis reiškinys yra vadinamas **Esterlino paradoksu** (Easterlin 1974). Remiantis duomenimis, surinktais penkiolikoje Europos valstybių 1992 – 2002 metais, buvo nustatyta, kad pajamos turi didesnę poveikį individų pasitenkinimui gyvenimu skurdesnėse šalyse (Pittau, Grazia, Gelman, 2010). Esterlino (2005) manymu, politikos orientavimas į ekonominį augimą, kaip pagrindinį visuomenės tobulėjimo būdą, nėra veiksmingas. Taigi, jeigu pajamų augimas šalyje neturi reikšmingos įtakos subjektyviai gyventojų gerovei, ekonominis augimas neturėtų būti pagrindiniu valstybės politikos siekiu (Stevenson, Wolfers, 2008).

Apibendrinant galima teigti, jog socialiniuose moksluose yra nesutariama dėl to ar didesnės pajamos visada nulemia didesnę subjektyvią gerovę. Nors ekonominių veiksnių įtaką asmens gerovei yra tiriama jau ne vieną dešimtmetį – vykdomi tyrimai atskleidžia skirtingus rezultatus, taigi pajamų įtaka subjektyviai gerovei išlieka aktuali klausimu iki šiol.

Sociodemografiniai veiksniai

Individo išsilavinimas, lytis, amžius ir šeiminis statusas yra veiksniai, kurie gali lemti individo subjektyvią gerovę. Nors sociodemografiniai veiksniai užima svarbų vaidmenį asmens gyvenime, tyrėjai nesutaria dėl šių veiksnių įtakos subjektyviai gerovei.

Lytis gali būti reikšmingas veiksnys, tiriant asmenų subjektyvią gerovę. Įvairiuose tyrimuose, tiriančiuose populiacijų ar socialinių grupių rodiklius, neretai išskiriamas lyties aspektas. 73 - jose šalyse atlikto tyrimo rezultatai atskleidė, jog moterys yra laimingesnės už vyrus ketvirtadalyje šalių, nors abiejų lyčių respondentai gyvena tokiomis pačiomis sąlygomis (Zweig, 2014). Tyrimo metu

nustatyta, jog tai, kad moterys yra laimingesnės už vyrus nėra susiję su ekonominiu šalies išsivystymu ar lyčių lygybe šalyje. Yra manoma, kad moterys yra labiau linkusios kalbėti apie savo emocijas su artimaisiais nei vyrai, todėl jos jaučiasi laimingesnės (Salimi, 2011). Taigi galima teigti, jog lytis gali lemti subjektyvią individo gerovę.

Amžius yra dar vienas veiksnys, kuris gali sąlygoti subjektyvią gerovę. Neretai subjektyvios gerovės tyrimuose skirtingų amžiaus grupių rezultatai yra išskiriami, kadangi individo prioritetai, subjektyvios gerovės suvokimas ir asociacijos keičiasi skirtinguose gyvenimo tarpsniuose (Oishi, Diener, Suh, Lucas, 2001). Sheldonas ir Kasseris (2001) nustatė, kad romantiniai ryšiai turi didelę svarbą jaunų suaugusių asmenų gyvenimuose, o darbinis produktyvumas įprastai prioretizuojamas vidutinio amžiaus asmenų grupėse. Gyvenimo prasmės ieškojimui didesnę dėmesį skiria senyvo amžiaus žmonės (Margolis, Myrskylė, 2013). Taigi asmens amžius gali sąlygoti tai, kas individui teikia didžiausią pasitenkinimą gyvenimu.

Asmens išsilavinimas gali tiesiogiai lemti jo gerovę, kadangi aukštesnį išsilavinimą turintis ar paklausesnę specialybę įgijęs asmuo turi geresnes galimybes susirasti gerai apmokamą darbą. Kadangi geresnės pareigos sąlygoja aukštesnes pajamas, tai leidžia individui pilniau patenkinti savo poreikius, bei užsitikrinti gerovę. Kvalifikuoto darbo turėjimas ne tik lemia geresnę uždarbį, tačiau kartu gali sąlygoti didesnę pasitikėjimą savimi. Šilinsko ir Žukauskienės (2004) atliktas tyrimas atskleidė, jog išsilavinimas yra svarbus veiksnys, kuris gali lemti teigiamas emocijas ir subjektyvią gerovę. Taigi galima teigti, jog išsilavinimas išlieka svarbia dalimi, galinčia turėti įtakos individo subjektyviai bei finansinei gerovei.

Šeiminis statusas parodo, kokias sąsajas asmuo turi su savo artimais asmenimis. Asmens santykiai su kitais individais užima svarbią vietą žmogaus gyvenime. Abipusiai ir tvarūs santykiai gali turėti reikšmingos įtakos kuriant pilnavertį gyvenimą, emociinei asmens būklei, pasitenkinimui gyvenimu bei įvaizdžiui visuomenėje.

Šeimos institutas užima reikšmingą vietą visuomenėje. Formuojant išsivysčiusių šalių socialinę politiką, šeimoms yra suteikiamas svarbus vaidmuo. Yra manoma, kad vien šeimos turėjimas suteikia individui pasitenkinimą gyvenimu, pilnatvės jausmą. Vieniši vyresni asmenys neretai patiria emocijų ar psichologinį spaudimą iš šeimos bei visuomenės vien tik dėl to, jog jie yra vieniši. Mokslinėje literatūroje yra pripažįstama, jog susituokę asmenys yra statistiškai laimingesni, nei asmenys, kurie yra vieniši (Scorsolini-Comin, Santos, 2012). Manoma, jog asmenys gyvenantys santuokoje ar turintys pastovų partnerį yra laimingesni. Taigi, galima teigti, jog asmens gebėjimas sukurti ilgalaikius santykius ir šeimą išlieka vienu pagrindinių pilnaverčio gyvenimo dedamųjų.

Politiniai veiksniai

Gyventojų subjektyvią gerovę gali lemti šalyje vyraujanti politinė santvarka bei politinis mikroklimatas. Tokie reiškiniai kaip valstybės institucijų efektyvumas, korupcija, demokratijos principų įgyvendinimas gali teigiamai arba neigiamai veikti žmonių pasitikėjimą valstybe bei pasitenkinimą gyvenimu. Easterlino (2014) teigimu, subjektyviai gyventojų gerovei įtaką daro ir tokie sudėtingi procesai kaip ekonominiai ir politiniai šalies perėjimai (angl. *transitions*).

Lietuvoje veikiančių valstybės institucijų veikla ir efektyvumas neretai nepateisina gyventojų lūkesčių ir sukelia nepasitenkinimą (Raipa, 2009). Didėjantis nepasitikėjimas valstybės institucijomis, kurios neišsprendžia finansinių problemų bei neužtikrina demokratiškos principų

įgyvendinimo šalyje, lemia mažesnę pasitenkinimą politine šalies santvarka, o tai gali sąlygoti ir mažesnę bendrą pasitenkinimą gyvenimu (Raipa, 2009).

Tokie politiniai veiksniai kaip korupcija ar demokratinių principų nebūvimas gali būti siejami su bendru šalies išsivystymo lygiu, kuris koreliuoja su gyventojų pasitenkinimu gyvenimu. Nors Suomija ir Rusija yra kaimyninės šalys, jų politinė santvarka bei subjektyvios gerovės rodikliai skiriasi reikšmingai. Suomijos gyventojų pasitenkinimo gyvenimu vertinimas 2018 metais buvo vienas aukščiausių pasaulyje (7,8 iš 10 balų), o politikos skaidrumas buvo vertinamas kaip vienas pasaulyje (87 balai iš 100). Politinio skaidrumo lygis Rusijoje 2018 metais siekė vos 28 balus iš 100, o gyventojų pasitenkinimas gyvenimu siekė 5,5 balo iš 10 (Ortiz-Ospina, Roser, 2017; Transparency international, 2020).

Demokratijos principų įgyvendinimas kelia asmenų subjektyvią gerovę. Hoornas (2007) teigia, kad valstybėje vyraujančios tiesioginės demokratijos formos, tokios kaip laisvi prezidento rinkimai ir referendumai, skatina gyventojų pasitikėjimą valstybe ir pasitenkinimą gyvenimu. Šalyse, kurių valdymas yra grindžiamas tvirtais demokratiniais principais, subjektyvi gerovė įprastai yra didesnė, nei tose šalyse, kuriose vyrauja totalitarinė valstybės valdymo forma.

Frejus ir Stutzeris (2000) mano, jog gyventojų dalyvavimas demokratinuose procesuose gali lemti subjektyvią gerovę. Manoma, jog individai gali mėgautis ne tik politinių procesų rezultatais, tačiau ir tuo, kokiais būdais tie rezultatai yra pasiekiami (Nikolova, 2016). Remiantis aptartomis tyrėjų įžvalgomis galima teigti, jog šalyje vyraujanti politinė santvarka bei piliečių pasitikėjimas valstybe, gali būti svarbus veiksnys, turintis įtakos asmenų subjektyviai gerovei.

Socialiniai veiksniai

Asmenų pasitenkinimą gyvenimu gali lemti ir socialiniai veiksniai. Dalyvavimas visuomenės gyvenime, aktyvus bendravimas bei ilgalaikių ryšių kūrimas su artimais asmenimis yra veiksniai, sąveikaujantys su individo gyvenimo pilnatvės išgyvenimu ir turintys įtakos asmens subjektyviai gerovei.

Vienas pagrindinių socialinių veiksnių, kalbant apie ilgalaikių ryšių kūrimą, yra gyvenimas poroje arba santuokoje. Vyrauja nuomonė, jog tie asmenys, kurie gyvena poroje yra laimingesni už vienišus asmenis. Partnerio turėjimas gali būti siejamas su didesniu pasitenkinimu gyvenimu dėl asmens galimybės dalintis rūpesčiais su patikimu asmenimi. Salimio (2011) teigimu, individai, kurie gyvena šeimoje ar su partneriu, turi galimybę dalintis emocijomis su artimaisiais ir dėl to yra laimingesni. Manoma, kad asmenys, kurie netenka partnerio patiria socialinės paramos trūkumą ir neretai jaučiasi vieniši (Diener, 2006).

Manoma, jog visi individai, tam tikru gyvenimo metu jaučiasi vieniši (Salimi, 2011). Vienišumą asmuo patiria tuomet, kai jo socialiniai ryšiai ir santykiai yra nepakankami arba nekokybiški (Perlman, Peplau, 1984). Nustatyta, kad vienišumas gali būti dviejų tipų: emocinis ir socialinis. Socialinis vienišumas suprantamas kaip nepriklausymas jokiai socialinei grupei, o emocinis vienišumas pasireiškia, kai žmogus jaučia gilų tuštumo jausmą bei emocinį atsiskyrimą nuo žmonių net bendraudamas su aplinkiniais. Yra atlikta tyrimų (Neto, 1993; Goodwin, Cook, Yung, 2001; Swami et al., 2007), kurių metu buvo nustatyta, kad vienišumas efektyviai mažina asmenų subjektyvią gerovę.

Socialinė aplinka yra laikoma svarbiu, subjektyvią gerovę lemiančiu veiksniu. Tyrėjai išskiria du pagrindinius socialinės aplinkos aspektus. Pirmasis aspektas yra suvokiamas kaip bendras tarpasmeninis pasitikėjimas bei asmeninių ryšių kiekis ir kokybė; antrasis aspektas nusako kiek žmonės pasitiki ir kaip vertina viešąsias valstybės institucijas (Helliwell, Huang, Wang, Norton, 2020). Pastebima, kad tie asmenys, kurie turi aukštesnį tarpasmeninį ir institucinį pasitikėjimą rečiau susiduria su tokiais neigiamais veiksniais kaip nedarbas, sveikatos problemos, skurdas, diskriminacija, šeimos iširimasis (Helliwell, Huang, Wang, Norton, 2020).

Gyvenimas pasitikint savo socialine aplinka sąlygoja subjektyvų pasitenkinimą gyvenimu. Manoma, kad socialinės aplinkos gerinimas mažina subjektyvios gerovės nelygybę visuomenėse, taigi, siekiant didesnio bendro pasitenkinimo gyvenimu šalyje, yra tikslinga investuoti į socialinės aplinkos aspektų tobulinimą (Helliwell, Huang, Wang, Norton, 2020).

Asmens dalyvavimas visuomenės gyvenime arba socialinis dalyvavimas yra suvokiamas kaip buvimas aktyviu visuomenės ar bendruomenės nariu. Socialinis dalyvavimas yra kiekvieno individo gyvenimo dalis. Jis prasideda nuo pat žmogaus gimimo ir tęsiasi visą jo gyvenimą. Vaikystėje asmuo socializuojasi tarp artimųjų, priklauso darželio ir mokyklos bendruomenėms, vėliau Aukštosios mokyklos fakultetui, tam tikrai darbovietai. Nors visi asmenys priklauso socialinėms grupėms ar bendruomenėms, socialinis dalyvavimas yra kokybiškas tuomet, kai asmuo aktyviai įsitraukia į socialines veiklas. Mokslinėje literatūroje vyrauja trys požiūriai į aktyvaus piliečio sampratą:

1. konceptualusis požiūris, kai asmens įsitraukimas į visuomenės gyvenimą yra siejamas su tam tikros ideologijos propagavimu;
2. populiarusis požiūris, kuomet individo socialinis dalyvavimas yra naudojamas politiniam aktyvumui nustatyti;
3. empirinis požiūris, kuriuo įvardijami aktyvaus piliečio bruožai ir veiklos, juos siejant su įsitraukimu į bendruomenės gyvenimą (Zaleckienė, Kviesskienė, Gulbinas, Žemaitytė-Misiūnienė, 2006).

Apibendrinant tyrėjų požiūrius į socialinius veiksnius, turinčius įtakos asmenų pasitenkinimui gyvenimu galima teigti, jog ryšiai su šeima ir kitais asmenimis, socialinė aplinka bei socialinis dalyvavimas visuomenės gyvenime yra svarbūs veiksniai, darantys poveikį subjektyviai gerovei.

Aplinkos veiksniai

Manoma, kad tokie aplinkos veiksniai kaip klimatas, miestų tvarkymas bei urbanizacija gali turėti įtakos subjektyviai gerovei.

Nuo žmonijos vystymosi pradžios, žmogus buvo neatsiejamas nuo gamtos. Visi gyvi organizmai, įskaitant ir žmones, yra gamtos dalis, todėl nenuostabu, jog net ir XI amžiuje ryšys tarp gamtos ir žmogaus išlieka stiprus. Psichologinių tyrimų metu buvo įrodyta, kad asmenys, būdami natūralioje gamtoje jaučiasi emociškai geriau (O'Campo, Salmon, Burke, 2009; Annerstedt et al., 2012).

Manoma, kad klimato faktorius yra reikšmingas, tiriant asmenų subjektyvią gerovę. Pagal svarbą, klimatas gali būti prilyginamas tokiems pasitenkinimui gyvenimu įtakos turintiems veiksniais kaip pajamos, darbas, sveikata (Mkrtychyan, Blam, Kovalev ir Tselodub 2018). Vyrauja nuomonė, kad klimato šiltėjimas neigiamai veikia subjektyvią gerovę (Hoorn, 2007). Mokslinėje literatūroje išskiriama, jog aplinkos poveikis asmenų gerovei gali būti objektyvus ir subjektyvus. Tačiau

subjektyvus ir objektyvus aplinkos poveikis asmenų gyvenimo kokybei kol kas nėra pakankamai iširtas, o tyrimų rezultatai neretai yra skiriasi (Ballas, Tranmer, 2011).

Šiuo metu apie 54 % pasaulio populiacijos gyvena miestuose, iki 2050 metų tikėtina, jog šis skaičius išaugs iki 66 % (UNDP, 2014). Dėl didėjančios urbanizacijos pasaulyje yra svarbu suprasti šio proceso įtaką įvairiems asmenų gyvenimo aspektams, įskaitant ir subjektyvią gerovę. Manoma, kad į aplinkos veiksnius reikia žiūrėti kaip į priemonę, galinčią paveikti ir pagerinti asmenų gyvenimo kokybę, nes aplinkos pokyčiai gali greičiau ir mažesniais kaštais vienu metu paveikti didelius skaičius gyventojų, be to, miestų socialinė ir fizinė aplinka vis tiek nenumaldomai keičiasi (Olsen, Nicholls, Mitchell, 2019).

Tai, kaip žmonės vertina savo gyvenamąją aplinką (kvartalą, miesto rajoną), turi reikšmingos įtakos jų subjektyviai gerovei. Pavyzdžiui, asmenys gyvenantys šalia žaliųjų erdvių (parko, miško) yra labiau patenkinti savo gyvenamąja aplinka (Douglass, Russell, Scott, 2017). Žaliosios erdvės padeda žmonėms atsipalaiduoti ir sumažinti patiriamą stresą (Ward Thompson et al., 2012), skatina socializuotis bei daugiau judėti (Hartig, Mitchell, De Vries, Frumkin, 2014).

Miestų infrastruktūros planavimas taip pat veikia gyventojų gerovę. Transporto infrastruktūros planavimas miestuose gali padėti žmonėms greičiau pasiekti namus ir darbą, daugiau laiko paliekant poilsiui bei šeimai. Taigi, galima teigti, kad miestų planavimas, žaliosios erdvės bei klimato pokyčiai gali turėti reikšmingos įtakos asmenų gyvenimo kokybei. Tinkamai planuojant miestų infrastruktūrą ir žaliąsias erdves tai gali reikšmingai pagerinti gyventojų pasitenkinimą aplinka ir gyvenimu.

Asmens būklės veiksniai

Individo charakterio savybės bei sveikatos būklė yra laikomi pagrindiniais paties individo sąlygotais veiksniais, kurie daro įtaką asmeninei subjektyviai gerovei.

Mokslinėje literatūroje asmens sveikata išskiriama į fizinę bei psichinę sveikatą. Fizinė ir psichinė sveikata neretai vertinami kaip skirtingi asmens sveikatos veiksniai, lemiantys pasitenkinimą gyvenimu. Asmens sveikata gali būti vertinama objektyviais ir subjektyviais rodikliais. Objektyvus sveikatos vertinimas atliekamas remiantis sveikatos specialistų, gydytojų išvadomis apie asmens sveikatą, o subjektyvus sveikatos vertinimas priklauso nuo paties individo požiūrio į savo sveikatos būklę ir savijautą.

Pastebima, kad analizuojant visuomenės sveikatos rodiklius, subjektyvūs ir objektyvūs sveikatos rodikliai gali skirtis, nes tai, kaip asmuo vertina savo sveikatos būklę, gali būti nulemta jo polinkio į pozityvų ar negatyvų mąstymą. Optimistišką požiūrį į gyvenimą turintys asmenys ne tik labiau teigimai vertina savo sveikatą, bet ir jaučiasi laimingesni. Mokslinių tyrimų metu, buvo nustatyta, jog laimingi individai dažniau vertina savo sveikatą pozityviai (Veenhoven, 2008; Lyubomirsky, King, Diener, 2005).

Tiriant individų subjektyvius vertinimus apie jų gyvenimą, asmens požiūris užima svarbų vaidmenį. Asmuo, linkęs optimistiškai vertinti aplinką bei išskylančius iššūkius gyvenime, savo subjektyvią gerovę taipogi vertins pozityviau. Tai, kaip skirtingi individai vertina tam tikrus reiškinius, gali stipriai skirtis, priklausomai nuo pozityvaus ar negatyvaus požiūrio į save ir aplinką. Šiuolaikinėje psichologijoje vyrauja nuostata, kad asmens emocinis intelektas bei gebėjimas tinkamai valdyti emocijas yra tiesiogiai susijęs su pozityvesniu požiūriu į gyvenimą (Ruvalcaba-Romero, Fernandez-

Berrocal, Salazar-Estrada, Gallegos-Guajardo, 2017). Taigi, individo emocinis intelektas gali lemti jo gebėjimą susidoroti su įvairias gyvenime iškylančiais sunkumais ir nesėkmėmis.

Remiantis aptartomis tyrėjų įžvalgomis galima teigti, jog asmens charakterio savybės ir požiūris į gyvenimą gali turėti įtakos subjektyviai gerovei, o sveikatos būklė gali lemti individo pasitenkinimą gyvenimu. Taigi, asmens būklė yra svarbus veiksnys, galintis turėti įtakos subjektyviai gerovei.

Pajamų nelygybė

Mokslinėje literatūroje pajamų nelygybė yra išskiriama kaip svarbus, subjektyviai gerovei įtakos turintis veiksnys (Zhang, Churchill, 2020; Tamas, Gabor, 2014; Katic, Ingram, 2017). Manoma, jog pajamų nelygybė gali veikti individų gerovę, kadangi ji gali išprovokuoti įvairius nusikaltimus ir socialinius konfliktus bei mažinti asmens pasitenkinimą savimi ir aplinka (Schneider 2015). Taigi, siekiant darnaus visuomenės socialinio vystymosi yra tikslinga aiškintis kaip pajamų nelygybė veikia asmenų subjektyvią gerovę.

Pirmasis pajamų nelygybės ir subjektyvios gerovės tyrimas buvo atliktas 1976 metais. Tyrėjai lygino dviejų bendruomenių subjektyvią gerovę, atsižvelgiant į didelius pajamų skirtumus tarp tiriamų bendruomenių. Pirmojoje bendruomenėje vyravo lygybės principai, šios bendruomenės nariai jautėsi laimingesni, vertino savo gyvenimą pozityviau negu antrosios bendruomenės nariai. Antrojoje bendruomenėje vyravo hierarchinė pajamų struktūra. Taigi, tyrėjai priėjo išvadą, jog kuo pajamų nelygybė yra didesnė, tuo prasčiau individai vertina savo laimę (Morawetz et al. 1997). Vis dėl to, rezultatai, gauti tiriant dvi bendruomenes nėra pakankamai išsamūs, todėl jų negalima taikyti didelėms populiacijoms. Dėl šios priežasties, atsirado reikiamybė atlikti daugiau ir išsamesnių tyrimų pajamų nelygybės ir subjektyvios individų gerovės sąveikos tema.

Atsižvelgiant į tai, kad per pastaruosius tris dešimtmečius subjektyvios gerovės mokslinių tyrimų skaičius vis auga (Schneider, 2015), galima daryti išvadą, jog pajamų nelygybės ir subjektyvios gerovės sąveika tampa vis aktualesne tema šiuolaikiniame pasaulyje. Nors tyrimų subjektyvios gerovės ir pajamų nelygybės temomis yra nemažai, tyrėjai nesutaria, ar pajamų nelygybė iš tiesų turi poveikį asmenų subjektyviai gerovei.

Mokslinių tyrimų metu pasaulyje buvo atrasta, jog pajamų nelygybė turi teigiamą poveikį subjektyviai gerovei (Haller, Handler, 2006; Clark, 2003; Rozer, Kraaykamp, 2013; Berg, Veehoven, 2010). Kiti tyrėjai atrado, kad pajamų nelygybė turi neigiamą poveikį subjektyviai gerovei (Delhey, Dragolov, 2014; Diener E., Diener M., Diener C., 1995; Oishi, Kesebir, Diener, 2011; Layte, 2012). Dalis tyrėjų nenustatė reikšmingų sąsajų tarp pajamų nelygybės ir subjektyvios gerovės (Veenhoven, 2005; Graham, Felton, 2006; Senik, 2004).

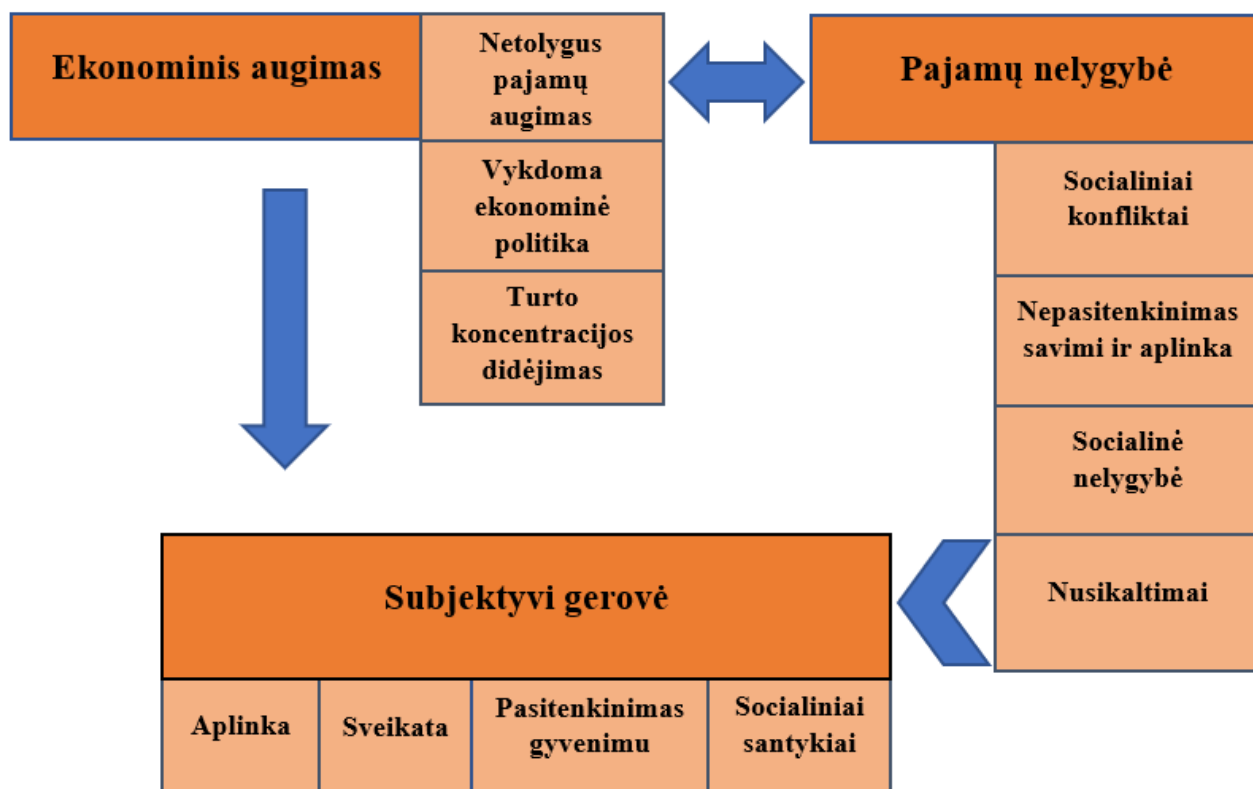
Veiksnių, kurie lemia skirtingus subjektyvios gerovės ir pajamų nelygybės sąveikos tyrimų rezultatus yra ne vienas. Subjektyvios gerovės ir pajamų nelygybės sąveikos tyrimų rezultatus sąlygoja kultūriniai, politiniai bei ekonominiai aspektai. Analizuojant rezultatus, gautus skirtingose visuomenėse buvo nustatyta, kad pajamų nelygybė neigiamai veikia subjektyvią gerovę vakarietiškoje visuomenėje bei daugumoje Europos valstybių (Delhey, Dragolov, 2014; Layte, 2012). Bergo ir Veenhoveno (2010) teigimu, pajamų nelygybė turi teigiamą poveikį pasitenkinimui gyvenimu Rytų Europoje, Azijoje bei Lotynų Amerikoje.

Analizuojant ekonominius aspektus buvo atrasta, jog šalyse, kurios išgyvena ekonomikos transformacijos laikotarpį, pajamų nelygybė mažina pasitenkinimą gyvenimu, o šalyse, kuriose ekonominė situacija yra pastovi, pajamų nelygybė didina pasitenkinimą gyvenimu (Sanfey, Teksoz, 2007). Manoma, kad subjektyvios gerovės ir pajamų lygybės sąveika gali priklausyti nuo gyventojų politinių pažiūrų (Alesina, Di Tella, MacCulloch, 2004). Nustatyta, kad pajamų nelygybė neigiamai veikia JAV ir Europos šalių kairiųjų politinių pažiūrų gyventojų subjektyvią gerovę (Alesina, Di Tella, MacCulloch, 2004). Kito tyrimo metu buvo atrasta, kad pajamų nelygybės įtaka subjektyviai gerovei priklauso nuo tautos savitumo bei gyventojų supratimo apie tai, kas skatina pajamų nelygybę (Chapple, Forster, Martin, 2009).

Apibendrinant galima teigti, jog pajamų nelygybės ir subjektyvios gerovės sąveikos tyrimai pasaulyje atskleidžia skirtingus rezultatus. Pajamų nelygybė yra nevienoda kiekvienoje šalyje, todėl skiriasi ir pajamų nelygybės įtaka subjektyviai gerovei. Nėra vieno metodo, galinčio nustatyti, kaip pajamų nelygybė veikia subjektyvią gerovę, tačiau galima sutikti su tuo, jog ekonominiai, politiniai, socialiniai bei kultūriniai visuomenių aspektai turi įtakos pajamų nelygybės ir subjektyvios gerovės sąveikai šalyse.

1.3.3. Ekonominio augimo, pajamų nelygybės ir subjektyvios gerovės sąsajų teorinis modelis

Remiantis subjektyvios gerovės ir pajamų nelygybės tyrėjų išvalgomis, buvo sudarytas teorinis modelis, kuris bus naudojamas trečioje šio projekto dalyje, tiriant sąsajas tarp ekonominio augimo, pajamų nelygybės ir subjektyvios gerovės Lietuvoje (žr. 6 pav.)

6 pav. Ekonominio augimo, pajamų nelygybės ir subjektyvios gerovės sąsajų teorinis modelis (sudaryta darbo autorės).

Pateiktame teoriniame modelyje (žr. 6 pav.) rodyklės atspindi ryšius tarp šiame tyrime analizuojamų reiškinių. Tai reiškia, jog ekonominis augimas per netolygų pajamų pasiskirstymą, turto koncentracijos didėjimą ir vykdomą ekonominę politiką gali daryti įtaką pajamų nelygybei šalyje, o pajamų nelygybė savo ruožtu gali daryti įtaką šalies ekonomikai. Ekonominis augimas taipogi gali veikti subjektyvią gerovę, kadangi didėjant pajamoms, iki tam tikros ribos auga ir gyvenimo kokybė. Kadangi pajamų nelygybė daro įtaką socialinei nelygybei, individų pasitenkinimui savimi ir aplinka, gali skatinti socialinius konfliktus ir nusikaltimus, ji gali veikti ir individų subjektyvią gerovę. Teoriniame modelyje grafiškai vaizduojama, jog tyrime bus analizuojami nacionalinio lygmens subjektyvios gerovės veiksniai – pasitenkinimas gyvenimu, socialiai santykiai, sveikata ir aplinka.

Remiantis aukščiau pateiktu teoriniu modeliu bus analizuojami ekonominio augimo, pajamų nelygybės bei subjektyvios gerovės rodiklių pokyčiai Lietuvoje, bus tiriama kaip šių rodiklių kitimas susijęs tarpusavyje. Remiantis aukščiau pateiktu teoriniu modeliu, atliekamas ekonominio augimo, pajamų nelygybės ir subjektyvios gerovės sąsajų Lietuvoje 2009 – 2019 metais tyrimas.

2. Ekonominio augimo, pajamų nelygybės ir subjektyvios gerovės sąsajų Lietuvoje 2009 – 2019 metais tyrimas

2.1. Duomenų šaltiniai

Siekiant atskleisti sąsajas tarp ekonominio augimo, pajamų nelygybės ir subjektyvios gerovės Lietuvoje 2009 – 2019 metais kiekybiniam tyrimui atlikti buvo pasirinktas antrinės duomenų analizės metodas. Antrinės duomenų analizės metodas buvo pasirinktas todėl, jog tarptautinėse apklausose bei statistinių rodiklių duomenų bazėse galima rasti pakankamai kintamųjų, kurie tinkami tyrinėti visą Lietuvos ir kitų Europos Sąjungos šalių populiacijas tiriamuoju laikotarpiu bei leidžia atsakyti į tyrimo klausimus. Tyrime bus atliekama antrinė kiekybinė statistinių ir tarptautinių apklausų duomenų analizė.

Tyrime analizuojami duomenys iš šių duomenų bazių:

1. Europos šalių statistikos duomenų bazė (angl. *Eurostat*);
2. Europos socialinio tyrimo duomenų bazė (angl. *European Social Survey*). Tyrime naudojami ketvirtos, penktos, šeštos, septintos, aštuntos ir devintos bangų (ESS4, ESS5, ESS6, ESS7, ESS8, ESS9) apklausų duomenys.

2.1.1. Europos socialinis tyrimas

Europos socialinio tyrimo (angl. *European Social Survey*) duomenų bazėje pateikiami Europos šalių gyventojų atsakymai į įvairius socialinius, sveikatos, politinio įsitraukimo, užimtumo ir kitus klausimus. Tyrime bus analizuojami nuo 4 iki 9 bangų duomenys, rinkti nuo 2008 iki 2019 metų. Europos socialinio tyrimo duomenys Lietuvos populiacijoje buvo renkami vieneriais metais vėliau, nei kitose ES šalyse. Dėl šios priežasties Lietuvos gyventojų subjektyvios gerovės vertinimai, gauti 2009 ir 2019 metais bus lyginami su kitų ES šalių gyventojų vertinimais, gautais 2008 ir 2018 metais.

Europos socialinio tyrimo (angl. *European Social Survey*) metu buvo vykdoma tikimybinė reprezentatyvi respondentų atranka. Respondentų atranka buvo atlikta laikantis atsitiktinių tikimybinių atrankos sudarymo principų. Lietuvoje ketvirtos Europos socialinio tyrimo bangos metu dalyvavo 2002 respondentai, 5 bangos metu dalyvavo 1677 respondentai, 6 bangos metu dalyvavo 2109 respondentai, 7 bangos metu dalyvavo 2250 respondentai, 8 bangos metu dalyvavo 2122 respondentai, 9 bangos metu dalyvavo 1835 respondentai. Lietuvos ekonominio augimo, pajamų nelygybės ir subjektyvios gerovės sąsajų 2009 – 2019 metais tyrimui atlikti buvo pasirinkta analizuoti šešis subjektyvios gerovės kintamuosius (žiūrėti 3 lent.)

3 lentelė. Subjektyvios gerovės kintamieji (sudaryta darbo autorės).

Subjektyvios gerovės sritis	Kintamasis
Pasitenkinimas gyvenimu	Pasitenkinimas gyvenimu
	Laimės lygis
Sveikata	Subjektyvus sveikatos vertinimas
Socializavimasis	Susitikimų su artimaisiais, draugais ar kolegomis dažnumas
Aplinka	Pasitenkinimas šalies ekonomine būkle
	Subjektyvus vietinio rajono saugumo vertinimas

Subjektyvios gerovės kintamieji buvo pasirinkti remiantis tyrimo pirmoje dalyje analizuotų tyrėjų įžvalgomis bei sudarytu teoriniu modeliu (žr. 6 pav.). Pasirinkti subjektyvios gerovės kintamieji reprezentuoja respondentų vertinimus pasitenkinimo gyvenimu, sveikatos, socializavimosi ir pasitenkinimo aplinka srityse.

Siekiant objektyviai įvertinti Lietuvos ekonominio augimo, pajamų nelygybės ir subjektyvios gerovės rodiklius buvo nuspręsta atlikti lyginamąją analizę su kitomis ES šalimis. Ekonominio augimo, pajamų nelygybės ir subjektyvios gerovės lyginamajai analizei atlikti buvo pasirinktos tos ES šalys, kurios dalyvavo Europos socialiniame tyrime 4, 5, 6, 7, 8 ir 9 bangų metu. Šalys, kurių duomenys naudojami lyginamajai analizei yra Belgija, Čekija, Estija, Suomija, Prancūzija, Vokietija, Vengrija, Airija, Lietuva, Olandija, Lenkija, Portugalija, Slovėnija, Ispanija, Švedija, Didžioji Britanija. Kai kuriuose grafikuose Lietuvos rodikliai buvo lyginami su bendru ES šalių (iš viso 28 šalys) vidurkiu.

2.1.2. Europos šalių statistikos duomenų bazė

Europos šalių statistikos (angl. *Eurostat*) duomenų bazėje pateikiami įvairių sričių (ekonomikos, nelygybės, sveikatos, saugumo, išsilavinimo) duomenys. Šiame tyrime bus analizuojami duomenys, kurie buvo rinkti nuo 2009 iki 2019 metų.

Siekiant įvertinti ekonominio augimo ir pajamų nelygybės rodiklių pokyčius buvo pasirinkta analizuoti objektyvius nacionalinius rodiklius. Šiame tyrime naudoti ekonominio augimo ir pajamų nelygybės kintamieji bei jų apibūdinimai pateikti 4 lentelėje.

4 lentelė. Ekonominio augimo ir pajamų nelygybės kintamieji (sudaryta darbo autorės).

Sritis	Kintamasis	Apibūdinimas
Ekonominis augimas	BVP gyventojui	Rodiklis apibūdinantis šalies ekonominę situaciją. Nusako pagamintų produktų ir paslaugų vertę, kuri lieka ir iš pagamintų produktų ir paslaugų vertės atėmus vidutiniškai suvartojamų produktų ir paslaugų vertę. Daugiau informacijos: https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/product/view/NAMA_10_GDP
Pajamų nelygybė	Gini koeficientas	Nurodo pajamų ar turto pasiskirstymo populiacijoje dispersiją. Gini koeficientu matuojama pajamų ar turto nelygybė. Daugiau informacijos: https://data.europa.eu/euodp/en/data/dataset/dvrRGg5nU7GA1Dt13XsyQ
	Pirmajam gyventojų deciliui tenkančių nacionalinių disponuojamųjų pajamų dalis	Nusako nacionalinių disponuojamųjų pajamų dalį, tenkančią pirmajam (mažiausias pajamas gaunančiam) gyventojų deciliui, išreikštą visų nacionalinių disponuojamųjų pajamų procentais. Daugiau informacijos: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=EU_statistics_on_income_and_living_conditions_(EU-SILC)_methodology_-_distribution_of_income
	Gyventojų, atsiduriančių ties skurdo ar socialinės atskirties riba, dalis	Rodiklis, nusakantis kokia populiacijos dalis susiduria su skurdu arba socialine atskirtimi. Į šį rodiklį yra įtraukiami gyventojai, kurie dirba labai mažu intensyvumu. Gyventojas įtraukiamas į statistiką vieną kartą, net jeigu atitinka kelis įvardytus kriterijus. Daugiau informacijos: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Glossary:At-risk-of-poverty_rate

2.2. Duomenų analizės metodai

Siekiant išsiaiškinti kaip ekonominis augimas, pajamų nelygybė ir subjektyvi gerovė keitėsi ir sąveikavo Lietuvoje 2009 – 2019 metais, buvo atlikta antrinė kiekybinė statistinių ir tarptautinių

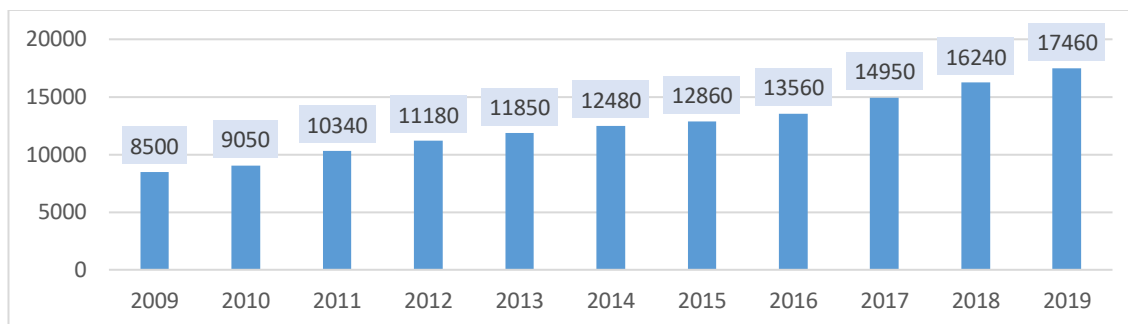
apklausų duomenų analizė. Duomenų analizei atlikti buvo naudoti aprašomosios statistikos metodai. Tyrimo duomenų analizavimui pasirinkta Microsoft Office Excel programa bei statistinių duomenų analizės programa SPSS. Tyrime buvo skaičiuoti vidurkiai pagal Europos socialinių apklausų duomenis, sudarytos lyginamosios (ES šalių) lentelės ir grafikai, linijinės diagramos matuojant rodiklių kitimą laike.

Tyrimo duomenų analizės laikotarpis: 2020/11/01 – 2020/12/20. Europos socialinio tyrimo apklausos Europos šalyse pradėtos rinkti nuo 2002 metų. Šalyse tos pačios bangos apklausos buvo atliekamos ne tuo pačiu metu. Lietuvoje apklausos pradėtos atlikti nuo 2009 metų, jos buvo vykdytos metais vėliau nei kitose Europos šalyse. Europos socialinio tyrimo apklausos buvo atliekamos kas 2 metus. Ne visos Europos šalys dalyvavo visų apklausos bangų metu.

3. Tyrimo rezultatai

3.1. Ekonominis augimas ir pajamų nelygybė

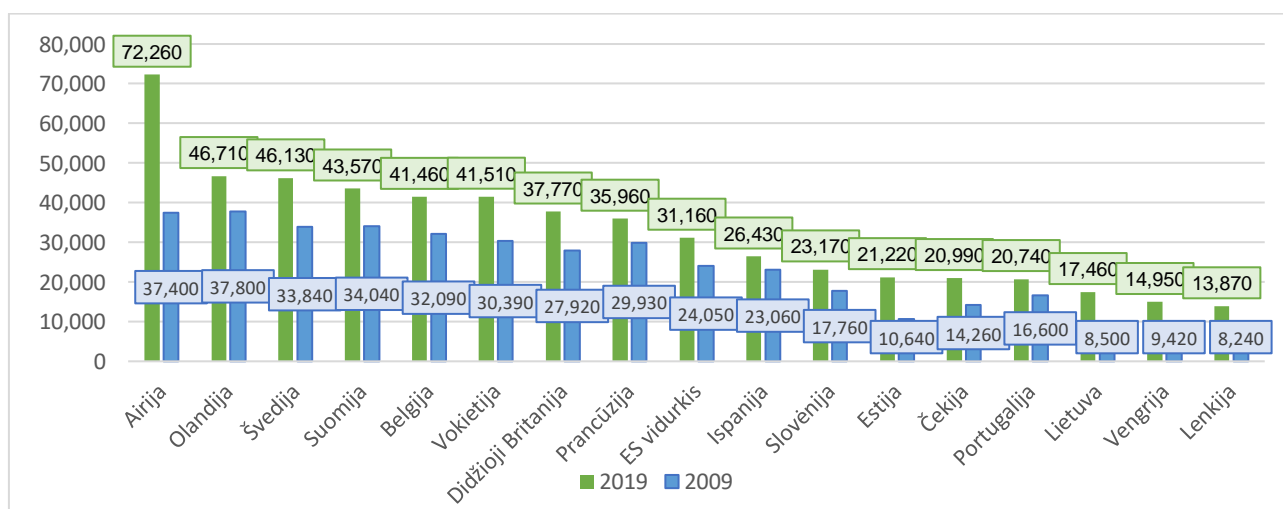
Ekonomikos augimas šalyje turi įtakos gyventojų gerovei. Spartus ekonominis augimas gali sąlygoti netolygų pajamų pasiskirstymą, turto koncentracijos didėjimą. Norint įvertinti Lietuvos ekonominę raidą 2009 – 2019 metais, buvo sudarytas 7 paveikslas.

7 pav. BVP gyventojui produktų kainomis (eurais) Lietuvoje (sudaryta darbo autorės remiantis Europos šalių statistikos duomenų bazės duomenimis).

Ekonominis augimas Lietuvoje pastebimas nuo pat 2008 – 2009 metų finansinės krizės pabaigos. 7 paveiksle pateikti duomenys rodo, jog BVP, tenkantis vienam Lietuvos gyventojui 2009 metais buvo 8500 Eur, o 2019 metais šis rodiklis buvo dvigubai didesnis ir siekė 17460 Eur. Pastebima, kad BVP, tenkantis vienam Lietuvos gyventojui nuo 2016 iki 2017 metu padidėjo beveik 1400 Eur, o nuo 2017 iki 2018 metų beveik 1300 Eur. Spartų BVP augimą galima sieti su euro valiutos įvedimu Lietuvoje 2015 metais, kadangi po euro valiutos įvedimo yra pastebimas spartesnis BVP augimas nei iki tol. Remiantis 7 paveiksle pateiktais duomenimis galima teigti, jog nepertraukiamas BVP augimas Lietuvoje vyravo nuo pat 2009 iki 2019 metų.

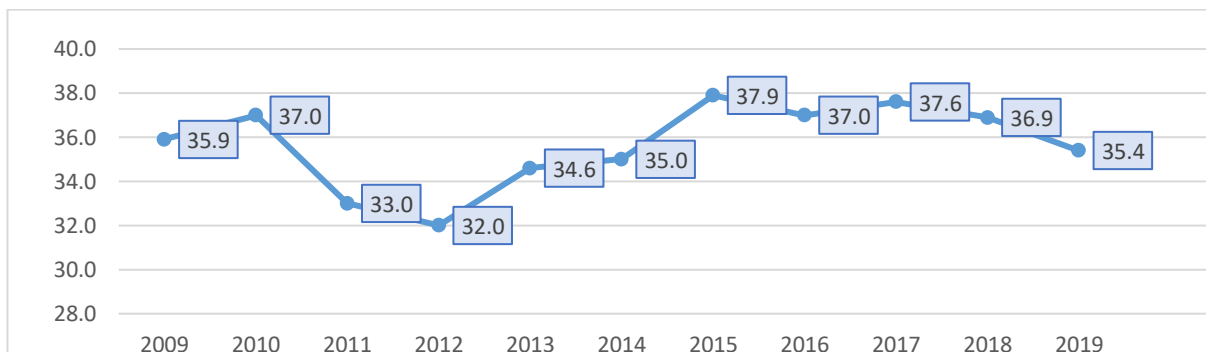
Siekiant objektyviai įvertinti Lietuvos ekonominę būseną bei ekonomikos augimo greitį yra tikslinga palyginti Lietuvos rodiklius su kitų Europos sąjungos šalių rodikliais. 8 Paveiksle grafiškai pavaizduotas BVP, tenkančio vienam gyventojui dydis 2009 ir 2019 metais ES šalyse.

8 pav. BVP gyventojui produktų kainomis (eurais) ES šalyse (sudaryta darbo autorės, remiantis Europos šalių statistikos duomenų bazės duomenimis).

8 paveiksle šalys išdėstytos mažėjimo tvarka pagal BVP, tenkančio vienam gyventojui dydį. Iš 8 paveiksle pateiktų duomenų galima išvelti, jog BVP nuo 2009 iki 2019 metų išaugo visose šalyse. Pastebima, kad nuo 2009 iki 2019 metų BVP gyventojui labiausiai išaugo Lietuvoje (2,05 karto), Estijoje (1,99 karto), Airijoje (1,93 karto). ES šalyse BVP, tenkantis vienam gyventojui nuo 2009 iki 2019 metų vidutiniškai padidėjo 1,29 karto. Remiantis 8 paveiksle pateiktais duomenimis galima teigti, jog daugumoje ES šalių ekonomikos augimas nuo 2009 iki 2019 metų buvo lėtesnis nei Lietuvoje.

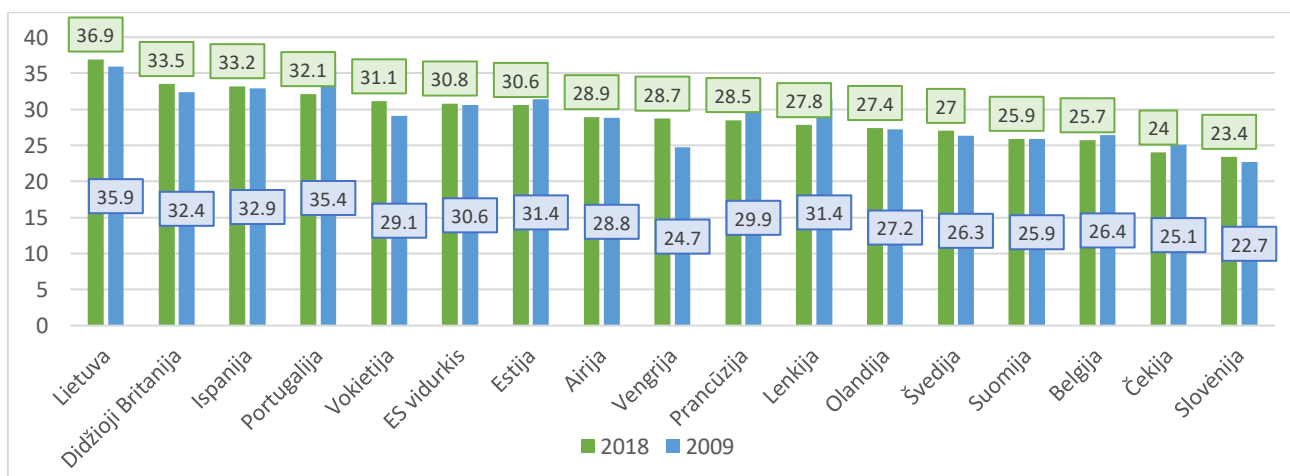
Atlikus ekonominio augimo rodiklių apžvalgą nustatyta, kad ekonominis augimas Lietuvoje vyravo nuo 2009 iki 2019 metų, tuo tarpu pajamų nelygė tuo pačiu laikotarpiu buvo nepastovi (žr. 9 pav.).

9 pav. Gini koeficientas (procentais) Lietuvoje (sudaryta darbo autorės, remiantis Europos šalių statistikos duomenų bazės duomenimis).

Iš 9 paveiksle pateiktų duomenų galima spręsti, jog pajamų nelygė Lietuvoje augo 2009 – 2010 metais bei 2012 – 2015 metais, tačiau ir 2019 metais pajamų nelygė išlieka aukšta (35,4 %). Remiantis 9 paveiksle pateiktais duomenimis galima teigti, jog Lietuvoje pajamų nelygė 2009 – 2015 metais buvo nepastovi, tačiau išvengiama, jog nuo 2017 iki 2019 metų pajamų nelygė Lietuvoje mažėjo.

Siekiant įvertinti Lietuvoje vyraujančios pajamų nelygės mastą bei kaitą yra tikslinga palyginti Lietuvos pajamų nelygės rodiklius su kitų Europos sąjungos šalių rodikliais. 10 paveiksle grafiškai pavaizduoti pajamų nelygės rodikliai ES šalyse 2009 ir 2018 metais.

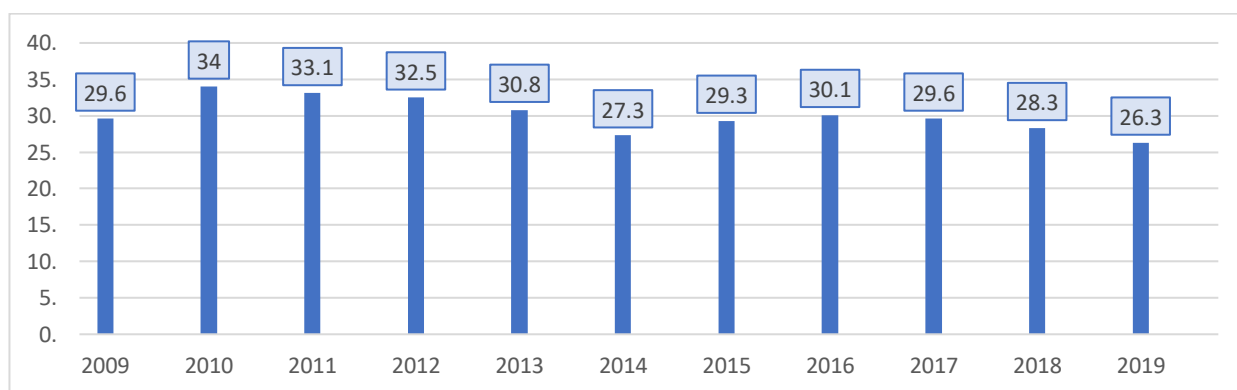
10 pav. Gini koeficientas (procentais) ES šalyse 2009 ir 2018 metais (sudaryta darbo autorės, remiantis Europos šalių statistikos portalo duomenimis).

10 paveiksle šalys išdėstytos mažėjimo tvarka pagal 2018 metų Gini koeficiento dydį šalyje. Aukščiau esančiame paveiksle matyti, jog pajamų nelygė nuo 2009 iki 2018 metų pasikeitė visose ES šalyse, tačiau ES šalių vidurkis išliko panašus. Lietuva yra tarp tų ES šalių, kuriose pajamų nelygė nuo 2009 iki 2018 metų išaugo. Pastebima, kad pajamų nelygė sumažėjo Lenkijoje (-3,6 %), Portugalijoje (-3,3 %), Prancūzijoje (-1,4 %), Čekijoje (-1,1 %), Estijoje (-0,8 %) Belgijoje (-0,7 %). Remiantis 10 paveiksle pateiktais duomenimis galima teigti, jog 2018 metais Lietuvoje vyraujanti pajamų nelygė yra aukščiausia, lyginant su kitomis ES šalimis.

Pajamų nelygės didėjimas Lietuvoje gali būti siejamas su sparčiu ekonomikos augimu 2009 – 2018 metų laikotarpyje, tačiau pajamų nelygybei įtakos gali turėti ir tokie veiksniai, kaip turto koncentracija bei vykdoma ekonominė politika šalyje.

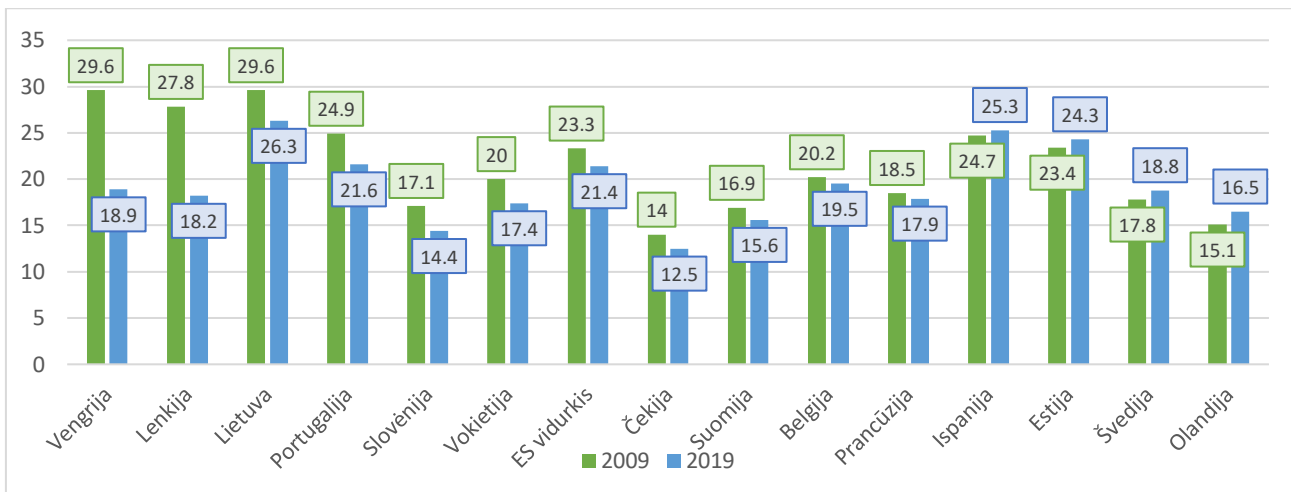
Pajamų nelygės augimas yra glaudžiai susijęs su pajamų pasiskirstymu tarp šalies gyventojų. Kadangi Lietuvoje BVP, tenkantis vienam gyventojui kasmet auga, pajamų didėjimą turėtų jausti visos gyventojų grupės, o skurdas šalyje turėtų mažėti. Vis dėl to, 2019 metais net 26,3 % Lietuvos populiacijos atsidūrė ties skurdo ar socialinės atskirties riba (žr. 11 pav.). Siekiant įvertinti, kaip kito Lietuvos gyventojų dalis, atsiduriančių ties skurdo arba socialinės atskirties riba, buvo sudarytas 11 paveikslas.

11 pav. Gyventojų dalis (procentais), esančių ties skurdo ar socialinės atskirties riba Lietuvoje (sudaryta darbo autorės, remiantis Europos šalių statistikos duomenų bazės duomenimis).

Pateiktame paveiksle matyti, jog gyventojų, atsiduriančių ties skurdo ar socialinės atskirties riba nuo 2009 metų iki 2019 metų sumažėjo 3,3 %. Tačiau pastebima, kad net ir 2019 metais daugiau nei ketvirtadalis Lietuvos gyventojų atsiduria ties socialinės atskirties arba skurdo riba. 11 paveiksle matyti, jog 2010 – 2012 metais gyventojų, atsiduriančių ties socialinės atskirties ar skurdo riba buvo 32,5 % - 34 %, tai reiškia, kad skurdą ar socialinę atskirtį patirdavo beveik kas trečias Lietuvos gyventojas. Tokiems aukštiems skurdo ir socialinės atskirties rodikliams, fiksuotiems 2010 – 2012 metais įtakos galėjo turėti 2008 – 2009 metais vyravusi finansų krizė.

Analizuojant kiek gyventojų susiduria su skurdu ar socialine atskirtimi šalyse reikia atkreipti dėmesį į tai, kad šį rodiklį gali lemti įvairūs veiksniai. Skurstančių gyventojų kiekis šalyje gali priklausyti nuo populiacijos dydžio, imigrantų ir pabėgėlių kiekio populiacijoje. Dėl šių priežasčių lyginant ES šalių rodiklius buvo pasirinkta vertinti ties skurdo riba atsiduriančių gyventojų kiekio pokytį, o ne patį kiekį. Siekiant palyginti gyventojų dalies, kurie patiria skurdą ar socialinę atskirtį pokytį nuo 2009 iki 2019 metų ES šalyse, buvo sudarytas 12 paveikslas.

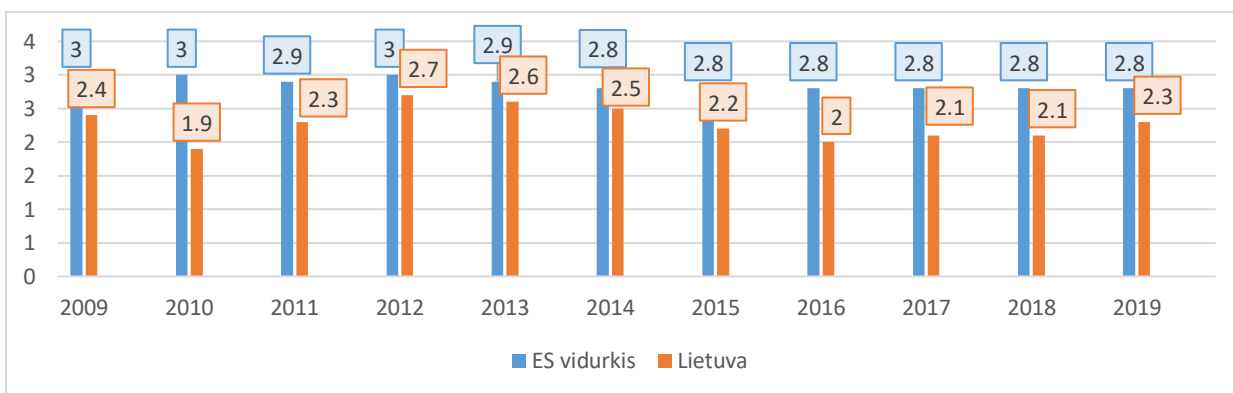

12 pav. Gyventojų dalis (procentais), esančių ties skurdo ar socialinės atskirties riba ES šalyse (sudaryta autorės, remiantis Europos šalių statistikos duomenų bazės duomenimis).

12 lentelėje šalys išdėstytos mažėjimo tvarka pagal gyventojų, atsiduriančių ties skurdo ar socialinės atskirties riba, dalies sumažėjimą. Daugumoje ES šalių gyventojų dalis, patiriančių skurdą arba socialinę atskirtį nuo 2009 iki 2019 metų sumažėjo. Gyventojų, atsiduriančių ties skurdo ar socialinės atskirties riba nuo 2009 iki 2019 metų ES šalyse vidutiniškai sumažėjo 1,9 %, o Lietuvoje šis rodiklis sumažėjo 3,3 %. Vis dėl to, skurdą ar socialinę atskirtį patiriančių gyventojų dalis Lietuvoje 2019 metais išlieka 4,9 % didesnė už ES vidurkį. Tai, jog 2019 metais Lietuvoje socialinę atskirtį ar skurdą patirdavo daugiau nei ketvirtadalis gyventojų, gali būti sąlygota netolygaus pajamų pasiskirstymo bei nepalankios ekonominės politikos mažiausias pajamas gaunančių gyventojų atžvilgiu.

Gyventojų, patiriančių skurdą ar socialinę atskirtį, populiacijos dalies padidėjimas nuo 2009 iki 2019 metų pastebimas Olandijoje (+1,4 %), Švedijoje (+1 %), Estijoje (+0,9 %) ir Ispanijoje (+0,6 %). 12 paveiksle matyti, jog didžiausia dalis gyventojų, atsiduriančių ties skurdo ar socialinės atskirties riba 2019 metais buvo Lietuvoje (26,3 %), Ispanijoje (25,3 %) ir Estijoje (24,3 %).

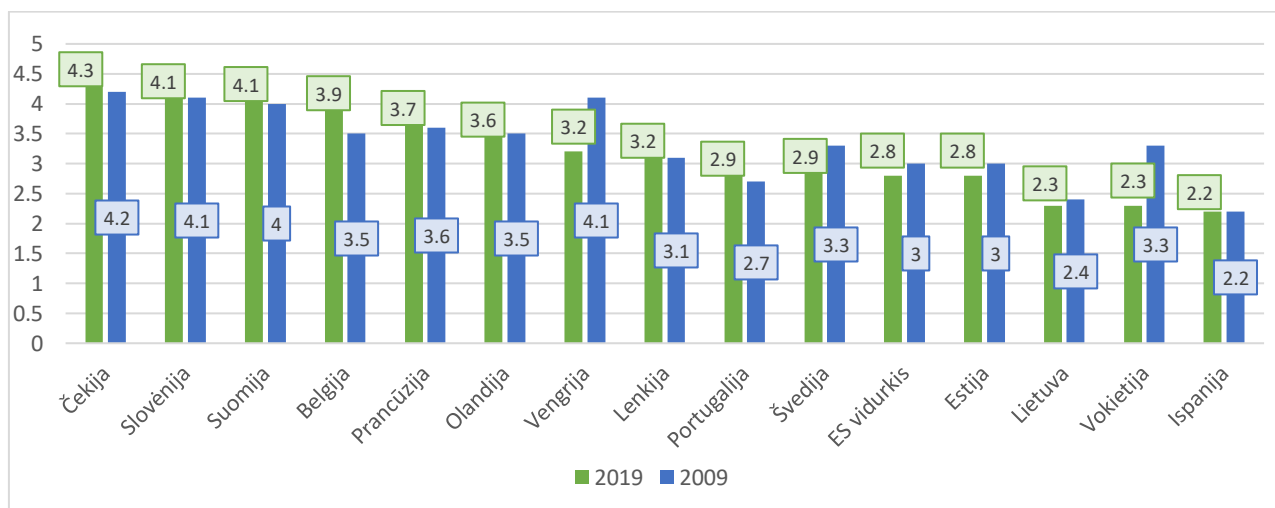
Svarbus veiksnys, nusakantis pajamų nelygybės mastą visuomenėje yra neproporcingas turto ir pajamų pasiskirstymas. Norint įvertinti kaip 2009 – 2019 metais keitėsi disponuojamų pajamų dalis, tenkanti pirmajam gyventojų deciliui, buvo sudarytas 13 paveikslas.

13 pav. Nacionalinių disponuojamųjų pajamų dalis (procentais), tenkanti pirmajam gyventojų deciliui (sudaryto darbo autorės, remiantis Europos šalių statistikos duomenų bazės duomenimis).

13 paveiksle matyti, jog 2009 – 2019 metų laikotarpyje nacionalinių disponuojamųjų pajamų dalis, tenkanti pirmajam gyventojų deciliui Lietuvoje buvo mažesnė už ES vidurkį. Akivaizdus nacionalinių disponuojamųjų pajamų dalies, tenkančios pirmajam gyventojų deciliui sumažėjimas Lietuvoje pastebimas nuo 2009 iki 2010 metų, tačiau jau 2012 metais šis rodiklis padidėjo iki 2,7 % bei priartėjo prie ES vidurkio. Pastebima, kad Lietuvoje, nacionalinių disponuojamųjų pajamų dalis, tenkanti pirmajam deciliui 2009 – 2019 metų laikotarpyje buvo nepastovi. Lietuvos rodikliai svyravo 1,9 % – 2,7 % ribose, tuo tarpu ES vidurkis svyravo 2,8 % – 3 % ribose.

Siekiant palyginti Nacionalinių disponuojamųjų pajamų dalies, tenkančios pirmajam gyventojų deciliui pokyčius ES šalyse buvo sudarytas 14 paveikslas.

14 pav. Nacionalinių disponuojamųjų pajamų dalis (procentais), tenkanti pirmajam gyventojų deciliui ES šalyse (sudaryta autorės, remiantis Europos šalių statistikos duomenų bazės duomenimis).

14 paveiksle šalys išdėstytos mažėjimo tvarka pagal 2019 metais didžiausią disponuojamųjų pajamų dalį tenkančią pirmajam gyventojų deciliui. Paveiksle matyti, jog Lietuva atsiduria tarp tų šalių, kuriose nacionalinių disponuojamųjų pajamų dalis tenkanti pirmajam deciliui sumažėjo. Šis rodiklis Lietuvoje sumažėjo nuo 2,4 % 2009 metais iki 2,3 % 2019 metais. Pastebima, jog 2009 bei 2019 metais pagal pirmajam deciliui tenkančių disponuojamųjų pajamų dalį Lietuva atsilikavo nuo ES šalių vidurkio.

Vertinant ES šalių vidurkį pastebima panaši tendencija kaip ir Lietuvoje, ES šalių vidurkis 2009 metais siekė 3 %, o 2019 sumažėjo iki 2,8 %. Vis dėl to, dalyje ES valstybių nuo 2009 iki 2019 metų pastebimas nacionalinių disponuojamųjų pajamų, tenkančių pirmajam gyventojų deciliui padidėjimas. Nedidelis nacionalinių disponuojamųjų pajamų dalies, tenkančios pirmajam deciliui padidėjimas pastebimas Belgijoje (+0,4 %), Portugalijoje (+0,2 %), Olandijoje (+0,1 %), Lenkijoje (+0,1 %), Suomijoje (+0,1 %), Čekijoje (+0,1 %). Šalys, kuriose nacionalinių disponuojamųjų pajamų dalis tenkanti pirmajam deciliui 2019 metais buvo didžiausia yra Čekija (4,3 %), Slovenija (4,1 %) ir Suomija (4,1 %).

Įvertinus Gini koeficiento, Nacionalinių disponuojamųjų pajamų dalį, tenkančią pirmajam gyventojų deciliui ir gyventojų, esančių ties skurdo ar socialinės atskirties riba pokyčius Lietuvoje ir ES šalyse, galima teigti, kad nors ekonominės gerovės rodikliai Lietuvoje auga, tačiau pajamų nelygybė bei socialinė atskirtis Lietuvoje išlieka didelė. Remiantis Europos šalių statistikos duomenų bazės (2020)

duomenimis galima teigti, jog pajamų nelygybės rodikliai Lietuvoje išlieka aukštesni nei daugelyje kitų ES šalių.

3.2. Subjektyvi gerovė

Šiame poskyryje analizuojami nacionalinio lygmens subjektyvios gerovės kintamieji: pasitenkinimas gyvenimu, laimės lygis, subjektyvus sveikatos vertinimas, pasitenkinimas šalies ekonomine būkle, susitikimų su aplinkiniais asmenimis dažnumas, subjektyvus vietinio rajono saugumo vertinimas. 5 lentelėje pateikiami tyrime analizuojami subjektyvios gerovės kintamieji ir jų rodikliai.

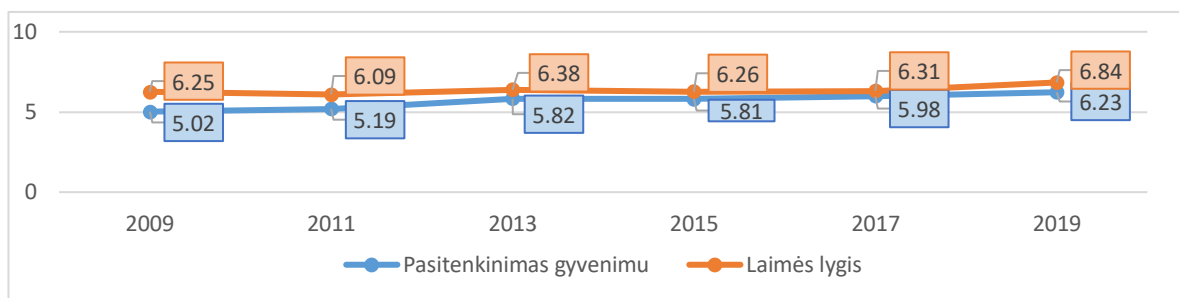
5 Lentelė. Subjektyvios gerovės rodikliai Lietuvoje ir ES (sudaryta autorės, remiantis Europos socialinio tyrimo duomenimis).

Subjektyvios gerovės Kintamasis	Minimali vertė	Maksimali vertė	Lietuvos vidurkis 2009 m.	Lietuvos vidurkis 2019 m.	ES vidurkis 2008 m.	ES vidurkis 2018 m.
Bendras pasitenkinimas gyvenimu	0	10	5,02	6,23	6,86	7,10
Laimės lygis	0	10	6,25	6,84	7,25	7,43
Subjektyvus sveikatos vertinimas	1	5	3,51	3,39	3,74	3,76
Pasitenkinimas šalies ekonomine būkle	0	10	2,32	4,47	3,85	5
Kaip dažnai susitinka su giminėmis, draugais ar bendradarbiais.	1	7	3,85	4,11	4,94	4,78
Ar jaučiasi saugus būdamas vietiniame rajone, tamsiu paros metu.	1	4	2,38	2,77	2,95	3,03

5 lentelėje matyti, kad subjektyvios gerovės rodiklių matavimo skalės skiriasi. Bendras pasitenkinimas gyvenimu, laimės lygis bei pasitenkinimas šalies ekonomine būkle buvo matuojamas 0 – 10 balų skalėje, 10 balų reiškiant didžiausią pasitenkinimą/laimę. Subjektyvus sveikatos vertinimas buvo matuojamas 5 verčių skalėje: 1 – labai bloga; 2 – bloga; 3 – patenkinama; 4 – gera, 5 – labai gera. Ar respondentas jaučiasi saugus vietiniame rajone tamsiu paros metu, buvo matuojama 4 verčių skalėje: 1 – jaučiasi labai nesaugiai, 2 – jaučiasi nesaugiai, 3 – jaučiasi saugiai, 4 – jaučiasi labai saugiai. Kaip dažnai respondantai susitinka su giminėmis, draugais ar bendradarbiais buvo matuojama 7 verčių skalėje: 1 – niekada, 2 – rečiau nei kartą per mėnesį, 3 – kartą per mėnesį, 4 – keletą kartų per mėnesį, 5 – kartą per savaitę, 6 – keletą kartų per savaitę, 7 – kasdien.

Iš 5 lentelėje pateiktų duomenų išvelgiama, jog Lietuvos gyventojai savo subjektyvią gerovę vertina prasčiau, lyginant su bendru ES šalių vidurkiu. Pastebima, kad subjektyvūs gyventojų vertinimai (išskyrus sveikatos vertinimą) Lietuvoje nuo 2009 iki 2019 metų pasiteikė pozityviai. Siekiant išsiaiškinti kaip Lietuvos gyventojai vertina savo subjektyvią gerovę bei kaip subjektyvios gerovės rodikliai kito 2009 – 2019 metais, yra tikslinga išsamiau paanalizuoti šiuos rodiklius. Toliau bus išsamiai analizuojami subjektyvios gerovės rodikliai Lietuvoje 2009 – 2019 metais bei atliekama palyginamoji analizė su ES šalimis.

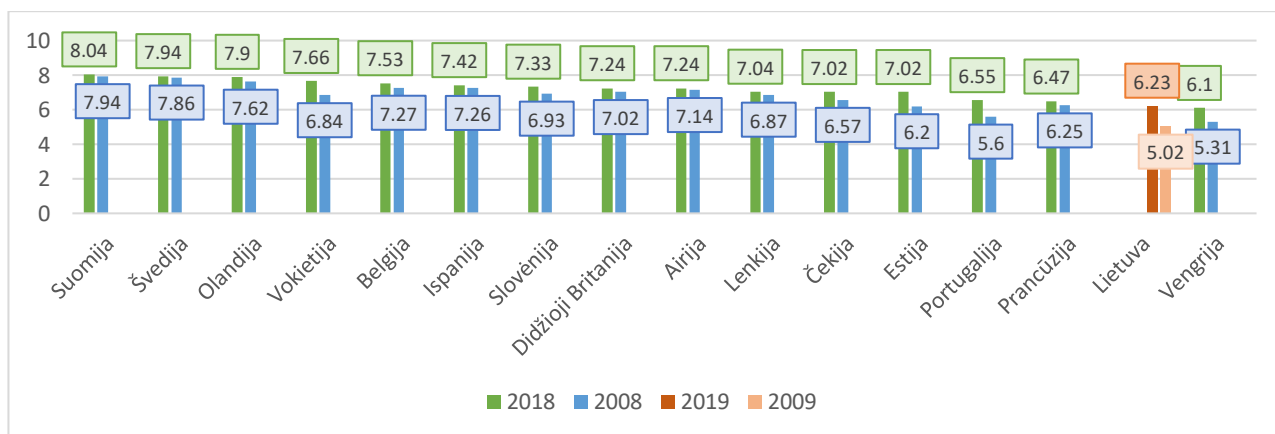
Norint išsiaiškinti, kaip gyventojai vertina savo subjektyvią gerovę, yra tikslinga analizuoti jų vertinimus apie bendrą pasitenkinimą gyvenimu bei juntamą laimės lygį. 15 paveiksle pavaizduoti Lietuvos gyventojų pasitenkinimo gyvenimu ir laimės lygio rodikliai 2009 – 2019 metų laikotarpyje.

15 pav. Pasitenkinimo gyvenimu vidurkis ir laimės lygis Lietuvoje (10 balų skalėje) (sudaryta autorės, remiantis Europos socialinio tyrimo duomenimis).

Pateiktame grafike matyti, jog Lietuvos gyventojų pasitenkinimas gyvenimu bei laimės lygis nuo 2009 iki 2019 augo. Pastebima, jog Lietuvos gyventojai savo laimės lygį vertina pozityviau nei pasitenkinimą gyvenimu, kadangi laimės lygis išlieka aukštesnis nuo pat 2009 iki 2019 metų. Pasitenkinimas gyvenimu Lietuvoje išaugo nuo 5,02 balo 2009 metais iki 6,23 balo 2019 metais, tuo tarpu laimės lygis augo nuo 6,25 iki 6,84 balo. Remiantis pateiktu grafiku galima teigti, jog pasitenkinimas gyvenimu Lietuvoje 2009 – 2019 metais augo greičiau, lyginant su gyventojų laimės lygiu.

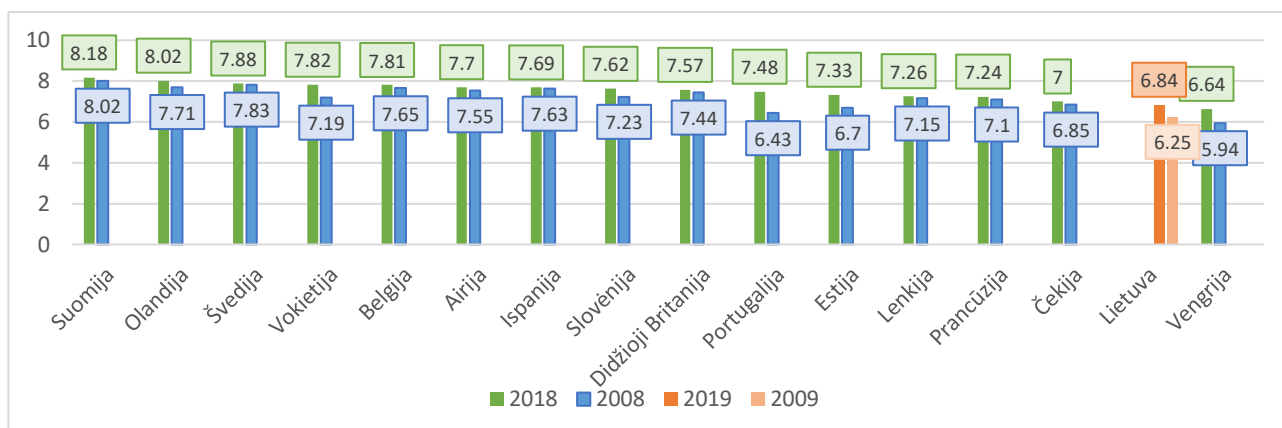
Norint įvertinti Lietuvos gyventojų pasitenkinimo gyvenimu progresą yra tikslinga palyginti Lietuvos rodiklius su kitų ES šalių rodikliais. 16 paveiksle pavaizduoti Lietuvos ir kitų ES šalių gyventojų subjektyvūs vertinimai apie bendrą pasitenkinimą gyvenimu.

16 pav. Pasitenkinimo gyvenimu vidurkis (10 balų skalėje) ES šalyse (sudaryta darbo autorės, remiantis Europos socialinio tyrimo duomenimis).

16 paveiksle šalys išdėstytos mažėjimo tvarka pagal gyventojų pasitenkinimą 2018 – 2019 metais. Remiantis 16 paveiksle pateiktais duomenimis galima teigti, jog pasitenkinimas gyvenimu Lietuvoje 2009 metais buvo mažiausias lyginant su kitomis šalimis. Svarbu tai, jog nuo 2009 iki 2019 metų pasitenkinimas gyvenimu Lietuvoje išaugo nuo 5.02 iki 6.23 balo, o tai yra reikšmingas ir pozityvus pokytis. Vis dėl to, 2019 metais pasitenkinimas gyvenimu Lietuvoje išlieka sąlyginai žemas, lyginant su kitomis ES šalimis. Didžiausias pasitenkinimas gyvenimu 2018 metais pastebimas Suomijoje (8,04 balai), Švedijoje (7,94 balai), Olandijoje (7,9 balai) Vokietijoje (7,66 balai).

Kitas rodiklis, nusakantis bendrą subjektyvios gyventojų gerovės lygį šalyje yra juntamos laimės vertinimas. Siekiant įvertinti Lietuvos poziciją tarp kitų ES šalių pagal gyventojų laimės lygį, buvo sudarytas 17 grafikas.

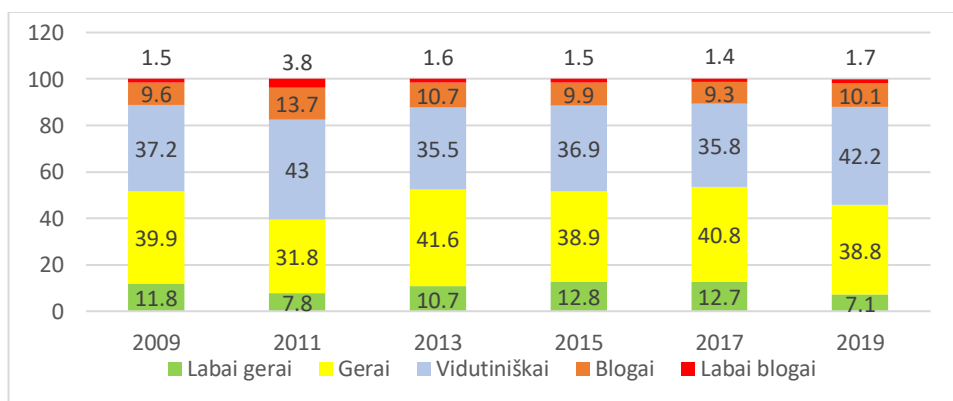

17 pav. Gyventojų laimės lygio vidurkis (10 balų skalėje) ES šalyse (sudaryta autorės, remiantis Europos socialinio tyrimo duomenimis).

17 paveiksle šalys išdėstytos mažėjimo tvarka pagal didžiausią gyventojų laimės lygį, fiksuotą 2018 - 2019 metais. Pastebima, kad laimės lygis Lietuvoje 2009 metais siekė 6,25 balus, o kitose ES šalyse (išskyrus Vengriją), šis rodiklis buvo aukštesnis (žr. 17 pav.). Taipogi matyti, kad laimės lygis Lietuvoje nuo 2009 iki 2019 metų padidėjo 0,59 balo.

Remiantis 17 paveikslo duomenimis galima teigti, jog didžiausias gyventojų laimės lygis 2018 metais buvo Suomijoje (8,18 balo), Olandijoje (8,02 balo), Švedijoje (7,88 balo), Vokietijoje (7,82 balo) ir Belgijoje (7,81 balo), tuo tarpu mažiausias laimės lygis vyravo Vengrijoje (6,64 balo), Lietuvoje (6,84 balo 2019 metais) ir Čekijoje (7 balai). Nors Lietuvos gyventojų laimės lygis atsilieka nuo daugumos kitų ES šalių, tačiau Lietuvoje yra pastebimas pozityvus pokytis nuo 2009 iki 2019 metų.

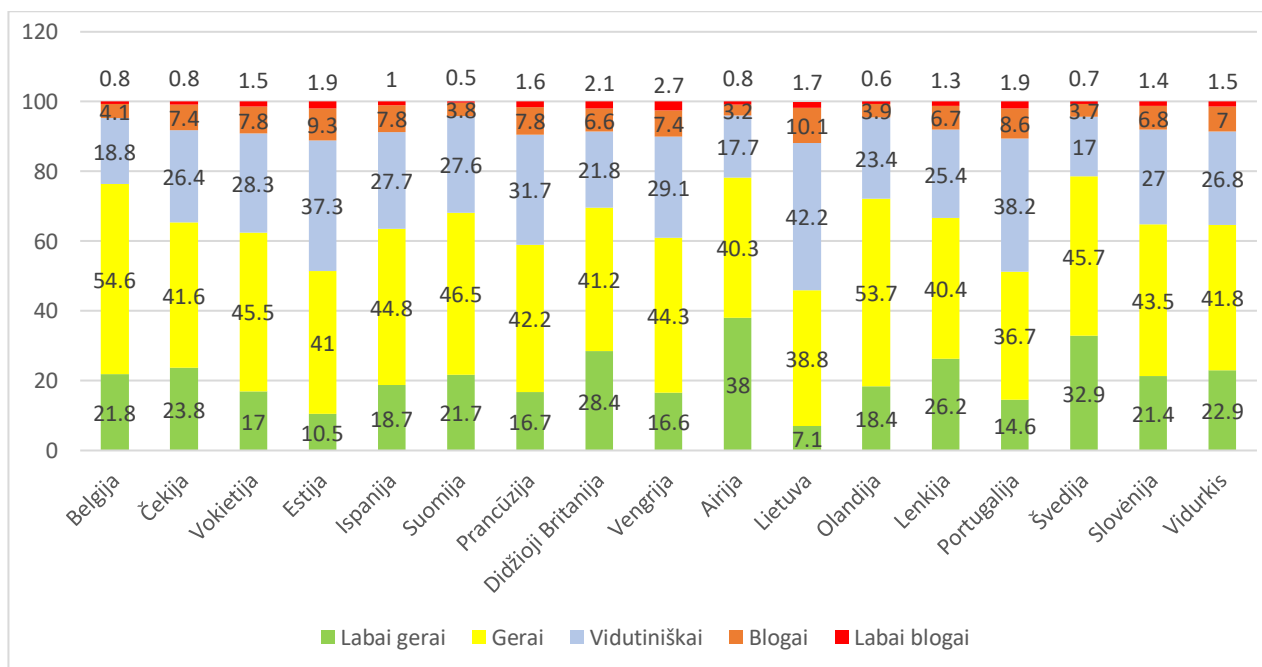
Kita svarbi subjektyvios gerovės dedamoji yra subjektyvus sveikatos vertinimas. Tai kaip gyventojai vertina savo sveikatą koreliuoja su jų bendra savijauta bei pasitenkinimu gyvenimu. Siekiant įvertinti kaip kito Lietuvos gyventojų subjektyvūs sveikatos vertinimai nuo 2009 iki 2019 metų buvo sudarytas 18 paveikslas.

18 pav. Subjektyvus sveikatos vertinimas Lietuvoje (sudaryta autorės, remiantis Europos socialinio tyrimo duomenimis).

18 paveiksle matyti, jog Lietuvos gyventojų subjektyvaus sveikatos vertinimo rodikliai 2009 – 2019 metų laikotarpyje nebuvo pastovūs. Pastebima, kad gyventojų, kurie vertina savo sveikatą labai gerai 2009 metais buvo 11,8 %, o 2019 metais sumažėjo iki 7,1 %. Nustatyta, kad 2009 – 2019 metų laikotarpyje daugiau nei trečdalis Lietuvos gyventojų vertino savo sveikatą vidutiniškai. Lietuvos gyventojų dalis, kurie savo sveikatą vertino gerai arba labai gerai 2009 metais siekė 51,7 %, 2011 metais 39,6 %, 2013 metais 52,3 %, 2015 metais 51,7 %, 2017 metais 53,5 %, o 2019 metais 45,9 %.

Akivaizdu, jog nuo 2009 iki 2011 metų reikšmingai suprastėjo Lietuvos gyventojų subjektyvūs sveikatos vertinimo rodikliai. 2009 metais savo sveikatą labai blogai vertino 1,5 % gyventojų, o 2011 metais šis rodiklis išaugo iki 3,8 %. Gyventojų, kurie savo sveikatą vertino gerai arba labai gerai sumažėjo nuo 51,7 % 2009 metais iki 39,6 % 2011 metais. Šis staigus Lietuvos gyventojų subjektyvaus sveikatos vertinimo pablogėjimas gali būti siejamas su ekonominės 2008 – 2009 metų krizės sukeltais padariniais. Siekiant palyginti Lietuvos gyventojų subjektyvius sveikatos vertinimus su kitų ES šalių rodikliais, buvo sudarytas 19 grafikas (žiūrėti 19 pav.).

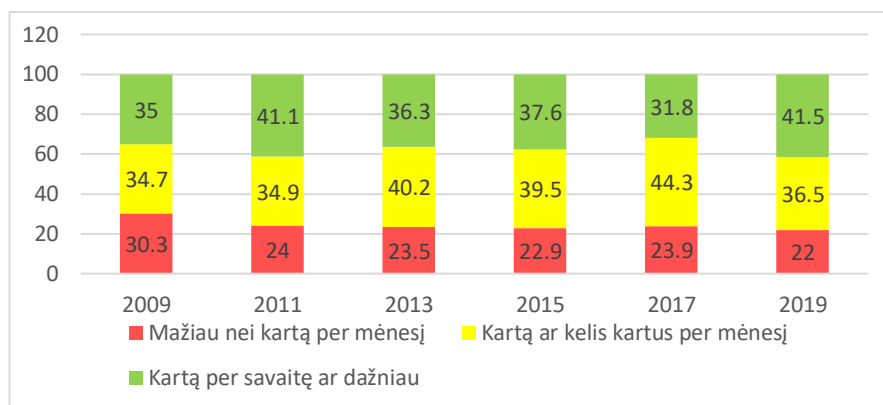

19 pav. Subjektyvus sveikatos vertinimas ES šalyse 2018/2019 metais (sudaryta autorės, remiantis Europos socialinio tyrimo duomenimis).

Iš 19 paveikslo duomenų matyti, jog tik 7,1 % Lietuvos gyventojų savo sveikatą vertino labai gerai. 42,2 % Lietuvos gyventojų savo sveikatą vertina vidutiniškai ir net 11,8 % lietuvių savo sveikatą vertina blogai arba labai blogai. ES šalyse vidutiniškai 64,7 % gyventojų savo sveikatą vertina gerai arba labai gerai, tuo tarpu Lietuvoje šis rodiklis siekia tik 45,9 %.

Daugiausiai asmenų, vertinančių savo sveikatą gerai arba labai gerai 2018 metais buvo Švedijoje (78,6 %), Airijoje (78,3 %), Belgijoje (76,4 %), Olandijoje (72,1 %). Daugiausiai asmenų, kurie vertina savo sveikatą blogai arba labai blogai buvo Lietuvoje (11,8 %), Estijoje (11,2 %), Portugalijoje (10,5 %), Vengrijoje (10,1 %). Remiantis 19 paveiksle pateiktais duomenimis galima spręsti, kad Lietuvos gyventojai savo sveikatą vertina negatyviau, lyginant su kitomis ES šalimis.

Socializavimasis yra vienas iš veiksnių, darančių įtaką subjektyviai gerovei. Siekiant išsiaiškinti kaip dažnai Lietuvos gyventojai yra linkę susitikti su giminėmis, draugais ar bendradarbiais, buvo sudarytas 20 paveikslas.

20 pav. Kaip dažnai Lietuvos gyventojai susitinka su giminėmis, draugais ar bendradarbiais (sudaryta autorės, remiantis Europos socialinio tyrimo duomenimis).

Remiantis 20 paveiksle pateiktais duomenimis galima spręsti, jog 2009 – 2019 metų laikotarpyje Lietuvos gyventojams buvo būdingiausia su giminėmis, draugais ar bendradarbiais susitikti kelis kartus per mėnesį arba kas savaitę ir dažniau. Pastebima, kad nuo 2009 iki 2019 metų gyventojų, kurie su giminėmis, draugais ar bendradarbiais susitinka mažiau nei kartą per mėnesį sumažėjo 8,3 %, tačiau ir 2019 metais 22 % Lietuvos gyventojų socializuodavosi rečiau nei kartą per mėnesį.

2009 metais kartą per savaitę ir dažniau socializuodavosi 35 % Lietuvos gyventojų, 2011 metais – 41,2 %, 2013 metais – 36,3 %, 2015 metais – 37,6 %, 2017 metais – 31,8 %, 2019 metais – 41,5 %. Taigi, remiantis 20 paveiksle pateiktais duomenimis galima teigti, kad 2009 – 2019 metų laikotarpyje Lietuvos gyventojų susitikimų su giminėmis, draugais ar bendradarbiais dažnumas buvo nepastovus, tačiau ir 2019 metais penktadalis Lietuvos gyventojų socializuojasi rečiau nei kartą per mėnesį. Tam, kad Lietuvos gyventojų socializavimosi įpročiai būtų įvertinti objektyviau, yra tikslinga palyginti juos su kitų ES šalių rodikliais. Siekiant palyginti Lietuvos gyventojų socializavimosi dažnumą su ES šalių vidurkiu, buvo sudaryta 6 lentelė.

6 lentelė. Kaip dažnai gyventojai susitinka su giminėmis, draugais ar bendradarbiais ES šalyse (sudaryta autorės, remiantis Europos socialinio tyrimo duomenimis).

Kaip dažnai susitinka su giminėmis, draugais ar bendradarbiais	Lietuva 2009 metais	ES vidurkis 2008 metais	Lietuva 2019 metais	ES vidurkis 2018 metais
Niekada	3,6 %	2,4 %	2,9 %	1,8 %
Mažiau nei kartą per mėnesį	26,7 %	9,1 %	19,1 %	9 %
Kartą per mėnesį	12,5%	9,3 %	13,9 %	9,4 %
Kelis kartus per mėnesį	22,1 %	18,9 %	22,6 %	20,3 %
Kartą per savaitę	15,8 %	17,5 %	19,5 %	17,7 %
Kelis kartus per savaitę	11,8 %	26,3 %	14,4 %	26,5
Kiekvieną dieną	7,4 %	16,4 %	7,6 %	15,2 %

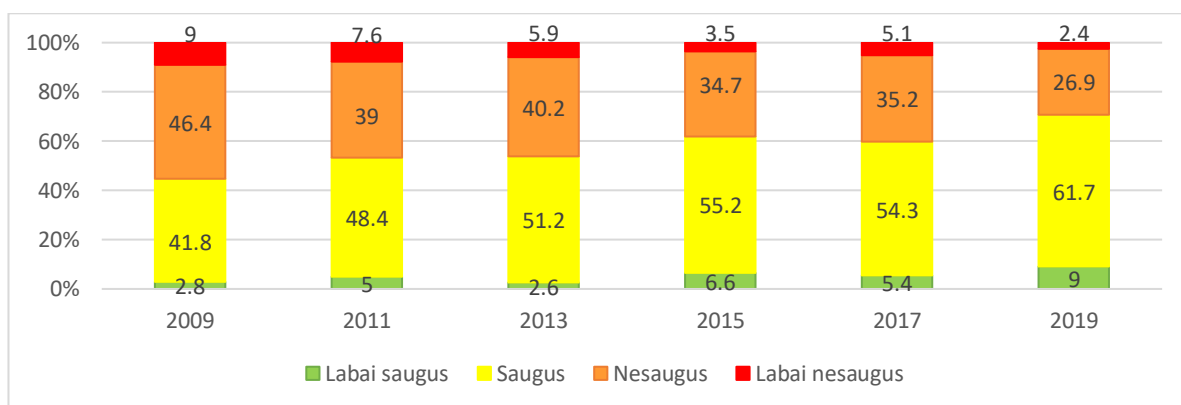

Iš pateiktų duomenų matyti, jog Lietuvoje gyventojai yra linkę rečiau susitikti su šeima, draugais ir kolegomis, lyginant su ES šalių vidurkiu. Pastebima, kad tik 7,4 % Lietuvos gyventojų su artimaisiais, draugais ir kolegomis susitinka kiekvieną dieną. Šis rodiklis per dešimtmetį pasikeitė nežymiai, kadangi nuo 2009 iki 2019 metų jis padidėjo tik 0,2 %. Galima pastebėti, kad dvigubai mažesnė dalis Lietuvos gyventojų socializuojasi kelis kartus per savaitę arba kiekvieną dieną, lyginant su ES šalių vidurkiu.

Remiantis 6 lentelėje pateiktais duomenimis galima teigti, jog 2009 metais tik 35 % Lietuvos gyventojų susitikdavo su šeima, draugais ir kolegomis kartą per savaitę arba dažniau, tuo tarpu ES šalių vidurkis siekė 60,2 %. Nuo 2009 iki 2019 metų Lietuvos gyventojų dalis, kurie susitinka su šeima, draugais ar kolegomis kartą per savaitę ir dažniau padidėjo 6,5 %, tačiau lyginant su ES vidurkiu, Lietuvos gyventojai susitikdavo su šeima, draugais ar kolegomis kur kas rečiau ir 2019 metais. ES šalių vidurkis byloja, kad ES šalių gyventojams 2008 ir 2018 metais buvo būdingiausia susitikti su šeima draugais ar kolegomis kelis kartus per savaitę. 2009 metais Lietuvos gyventojams buvo būdingiausia susitikti su šeima, draugais ar kolegomis mažiau nei kartą per mėnesį, o 2019 metais – kelis kartus per mėnesį.

Apibendrinant galima teigti, jog lyginant su ES šalių vidurkiu, Lietuvos gyventojai kur kas rečiau susitinka su aplinkiniais. Tačiau pastebima, kad Lietuvos gyventojai 2019 metais susitikdavo su šeima, draugais ir kolegomis dažniau nei prieš dešimtmetį, taigi galima tikėtis, jog ateityje Lietuvos gyventojų socializavimasis dažnės.

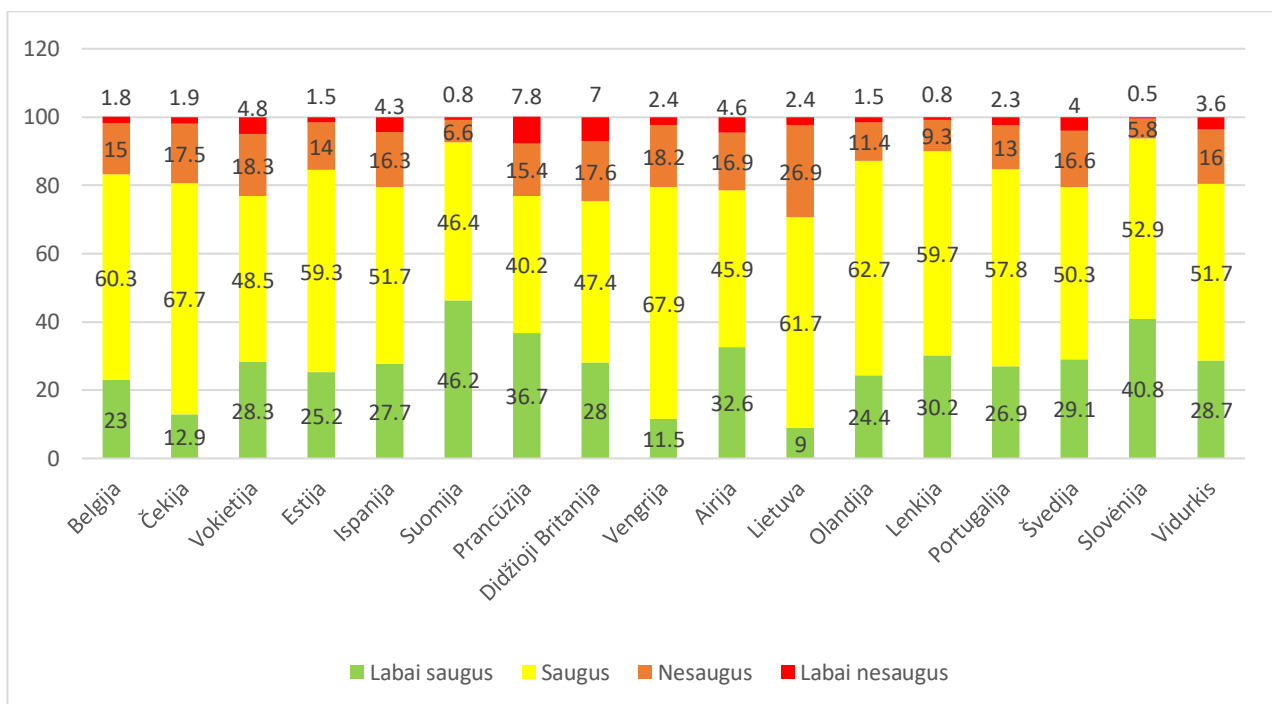
Ar gyventojai jaučiasi saugūs vietiniame rajone yra svarbus veiksnys, kuris gali lemti subjektyvią gerovę ir bendrą pasitenkinimą gyvenimu. Siekiant palyginti kaip keitėsi Lietuvos gyventojų vietinio rajono saugumo vertinimai 2009 – 2019 metų laikotarpyje, buvo sudarytas 21 paveikslas.

21 pav. Lietuvos gyventojų subjektyvus saugumo vertinimas būnant vietiniame rajone tamsiu paros metu (sudaryta autorės, remiantis Europos socialinio tyrimo duomenimis).

Iš 21 paveikslo duomenų galima išvelgti, jog Lietuvos gyventojų saugumo jausmas, būnant vietiniame rajone tamsiu paros metu, augo. 2009 metais 44,6 % Lietuvos gyventojų jautėsi saugūs arba labai saugūs būdami vietiniame rajone tamsiu paros metu, o 2019 metais šis rodiklis išaugo iki 70,7 %. Nuo 2009 iki 2019 metų Lietuvos gyventojų, kurie jaučiasi nesaugūs arba labai nesaugūs sumažėjo nuo 55,4 % iki 29,3 % arba 1,89 karto. Remiantis 21 paveiksle pateiktais duomenimis galima teigti, kad 2019 metais Lietuvos gyventojai jautėsi žymiai saugesni būdami vietiniame rajone tamsiu paros metu, o tai yra reikšmingas ir pozityvus pokytis nuo 2009 metų.

Apžvelgus Lietuvos gyventojų subjektyvius vietinio rajono saugumo vertinimus nustatyta, jog gyventojų vertinimai nuo 2009 iki 2019 metų keitėsi į teigiamą pusę. Norint palyginti subjektyvius Lietuvos gyventojų vietinio rajono saugumo vertinimus su kitų ES šalių gyventojų vertinimais buvo sudarytas 22 paveikslas.

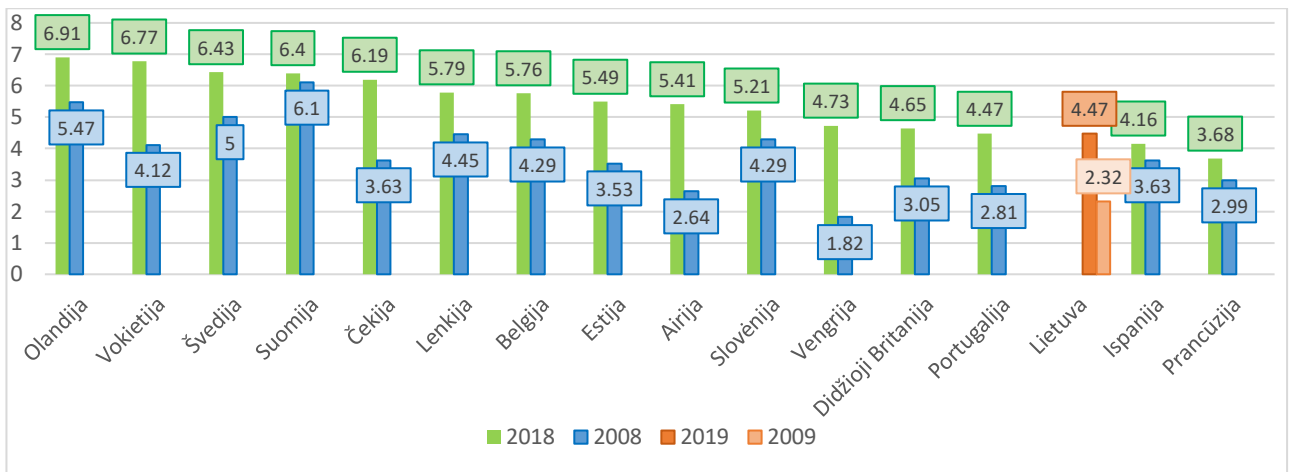

22 pav. ES šalių gyventojų subjektyvaus saugumo vertinimas, būnant vietiniame rajone tamsiu paros metu 2018/2019 metais (sudaryta autorės, remiantis Europos socialinio tyrimo duomenimis).

Remiantis 22 paveiksle pateiktais duomenimis galima teigti, jog didžiausia dalis gyventojų, kurie jautėsi saugiai arba labai saugiai būdami savo vietiniame rajone tamsiu paros metu buvo Slovėnijoje (93,7 %), Suomijoje (92,6 %), Lenkijoje (89,9 %), Olandijoje (87,1 %). Pagal gyventojų dalį, kurie jaučiasi nesaugūs arba labai nesaugūs būdami vietiniame rajone tamsiu paros metu pirmavo Lietuva (29,3 %), Didžioji Britanija (24,6 %), Prancūzija (23,2 %), Vokietija (23,1 %), Airija (21,5 %). Taigi, 2019 metais daugiau nei ketvirtadalis Lietuvos gyventojų jautėsi nesaugūs, būdami vietiniame rajone tamsiu paros metu.

2019 metais 70,7 % Lietuvos gyventojų jautėsi saugūs arba labai saugūs būdami vietiniame rajone tamsiu paros metu, tuo tarpu ES šalių vidurkis 2018 metais siekė 80,4 %. Apžvelgus 22 ir 23 paveiksluose pateiktus duomenis galima teigti, kad Lietuvos gyventojų vietinio rajono saugumo vertinimai nuo 2009 iki 2019 metų pasikeitė teigiamai, tačiau lyginant su kitomis ES šalimis Lietuvos rodikliai išlieka yra prasčiausi.

Dar viena subjektyvios gerovės dedamoji yra gyventojų vertinimai apie šalies ekonominę būklę. Siekiant palyginti Lietuvos gyventojų subjektyvų šalies ekonominės būklės vertinimą su kitomis ES šalimis, buvo sudarytas 23 grafikas.

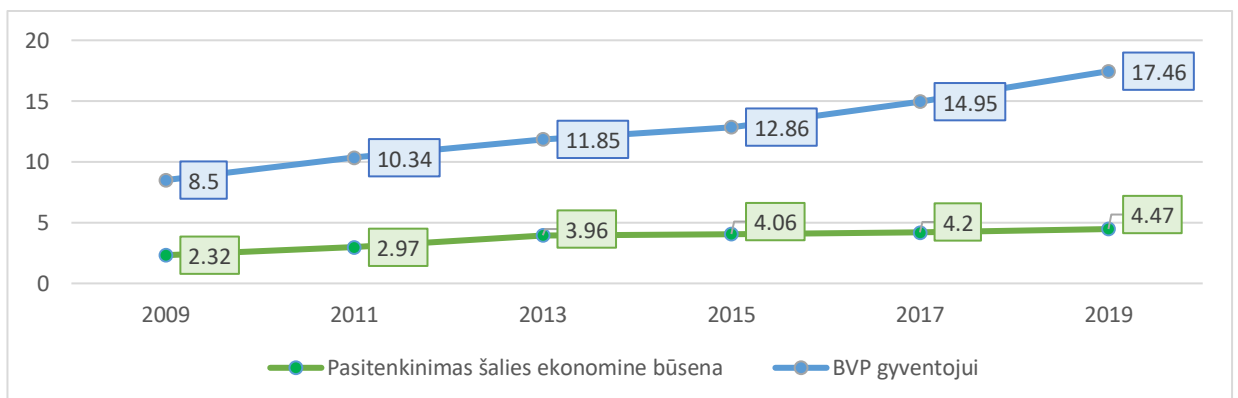
23 pav. Pasitenkinimas šalies ekonomine būseną (10 balų skalėje) ES šalyse (sudaryta autorės, remiantis Europos socialinio tyrimo duomenimis).

23 paveiksle šalys išdėstytos mažėjimo tvarka pagal gyventojų pasitenkinimą šalies ekonomine būseną 2018 – 2019 metais. Iš pateiktų duomenų matyti, jog gyventojų pasitenkinimas ekonomine šalies būkle augo visose šalyse. Pastebima, jog pasitenkinimas šalies ekonomine būkle nuo 2008 iki 2018 metų Vengrijoje padidėjo 2,59 karto, Airijoje 2,04 karto, Lietuvoje 1,92 karto, kitose ES šalyse šis rodiklis padidėjo ne taip reikšmingai.

Nustatyta, jog didžiausias pasitenkinimas šalies ekonomine būkle 2018 metais vyravo Olandijoje (6,91 balo), Vokietijoje (6,77 balo), Švedijoje (6,43 balo), Suomijoje (6,4 balo). Tuo tarpu mažiausias pasitenkinimas šalies ekonomine būkle 2018 metais buvo Prancūzijoje (3,68 balo), Ispanijoje (4,16 balo), Portugalijoje (4,47 balo) bei Lietuvoje (4,47 balo 2019 metais). Pastebima, kad nors BVP Lietuvoje yra mažesnis nei Prancūzijoje, Ispanijoje ar Portugalijoje (žr. 8 pav.), tačiau šių šalių gyventojai nejaucia didesnio pasitenkinimo šalies ekonomine būkle nei Lietuvos gyventojai.

3.3. Ekonominio augimo, pajamų nelygybės ir subjektyvios gerovės sąsajos Lietuvoje

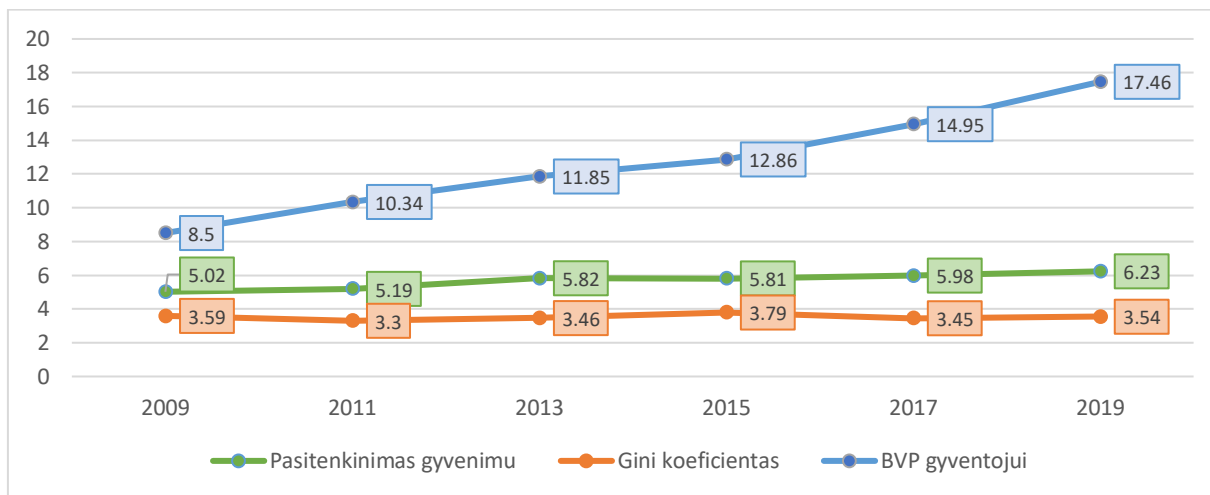
Ekonominės šalies būklės vertinimas glaudžiai koreliuoja su gyventojų pasitenkinimu savo finansine nepriklausomybe. Tai, kaip Lietuvos gyventojai vertina ekonomine šalies būseną gali atspindėti šalyje vyraujančias ekonominės politikos problemas. 24 paveiksle pateikti duomenys parodo santykį tarp BVP, tenkančio viename gyventojui bei gyventojų pasitenkinimo šalies ekonomine būkle.

24 pav. BVP (tūkstančiais eurų) viename gyventojui ir pasitenkinimo šalies ekonomine būseną vidurkis (10 balų skalėje) Lietuvoje (sudaryta autorės, remiantis Europos šalių statistikos duomenų bazės ir Europos socialinio tyrimo duomenimis).

24 paveiksle matyti, jog Lietuvos gyventojų pasitenkinimas šalies ekonomine būkle 2009 – 2019 metais išaugo beveik dvigubai (nuo 2,32 iki 4,47 balo), o BVP, tenkantis vienam gyventojui padidėjo daugiau nei du kartus (nuo 8500 iki 17460 Eur.). Remiantis 24 paveiksle pateiktais duomenimis galima teigti, jog subjektyvūs Lietuvos gyventojų vertinimai atitinka objektyvius ekonomikos augimo pokyčius Lietuvoje. Ši koreliacija tarp BVP augimo bei gyventojų pasitenkinimo šalies ekonomine būkle byloja apie reikšmingą šalies ekonominės būklės poveikį asmenų subjektyviems ekonominės šalies būsenos vertinimams.

Norint išsiaiškinti kaip ekonominio augimo rodikliai Lietuvoje koreliavo su pajamų nelygybe bei pasitenkinimu gyvenimu buvo sudarytas 25 paveikslas.

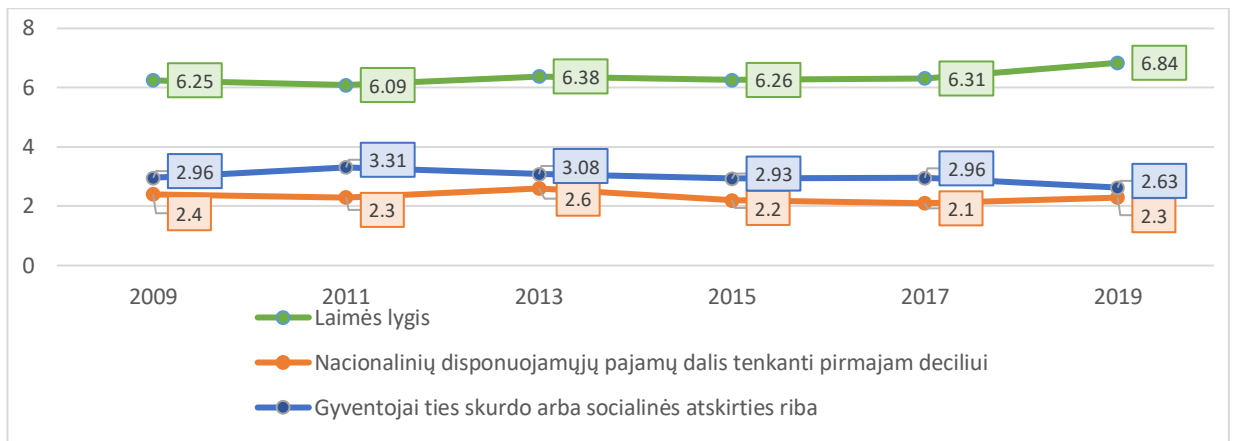

25 pav. BVP gyventojui (tūkstančiais eurų) Lietuvoje, gyventojų pasitenkinimo gyvenimu vidurkis (10 balų skalėje) ir Gini koeficientas (10 balų skalėje) (sudaryta autorės, remiantis Europos šalių statistikos duomenų bazės ir Europos socialinio tyrimo duomenimis).

Lietuvos gyventojų bendras pasitenkinimas gyvenimu 2009 – 2019 metų laikotarpyje išaugo 1,24 karto (arba 1,21 balo), tuo tarpu BVP, tenkantis vienam Lietuvos gyventojui per tą patį laikotarpį padidėjo 2,05 karto (arba 8960 Eur.). Pasitenkinimas gyvenimu Lietuvoje augo lėčiau nei BVP 2009 – 2019 metų laikotarpyje, tačiau svarbu pastebėti, jog subjektyvių rodiklių bei gyventojų nuomonių kaita įprastai yra lėtesnė už objektyvių rodiklių kaitą. Vis dėl to, nuoseklus BVP bei pasitenkinimo gyvenimu Lietuvoje augimas 2009 – 2019 metais reiškia, kad ryšys tarp ekonominės raidos bei subjektyvios gerovės Lietuvoje egzistuoja

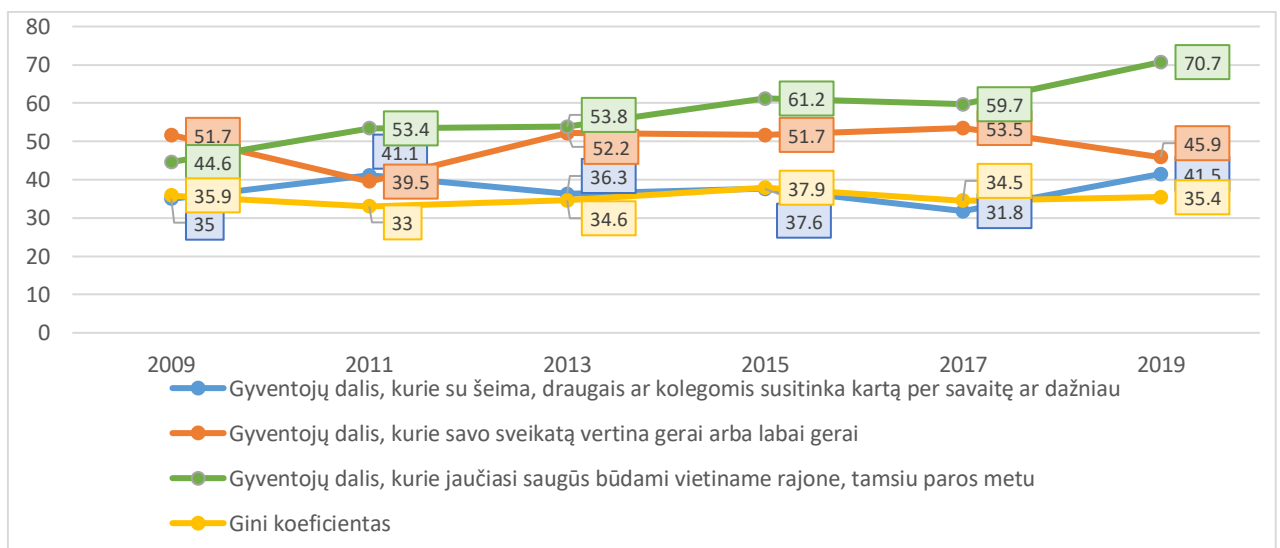
Gini koeficiento dydis Lietuvoje 2009 – 2019 metų laikotarpyje buvo nepastovus ir nuo 2009 iki 2019 metų pasikeitė nežymiai. Remiantis 25 paveiksle pateiktais duomenimis galima teigti, kad Lietuvoje 2009 – 2019 metų laikotarpyje fiksuotas BVP augimas koreliavo su pasitenkinimu gyvenimu, tačiau ekonominio augimo ir pasitenkinimo gyvenimu ryšys su pajamų nelygybe nenustatytas.

Siekiant išsamiau įvertinti kaip Lietuvos gyventojų laimės lygis koreliuoja su nelygybės rodikliais buvo sudarytas 26 paveikslas.

26 pav. Lietuvos gyventojų laimės lygis (10 balų skalėje), nacionalinių disponuojamųjų pajamų dalis tenkanti pirmajam gyventojų deciliui (procentais) bei gyventojų dalis, esančių ties skurdo arba socialinės atskirties riba (10 balų skalėje) (sudaryta autorės, remiantis Europos šalių statistikos duomenų bazės ir Europos socialinio tyrimo duomenimis).

26 paveiksle matyti, jog per 2009 – 2019 metų laikotarpį gyventojų dalis, esančių ties skurdo ar socialinės atskirties riba sumažėjo 3,3 %, nacionalinių disponuojamųjų pajamų dalis tenkanti pirmajam gyventojų deciliui sumažėjo 0,1 %, tuo tarpu laimės lygis padidėjo 5,9 %. Pastebima, kad pirmojo gyventojų deciliui tenkančių Nacionalinių disponuojamųjų pajamų daliai augant bei gyventojų, esančių ties socialinės atskirties ar skurdo riba daliai mažėjant 2011 – 2013 bei 2017 – 2019 metais augo ir laimės lygis Lietuvoje. Remiantis 26 paveiksle pateiktais duomenimis galima teigti, jog mažiausias pajamas gaunančių bei socialiai labiausiai pažeidžiamų asmenų ekonominei būsenai gerėjant, laimės lygis Lietuvoje augo sparčiau. Remiantis paveiksle pateiktais duomenimis galima teigti, jog tarp laimės lygio ir pajamų bei socialinės atskirties rodiklių kitimo Lietuvoje 2011 – 2013 bei 2017 – 2019 metais vyravo ryšys. Siekiant nustatyti kaip susijęs kitų subjektyvios gerovės ir pajamų nelygybės rodiklių kitimas buvo sudarytas 27 paveikslas.

27 pav. Gini koeficientas (procentais), gyventojų dalis (procentais), kurie su šeima, draugais ar kolegomis susitinka kartą per savaitę ar dažniau, gyventojų dalis (procentais), kurie jaučiasi saugūs būdami vietiniame rajone, tamsiu paros metu bei gyventojų dalis (procentais), kurie savo sveikatą vertina gerai arba labai gerai (sudaryta autorės, remiantis Europos šalių statistikos duomenų bazės ir Europos socialinio tyrimo duomenimis).

Remiantis 27 paveikslo duomenimis galima teigti, kad gyventojų dalis, kurie susitinka su šeima, draugais ar kolegomis kartą per savaitę ar dažniau, bei gyventojų dalis, kurie jaučiasi saugūs būdami vietiniame rajone tamsiu paros metu nuo 2009 iki 2019 metų išaugo. Matyti, kad nors pajamų nelygė Lietuvoje 2009 – 2019 reikšmingai nesumažėjo, gyventojų saugumo jausmas, būnant vietiniame rajone tamsiu paros metu stipriai išaugo. Remiantis 27 paveikslo duomenimis galima teigti, jog didžiausias gyventojų saugumo jausmo augimas bei socializavimosi dažnumo augimas buvo nuo 2009 iki 2011 metų bei nuo 2017 iki 2019 metų. Tai gali reikšti, jog augantis gyventojų saugumo jausmas gali paskatinti Lietuvos gyventojus dažniau susitikti su aplinkiniais.

2009 – 2011 bei 2017 – 2019 metais pastebimas reikšmingas gyventojų subjektyvios sveikatos vertinimo pablogėjimas. Remiantis 27 paveiksle pateiktais duomenimis galima teigti, jog tarp pajamų nelygės bei gyventojų saugumo jausmo, subjektyvaus sveikatos vertinimo ar socializavimosi dažnumo nėra pastebimo ryšio. Tačiau pastebėta koreliacija tarp gyventojų socializavimosi dažnumo bei subjektyvaus vietinio rajono saugumo vertinimų.

Apibendrinant Lietuvos ekonominio augimo, pajamų nelygės ir subjektyvios gerovės rodiklių kitimo sąsajas galima teigti, kad Lietuvoje 2009 – 2019 metų laikotarpyje fiksuotas nuoseklus BVP bei pasitenkinimo gyvenimu augimas byloja, kad Lietuvoje egzistuoja ryšys tarp ekonominės raidos bei subjektyvios gerovės. Pastebėtos koreliacijos tarp pajamų ir socialinės nelygės mažėjimo ir laimės lygio augimo, kuris fiksuotas Lietuvoje 2011 – 2013 bei 2017 – 2019 metais. Atrasta, kad 2009 – 2019 metų laikotarpyje Lietuvoje fiksuotas spartus BVP augimas tam tikru lygiu nuosekliai koreliavo su gyventojų subjektyviais šalies ekonominės būklės vertinimais.

Išvados

1. Atlikus mokslinę ekonominio augimo, pajamų nelygybės bei subjektyvios gerovės literatūros analizę buvo nustatyta, kad spartus ekonominis augimas gali sąlygoti pajamų atskirties didėjimą šalyje. Buvo atrasta, kad pajamų nelygybės didėjimas gali turėti neigiamos įtakos gyventojų subjektyviai gerovei. Mokslinės literatūros analizės metu išsiaiškinta, kad ekonominis augimas per netolygų pajamų pasiskirstymą, turto koncentracijos didėjimą ir vykdomą ekonominę politiką gali daryti įtaką pajamų nelygybei šalyje, o pajamų nelygybė savo ruožtu gali veikti šalies ekonomiką. Ekonominis augimas taipogi gali tiesiogiai veikti subjektyvią gerovę, kadangi didėjant pajamoms, iki tam tikros ribos auga ir gyvenimo kokybė. Išsiaiškinta, kad pajamų nelygybė gali veikti socialinę nelygybę, individų pasitenkinimą savimi ir aplinka, sąlygoti socialinius konfliktus ir nusikaltimus, bei per šiuos veiksmus daryti įtaką individų subjektyviai gerovei. Remiantis analizuota mokslinė literatūra buvo sudarytas teorinis modelis, kuriame grafiškai vaizduojamos ekonominio augimo, pajamų nelygybės bei subjektyvios gerovės sąsajos nacionaliniame lygmenyje. Remiantis sudarytu teoriniu modeliu buvo atlikta antrinė kiekybinė statistinių ir tarptautinių apklausų duomenų analizė.
2. Atlikus Lietuvos atvejo analizę buvo nustatyta, kad 2009 – 2019 metais Lietuvoje pasireiškusi ekonominė augimą lydėjo nepastovus pajamų nelygybės kitimas, o gyventojų subjektyvi gerovė per tą patį laikotarpį kai kuriose srityse reikšmingai padidėjo. Analizuojant Lietuvos gyventojų subjektyvios gerovės rodiklius nustatyta, kad 2009 – 2019 metų laikotarpyje labiausiai pagerėjo Lietuvos gyventojų vietinio rajono subjektyvaus saugumo vertinimai, reikšmingai augo gyventojų pasitenkinimas šalies ekonomine būsena. Subjektyvios gerovės pablogėjimas pastebimas sveikatos srityje. Gyventojų, kurie vertina savo sveikatą gerai arba labai gerai nuo 2009 iki 2019 metų sumažėjo 5,8 %.
3. Atlikus palyginamąją analizę su kitų Europos Sąjungos šalių rodikliais buvo nustatyta, kad Lietuvos ekonomika 2009 – 2019 metais augo greičiau nei daugelyje ES šalių, tačiau Lietuvos BVP rodikliai 2019 metais vis dar nesiekia ES šalių vidurkio. Buvo atrasta, kad pajamų ir socialinės nelygybės rodikliai Lietuvoje 2009 bei 2019 metais buvo vieni aukščiausių, lyginant su kitomis ES šalimis. Nustatyta, kad subjektyvi gerovė Lietuvoje 2009 bei 2019 metais buvo žemesnė nei daugelyje ES šalių bei atsiliko nuo ES vidurkio.
4. Atlikus Lietuvos ekonominio augimo, pajamų nelygybės ir subjektyvios gerovės rodiklių kitimo sąsajų analizę buvo nustatyta, kad Lietuvoje 2009 – 2019 metų laikotarpyje fiksuotas nuoseklus BVP bei pasitenkinimo gyvenimu augimas byloja, kad Lietuvoje egzistuoja ryšys tarp ekonominės raidos bei subjektyvios gerovės. BVP rodikliai 2009 – 2019 metų laikotarpyje augo sparčiau už pasitenkinimą gyvenimu ar laimės lygį, tačiau pastebima, jog subjektyvių rodiklių bei gyventojų nuomonių kaita įprastai yra lėtesnė už objektyvių rodiklių kaitą. Tyrimo metu buvo aptiktos koreliacijos tarp pajamų ir socialinės nelygybės mažėjimo ir laimės lygio augimo, fiksuoto Lietuvoje 2011 – 2013 bei 2017 – 2019 metais. Buvo atrasta, kad 2009 – 2019 metų laikotarpyje Lietuvoje fiksuotas spartus BVP augimas tam tikru lygiu ir nuosekliai koreliavo su gyventojų subjektyviais šalies ekonominės būsenos vertinimais.
5. Tyrimo rezultatai atskleidė, jog Lietuvoje 2009 – 2019 metų laikotarpyje fiksuotas ekonominis augimas nevienodai veikė pajamų nelygybę bei gyventojų subjektyvią gerovę. Tačiau tyrimo metu gauti rezultatai byloja, kad 2009 – 2019 metų laikotarpyje tarp Lietuvos ekonominio augimo, pajamų nelygybės kitimo ir subjektyvios gerovės rodiklių kaitos egzistavo tam tikras reikšmingas ir teigiamas ryšys.

Literatūros sąrašas

1. Alesina, A., Di Tella, R., & MacCulloch, R. (2004). Inequality and happiness: Are Europeans and Americans different? *Journal of Public Economics*, (88)8-9, 2009–2042 [žiūrėta 2020-11-30]. Prieiga per internetą: <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0047272703000756>
2. Alesina, A., & Glaeser, E. (2004). *Fighting poverty in the U.S and Europe: a world of difference*. Oxford: Oxford University Press. DOI:10.1093/0199267669.001.0001
3. Alvaredo, F., Atkinson, A. B., Piketty, T., & Saez, E. (2013). The Top 1 Percent in International and Historical Perspective. *Journal of Economic Perspectives*, 27 (3), 3-20. DOI: 10.1257/jep.27.3.3
4. Andrews, F. M., & Robinson, J. P. (1991). Measures of subjective well-being. In J. P. Robinson, P. Shaver, & L. Wrightsman (Eds.) *Measures of social psychological attitudes*. (pp. 61-114). doi.org/10.1016/B978-0-12-590241-0.50007-1
5. Annerstedt, M., Östergren, P. O., Björk, J., Grahn, P., Skärbäck, E., & Währborg, P. (2012). Green qualities in the neighbourhood and mental health—results from a longitudinal cohort study in Southern Sweden. *BMC Public Health*, 12(1) [žiūrėta 2020-10-14]. Prieiga per internetą: <https://bmcpublihealth.biomedcentral.com/articles/10.1186/1471-2458-12-337>
6. Bagdonas, E. (2004). *Socialinė statistika. Pirmoji dalis. Metodai*. Kaunas: Technologija.
7. Ballas D., & Tranmer, M. (2011). Happy people or happy places? A multilevel modeling approach to the analysis of happiness and well-being. *International regional science review*, 35, 1-25 [žiūrėta 2020-12-24]. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.1177/0160017611403737>
8. Berg, A. I. (2008). *Life Satisfaction in Late Life: Markers and Predictors of Level and Change Among 80+ Year Olds. Doctoral Dissertation*. University of Gothenburg, Gothenburg [žiūrėta 2020-10-03]. Prieiga per internetą: <http://hdl.handle.net/2077/17873>
9. Berg, M., & Veenhoven, R. (2010). Income inequality and happiness in 119 nations. In B. Greve (Ed.). *Happiness and social policy in Europe*. (pp.174–194) [žiūrėta 2020-12-23]. Prieiga per internetą: https://www.researchgate.net/publication/254805697_Income_inequality_and_happiness_in_119_nations
10. Blažienė, I. ir Zabarauskaitė, R. (2011). Gyventojų pajamos ir jų nelygybė Lietuvoje. Aktualūs socialinės politikos klausimai. *Socialinė raida ir politika* (pp. 92-123). Vilnius: Lietuvos socialinių tyrimų centro darbo ir socialinių tyrimų institutas.
11. Calabresi, G. (2020). How meritocracy worsens inequality and makes even the rich miserable. *Yale insights* [žiūrėta 2020-10-28]. Prieiga per internetą: <https://insights.som.yale.edu/insights/how-meritocracy-worsens-inequality-and-makes-even-the-rich-miserable>
12. Choe, J. (2008). Income inequality and crime in the United States. *Economics Letters*, 101(1), 31–33 [žiūrėta 2020-11-11]. Prieiga per internetą: <http://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0165176508001110>
13. Čiegis, R., Dilius, A. ir Štreimikienė, D. (2020). *Pajamų nelygybės poveikio ekonomikos augimui ir darniam vystymuisi vertinimas Europos sąjungos šalyse. Monografija* [žiūrėta 2020-08-25]. Prieiga per internetą: https://www.knf.vu.lt/dokumentai/failai/studiju/pajamu_nelygybes_poveikis_EL_knyga.pdf
14. Clark, A. E. (2003). Inequality-aversion and income mobility: A direct test. *CNRS and DELTA – Federation Jourdan, Paris* [žiūrėta 2020-09-17]. Prieiga per internetą: https://www.researchgate.net/publication/4861731_Inequality-Aversion_and_Income_Mobility_A_Direct_Test

15. Corak, M. (2013). Income Inequality, Equality of Opportunity, and Intergenerational Mobility. *Journal of Economic Perspectives*, 27 (3), 79–102. DOI: 10.1257/jep.27.3.79
16. Corbi, R. B., Menezes-Filho, N. A., (2006). Os determinantes empíricos da felicidade no Brasil. *Revista de Economia Política*, 26 (4). DOI:10.1590/S0101-31572006000400003
17. Dabla-Norris, E., Konchhar, K., Suphaphiphat, N., Ricka, F. & Tsounta, E. (2015). Causes and Consequences of Income Inequality: A Global Perspective. *IMF Staff Discussion Notes*, (6), 18 – 22 [žiūrēta 2020-09-03]. Prieiga per internetą: <https://www.imf.org/external/pubs/ft/sdn/2015/sdn1513.pdf>
18. Delhey, J., & Dragolov, G. (2014). Why inequality makes europeans less happy: The role of distrust, status anxiety, and perceived conflict. *European Sociological Review*, 30(2), 151–165 [žiūrēta 2020-12-01]. Prieiga per internetą: <https://academic.oup.com/esr/article-abstract/30/2/151/499065?redirectedFrom=fulltext>
19. Diener, E. (2006). Guidelines for national indicators of subjective well-being and ill-being. *Applied Research in Quality of Life*, 1(2), 151–157 [žiūrēta 2020-09-09]. Prieiga per internetą: <http://dx.doi.org/10.1007/s11482-006-9007-x>
20. Diener, E. (2000). Subjective well-being: The science of happiness and a proposal for a national index. *American Psychologist*, 55(1), 34–43 [žiūrēta 2020-09-15]. Prieiga per internet: <https://doi.org/10.1037/0003-066X.55.1.34>
21. Diener, E., Diener, M., & Diener, C. (1995). Factors predicting the subjective well-being of nations. *Journal of Personality and Social Psychology*, 69(5), 851–864 [žiūrēta 2020-10-06]. Prieiga per internetą: <https://psycnet.apa.org/record/1996-11062-001>
22. Diener, E., & Lucas, R. E. (2000). Explaining differences in societal levels of happiness: relative standards, need fulfillment, culture, and evaluation theory. *Journal of Happiness Studies*, (1), 41-78 [žiūrēta 2020-09-12]. Prieiga internetu: <https://link.springer.com/article/10.1023/A:1010076127199>
23. Diener, E., Ng, W., Harter, J., & Arora, R. (2010). Wealth and happiness around the world: Material prosperity predicts life evaluation, whereas psychological prosperity predicts positive feelings. *Journal of Personality and Social Psychology*, 99(1), 52– 61. doi:10.1037/a0018066
24. Diener, E., Emmons, R. A., Larsen, R. J., & Griffin, S. (1985). The satisfaction with life scale. *Journal of Personality Assessment*, 49(1), 71-75 [žiūrēta 2020-12-23]. Prieiga per internetą: https://doi.org/10.1207/s15327752jpa4901_13
25. Douglass, O., Russell, P., Scott, M. (2017). Green space benefits for health and well-being: A life-course approach for urban planning, design and management. *Cities*, 66 [žiūrēta 2020-10-16]. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.1016/j.cities.2017.03.011>
26. Easterlin, R. A. (1974). Does economic growth improve the human lot? Some empirical evidence. *Social Indicators Research*, 8(2), 199-221 [žiūrēta 2020-10-16]. Prieiga per internetą: <https://www.jstor.org/stable/27521985?seq=1>
27. Easterlin, R. A. (2005). Feeding The Illusion Of Growth And Happiness: A Reply To Hagerty And Veenhoven. *Social Indicators Research*, 74(3), 429-443. DOI:10.1007/s11205-004-6170-z
28. Easterlin, R. A. (2014). Life satisfaction in the transition from socialism to capitalism: Europe and China. In: Clark, A. E., Senik, C. (Eds.), *Happiness and Economic Growth: Lessons From Developing Countries*. (pp. 6–31). Oxford, UK: Oxford University Press. DOI:10.1093/acprof:oso/9780198723653.003.0002
29. Easterly, B., & Levine, R. (1997). Africa’s growth tragedy: Policies and ethnic divisions. *Quarterly Journal of Economics*, 112(4), 1203–1250 [žiūrēta 2020-10-16]. Prieiga per internetą: <https://academic.oup.com/qje/article-abstract/112/4/1203/1911730?redirectedFrom=fulltext>

30. Frey, B. S., & Stutzer, A. (2000). Happiness, economy and institutions. *The Economic Journal*, 110(466), 918–938 [žiūrėta 2020-10-16]. Prieiga per internetą: <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/1468-0297.00570>
31. Glatz, C., & Eder, A. (2020). Patterns of Trust and Subjective Well-Being Across Europe: New Insights from Repeated Cross-Sectional Analyses Based on the European Social Survey 2002–2016. *Social Indicators Research*, (148), 417–439 [žiūrėta 2020-10-16]. Prieiga per internetą: <https://link.springer.com/article/10.1007/s11205-019-02212-x>
32. Goodwin, R., Cook, O., & Yung, Y. (2001). Loneliness and life satisfaction among three cultural groups. *Personal Relationships*, 8(2), 225–230 [žiūrėta 2020-11-30]. Prieiga per internetą: <https://psycnet.apa.org/record/2001-06970-007>
33. Goren, E. (2014). How ethnic diversity affects economic growth. *World development*, (59), 275–297 [žiūrėta 2020-10-18]. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.1016/j.worlddev.2014.01.012>
34. Graham, C., & Felton, A. (2006). Inequality and happiness: Insights from Latin America. *Journal of Economic Inequality*, (4), 107–122 [žiūrėta 2020-11-02]. Prieiga per internetą: <https://link.springer.com/article/10.1007/s10888-005-9009-1>
35. Gustavsson, M., & Jordahl, H. (2008). Inequality and trust in Sweden: Some inequalities are more harmful than others. *Journal of Public Economics*, 92(1–2), 348–365 [žiūrėta 2020-10-14]. Prieiga per internetą: <http://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0047272707001016>
36. Haller, M., & Hadler, M. (2006). How social relations and structures can produce happiness and unhappiness: An international comparative analysis. *Social Indicators Research*, 75(2), 169–216 [žiūrėta 2020-10-14]. Prieiga per internetą: <https://link.springer.com/article/10.1007/s11205-004-6297-y>
37. Hartig, T., Mitchell, R., De Vries, S., & Frumkin, H. (2014). Nature and health. *Annual review public health* (35), 207–228 [žiūrėta 2020-10-01]. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.1146/annurev-publhealth-032013-182443>
38. Hoorn, A. V. (2007). A short introduction to subjective wellbeing: Its measurement, correlates and policy uses. In *Is happiness measurable and what do those measure mean for policy? International conference, 2-3 April 2007, University of Rome 'Tor Vergata'* [žiūrėta 2020-09-30]. Prieiga per internetą: <http://www.oecd.org/site/worldforum06/38331839.pdf>
39. Horn, D. (2011). Income inequality and voter turnout - evidence from European national elections. *GINI Discussion Paper 16*, [žiūrėta 2020-12-01]. Prieiga per internetą: http://archive.uva-aias.net/uploaded_files/publications/DP16-Horn.pdf
40. Hou, X., Li, S., & Wang, Q. (2018). Financial Structure and Income Inequality: Evidence from China. *Emerging Markets Finance and Trade*, 54(2), 359–376 [žiūrėta 2020-09-04]. Prieiga per internetą: <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/1540496X.2017.1347780>
41. Iniguez-Montiel, A. J. (2014). Growth with Equity for the Development of Mexico: Poverty, Inequality, and Economic Growth (1992–2008). *World development*, 59, 313–326 [žiūrėta 2020-09-30]. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.1016/j.worlddev.2014.01.011>
42. Jorm, A. F., Ryan, S. M. (2014). Cross-national and historical differences in subjective well-being. *International Journal of Epidemiology*, 43(2), 330–340. doi:10.1093/ije/dyt188
43. Kaasa, A. (2005). Factors Of Income Inequality And Their Influence Mechanisms: A Theoretical Overview. *SSRN Electronic Journal*. DOI:10.2139/ssrn.868491
44. Kahneman, D., & Deaton, A. (2010). “High income improves evaluation of life but not emotional well-being. *Proceedings of the National Academy of Sciences*, 107(38). doi:10.1073/pnas.1011492107

45. Kairys, A., Liniauskaitė, A., Bagdonas, A., Pakalniškienė, V. (2013). Lietuvos gyventojų reprezentatyvios imties psichologinės gerovės struktūra. *Psichologija*, (480), 7-19. doi:10.15388/Psichol.2013.1.2629.
46. Kaplan, G. A., Pamuk, E. R., Lynch, J., Cohen, R. D., & Balfour, J. L. (1996). Inequality in income and mortality in the United States: Analysis of mortality and potential pathways. *British Medical Journal*, 312(7037), 999–1003 [žiūrėta 2020-10-28]. Prieiga internetu: <http://www.bmj.com/content/312/7037/999>
47. Karpuskienė, V. (2017). *Pajamų nelygybė [pateiktys]* [žiūrėta 2020-09-30]. Prieiga per internetą: <http://web.vu.lt/ef/v.karpuskiene/zsr/paskaitos-3/8-paskaita-2017-pajamu-nelygybe/>
48. Katic, I., & Ingram, P. (2018). Income inequality and subjective well-being: toward an understanding of the relationship and its mechanisms. *Business & Society*, 57(6), 1010-1044 [žiūrėta 2020-10-02]. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.1177%2F0007650317701226>
49. Knack, S., & Keefer, P. (1997). Does social capital have an economic payoff? A crosscountry investigation. *Quarterly Journal of Economics*, 112(4), 1251–1288 [žiūrėta 2020-10-28]. Prieiga internetu: <http://qje.oxfordjournals.org/content/112/4/1251.abstract>
50. Krugman, P. (2013). Why inequality matters. *The New York Times* [žiūrėta 2020-10-29]. Prieiga internetu: <https://www.nytimes.com/2013/12/16/opinion/krugman-why-inequality-matters.html>
51. Kuznets, S. (1995). Economic growth and income inequality. *The American economic review*, 45(1), 1-28 [žiūrėta 2020-10-29]. Prieiga internetu: <https://www.jstor.org/stable/1811581?seq=1>
52. Layte, R. (2012). The association between income inequality and mental health: Testing status anxiety, social capital, and neo-materialist explanations. *European Sociological Review*, 28(4), 498–511 [žiūrėta 2020-12-24]. Prieiga per internetą: <https://academic.oup.com/esr/article-abstract/28/4/498/431342?redirectedFrom=fulltext>
53. Liniauskaitė, A., Kairys, A., Urbanavičiūtė, I., Bagdonas, A., Pakalniškienė, V. (2012). Suaugusiųjų psichologinės gerovės sąsajos su socialiniais ir demografiniais kintamaisiais. *Tiltai*, 2012(3), 35-53 [žiūrėta 2020-09-09]. Prieiga per internetą: <https://core.ac.uk/download/pdf/233178721.pdf>
54. Li, K. W. (2017). Capitalism and Socialism: Sustainability Versus Popularity in *Redefining Capitalism in Global Economic Development* (pp. 59-73). Academic press. [žiūrėta 2020-12-26]. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.1016/B978-0-12-804181-9.00005-7>
55. Lyubomirsky, S., King, L., & Diener, E. (2005). The benefits of frequent positive affect: Does happiness lead to success? *Psychological Bulletin*, 131(6), 803–855 [žiūrėta 2020-09-28] Prieiga internetu: <http://dx.doi.org/10.1037/0033-2909.131.6.803>
56. Margolis, R., & Myrskylä, M. (2013). Family, money, and health: Regional differences in the determinants of life satisfaction over the life course. *Advances in Life Course Research*, 18(2), 115-126. DOI:10.1016/j.alcr.2013.01.001
57. Mauro, P. (1995). Corruption and growth. *The Quarterly Journal of Economics* 110(3), 681–712 [žiūrėta 2020-09-30]. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.2307/2946696>
58. Miliratu, E., & Stanila, L. (2015). Income variability in Romania: Decomposing income inequality by household characteristics. *Procedia economics and finance* 26, 227-233 [žiūrėta 2020-10-15]. Prieiga per internetą: [https://doi.org/10.1016/S2212-5671\(15\)00823-0](https://doi.org/10.1016/S2212-5671(15)00823-0)
59. Mkrtchyan, G. M., Blam, I. Y., Kovalev, S. Y. & Tselodub Y. O. (2018). Impact of Climate Change on the Subjective Well-Being of Households in Russia. *Regional research of Russia*, 8(3), 281-288. DOI:10.1134/S207997051803005X
60. Morawetz, D., Atia, E., Bin-Nun, G., Felous, L., Gariplerden, Y., Harris, E., Soustiel, A., Tombros, G., & Zarfaty, Y. (1977). Income distribution and self-rated happiness: Some empirical evidence. *The*

- Economic Journal*, 87(347), 511–522 [žiūrėta 2020-12-26]. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.2307/2231556>
61. Neto, F. (1993). Satisfaction with life scale: Psychometrics properties in an adolescent sample. *Journal of Youth and Adolescence*, 22(2), 125-134 [žiūrėta 2020-12-01]. Prieiga per internetą: <https://link.springer.com/article/10.1007/BF01536648>
  62. Ngamaba, H. K. (2017). *The correlates of subjective well-being. Thesis for doctor degree*. The University of Manchester [žiūrėta 2020-12-26]. Prieiga per internetą: https://www.research.manchester.ac.uk/portal/files/57431122/FULL_TEXT.PDF
  63. Nikolova, M. (2016). Minding the happiness gap: Political institutions and perceived quality of life in transition. *European journal of political economy*, 45, 129-148 [žiūrėta 2020-10-01]. Prieiga per internetą: <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0176268016301021>
  64. O'Campo, P., Salmon, C., & Burke, J. (2009). Neighbourhoods and mental well-being: What are the pathways? *Health and Place*, 15(1), 56-68. DOI: 10.1016/j.healthplace.2008.02.004
  65. Oishi, S., Diener, E., Suh, E., & Lucas, R. (2001). Value as a moderator in subjective wellbeing. *Journal of Personality*, 67(1), 157-184 [žiūrėta 2020-11-26]. Prieiga per internetą: <https://psycnet.apa.org/record/1999-10065-006>
  66. Oishi, S., Kesebir, S., & Diener, E. (2011). Income inequality and happiness. *Psychological Science*, 22(9), 1095–1100. DOI: [10.1016/j.healthplace.2008.02.004](https://doi.org/10.1016/j.healthplace.2008.02.004)
  67. Oishi, S., Kushlev, K., & Schimmack, U. (2018). Progressive Taxation, Income Inequality, and Happiness. *American Psychologist*, 73(2), 1–29. DOI: [10.1037/amp0000166](https://doi.org/10.1037/amp0000166)
  68. Olsen, J. R., Nicholls, N., & Mitchell, R. (2019). Are urban landscapes associated with reported life satisfaction and inequalities in life satisfaction at the city level? A cross-sectional study of 66 European cities. *Social Science & Medicine* 226, 263-274 [žiūrėta 2020-10-11]. Prieiga per internetą: <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0277953619301510?via%3Dihub>
  69. Ortiz-Ospina, E., & Roser, M. (2017). *Happiness and Life Satisfaction* [žiūrėta 2020-12-11]. Prieiga internetu: <https://ourworldindata.org/happiness-and-life-satisfaction>
  70. Padhan, H., & Rahman, M. M. (2018). Income Inequality in India and China: The Role of Infrastructure Development, Human Capital Formation and Remittance Inflows. *Economics* [žiūrėta 2020-09-04]. Prieiga per internetą: <https://www.semanticscholar.org/paper/Income-inequality-in-India-and-China%3A-the-role-of-Padhan-Rahman/83a489e1f3fdd6f2c4d67c5a5418811d1b956e5f>
  71. Pavot, W., & Diener, E. (1993). Review of the satisfaction with life scale. *Psychological Assessment*, 5(2), 164-172 [žiūrėta 2020-11-11]. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.1037/1040-3590.5.2.164>
  72. Perlman, D. & Peplau, L. A. (1984). Loneliness research: survey of empirical findings, in: L.A. Peplau, L. A., & Goldston, S. E. (Eds) *Preventing the Harmful Consequences of Severe and Persistent Loneliness* (pp. 13-46). Washington, DC, USA: Government Printing Office [žiūrėta 2020-12-26]. Prieiga per internetą: <https://psycnet.apa.org/record/1997-36496-002>
  73. Peto, R. (1977). *Introduction to National Accounting, 3rd edition*. Munich: V. Florentz.
  74. Piketty, T., & Saez, E. (2012). Top Incomes and the Great Recession: Recent Evolutions and Policy Implications. In *13th Jacques Polak Annual Research Conference, International Monetary Fund, November 8–9, 2012, Washington, DC* (pp. 1-35) [žiūrėta 2020-10-28]. Prieiga per internetą: <https://www.imf.org/external/np/res/seminars/2012/arc/pdf/PS.pdf>
  75. Pittau, M., Grazia, R. Z., & Gelman, A. (2010). Economic disparities and life satisfaction in european regions. *Social Indicators Research*, (96), 339–361 [žiūrėta 2020-09-09]. Prieiga per internetą: <https://link.springer.com/article/10.1007/s11205-009-9481-2>

76. Pukelienė, V., Kisieliauskas, J. (2013). The Influence of income on subjective well-being. *Taikomoji ekonomika: sisteminiai tyrimai*, 7(2), 13-26 [žiūrėta 2020-11-30]. Prieiga per internetą: <https://www.vdu.lt/cris/handle/20.500.12259/1214>
77. Raipa, A. (2009). Šiuolaikinio viešojo valdymo pokyčių kryptys ir tendencijos. *Viešoji politika ir administravimas*, (30), 22–32 [žiūrėta 2020-09-30]. Prieiga per internetą: <https://repository.mruni.eu/handle/007/12378?show=full>
78. Rakauskienė, O. G., Puškorius, S., Diržytė, A., Servetkienė, V., Krinickienė, E., Bartuševičienė, I., Volodzkienė, L., Juršėnienė, V., Kisielytė, U. (2017). *Socialinė ekonominė nelygybė Lietuvoje. Mokslo studija*. Vilnius: Mykolo Riomerio universitetas.
79. Roine, J., Vlachos, J., & Waldenstrom, D. (2009). The Long-Run Determinants of Inequality: What Can We Learn from Top Income Data? *Journal of Public Economics* 93(7/8), 974-988 [žiūrėta 2020-09-22]. Prieiga per internetą: https://econpapers.repec.org/article/eeepubeco/v_3a93_3ay_3a2009_3ai_3a7-8_3ap_3a974-988.htm
80. Rozer, J., & Kraaykamp, G. (2013). Income inequality and subjective well-being: A cross-national study on the conditional effects of individual and national characteristics. *Social Indicators Research*, (113), 1009–1023 [žiūrėta 2020-10-01]. Prieiga per internetą: <https://link.springer.com/article/10.1007/s11205-012-0124-7>
81. Ruvalcaba-Romero, N. A., Fernandez-Berrocal, P., Salazar-Estrada, J. G., Gallegos-Guajardo, J., (2017). Positive emotions, self-esteem, interpersonal relationships and social support as mediators between emotional intelligence and life satisfaction. *Journal of Behavior, Health & Social Issues*, 9(1), 1-6 [žiūrėta 2020-10-01]. Prieiga per internetą: <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S2007078017300184>
82. Saez, E. (2020). World richest people who owe as much as poorest 50%. *Income inequality* [žiūrėta 2020-09-04]. Prieiga per internetą: <https://inequality.org/facts/income-inequality/>
83. Salimi, A., (2011). Social-Emotional Loneliness and Life Satisfaction. *Social and behavioral sciences*, 29, 292-295 [žiūrėta 2020-10-01]. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2011.11.241>
84. Sanfey, P., & Teksoz, U. (2007). Does transition make you happy? *The Economics of Transition*, 15(4), 707–731 [žiūrėta 2020-12-24]. Prieiga per internetą: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1017135
85. Schneider, S. M. (2015). Income Inequality and Subjective Wellbeing: Trends, Challenges, and Research Directions. *Journal of Happiness Studies* 17(4). DOI: [10.1007/s10902-015-9655-3](https://doi.org/10.1007/s10902-015-9655-3)
86. Scorsolini-Comin, F., & Santos, M. A. (2012). Correlations between Subjective Well-being, Dyadic Adjustment and Marital Satisfaction in Brazilian Married People. *The Spanish Journal of Psychology*, 15(1), 166-176. [žiūrėta 2020-09-28]. Prieiga internetu: http://dx.doi.org/10.5209/rev_SJOP.2012.v15.n1.37304
87. Scorzafave, L. G., & Soares, M. K. (2009). Income inequality and pecuniary crimes. *Economics Letters*, 104(1), 40–42 [žiūrėta 2020-10-28]. Prieiga internetu: <http://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0165176509001049>
88. Seghieri, C., Desantis, G., & Tanturri, M. L. (2006). The Richer, the Happier? An Empirical investigation in selected European countries, *Social Indicators Research*, (79), 455-476 [žiūrėta 2020-11-01]. Prieiga per internetą: <https://link.springer.com/article/10.1007/s11205-005-5394-x>
89. Senik, C. (2004). When information dominates comparison. Learning from Russian subjective panel data. *Journal of Public Economics*, 88(9-10), 2099–2123 [žiūrėta 2020-10-10]. Prieiga per internetą:

https://econpapers.repec.org/article/eeepubeco/v_3a88_3ay_3a2004_3ai_3a9-10_3ap_3a2099-2123.htm

90. Šilinskas, G., Žukauskienė, R. (2004). Subjektyvios gerovės išgyvenimas ir su juo susiję veiksniai vyrų imtyje. *Psichologija*, 2004(30), 1-12 [žiūrėta 2020-09-13]. Prieiga per internetą: <http://rzukausk.home.mruni.eu/wp-content/uploads/Silinskas-Zukauskiene-2004.pdf>
91. Sheldon, K. M., & Kasser, T. (2001). Getting older, getting better? personal strivings and psychological maturity across the life span. *Developmental Psychology*, 37(4), 491-501 [žiūrėta 2020-12-26]. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.1037/0012-1649.37.4.491>
92. Shijin, S., & Kavya, T. B. (2020). Economic development, financial development, and income inequality nexus. *Borsa Istanbul review* 20(1), 80-93 [žiūrėta 2020-12-26]. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.1016/j.bir.2019.12.002>
93. Singh, P. (2017). Liberal approach to Inequality. *Economic and political weekly* 52(10) [žiūrėta 2020-10-28]. Prieiga per internetą: https://www.researchgate.net/publication/315747708_Liberal_Approach_to_Inequality
94. Steptoe, A., Deaton, A., & Stone, A. A. (2015). Subjective wellbeing, health, and ageing. *The Lancet*, 385(9968), 640-648. DOI: [10.1016/S0140-6736\(15\)61489-0](https://doi.org/10.1016/S0140-6736(15)61489-0)
95. Stevenson, B., & Wolfers, J. (2008). Economic Growth and Subjective Well-Being: Reassessing the Easterlin Paradox. *Brookings Papers on Economic Activity* 2008(1). DOI: [10.1353/eca.0.0001](https://doi.org/10.1353/eca.0.0001)
96. Stobbe, A. (1989). *Economics*. Berlin: Springer Verlag.
97. Stone, A. A., Schwartz, J. E., Broderick, J. E., & Deaton, A. (2010). A snapshot of the age distribution of psychological well-being in the United States. *Proceedings of the National Academy of Sciences of the United States of America*, 107(22), 9985-9990 [žiūrėta 2020-09-09]. Prieiga per internetą: <https://www.pnas.org/content/107/22/9985>
98. Swami, V., Chamorro-Premuzic, T., Sinniah, D., Maniam, T., Kannan, K., Stanistreet, D., & Furnham, A. (2007). General health mediates the relationship between loneliness, life satisfaction and depression. *Social psychiatry and psychiatric epidemiology*, 42(2), 161-166. DOI: [10.1007/s00127-006-0140-5](https://doi.org/10.1007/s00127-006-0140-5)
99. Tamas, H., Gabor, H. (2014). Reduction of income inequality and subjective well-being in Europe. *Economics: the open-access, Open-assessment E-journal* 8(2014-35), 1-29 [žiūrėta 2020-09-12]. Prieiga per internetą: <http://www.economics-ejournal.org/economics/journalarticles/2014-35/>
100. Telešienė, A. (2015). Asmeninė ir socialinė subjektyvi gerovė Lietuvoje. *Filosofija. Sociologija*, 26(4), 293-303. [žiūrėta 2020-09-12] prieiga internetu: <http://mokslozurnalai.lmaleidykla.lt/filosofijasociologija/2015/4/7202>
101. Varjan, P., Rovnanikova, D., & Gnap, J. (2017). Examining changes in GDP on the demand for road freight transport. *Procedia Engineering*, 192, 911 – 916 [žiūrėta 2020-12-17]. Prieiga per internetą: <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S1877705817327042>
102. Veenhoven, R. (2005). Apparent quality-of-life in nations: How long and happy people live. *Social Indicators Research*, (71), 61–86 [žiūrėta 2020-12-01]. Prieiga per internetą: <https://link.springer.com/article/10.1007/s11205-004-8014-2>
103. Veenhoven, R. (2008). Healthy happiness: Effects of happiness on physical health and the consequences for preventive healthcare. *Journal of Happiness Studies*, 9, 449–469. [žiūrėta 2020-09-28]. Prieiga internetu: <http://dx.doi.org/10.1007/s10902-006-9042-1>
104. Vitterso, J. (2013). Feelings, meanings and optimal functioning: Some distinctions between hedonic and eudaimonic well-being. In A. Waterman (Ed.), *The best within us. Positive psychology perspectives on eudaimonia* (pp. 39-55). Washington, DC: American Psychological Association.

105. Ward, G. (2015). Is happiness a predictor of election results? *Centre for Economic Performance Discussion Paper* (1343) [žiūrėta 2020-10-02]. Prieiga internetu: <http://cep.lse.ac.uk/pubs/download/dp1343.pdf>.
106. Ward Thompson, C., Roe, J., Aspinall, P., Mitchell, R., Clow, A., & Miller, D. (2012). More green space is linked to less stress in deprived communities: Evidence from salivary cortisol patterns. *Landscape and Urban Planning*, 105(3), 221-229 [žiūrėta 2020-11-11]. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.1016/j.landurbplan.2011.12.015>
107. Wilkinson, R., & Pickett, K. (2006). Income inequality and population health: A review and explanation of the evidence. *Social Science & Medicine* 62(7), 1768–1784 [žiūrėta 2020-11-09]. Prieiga per internetą: <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0277953605004375>
108. Yusof Saari, M., Dietzenbacher, E., & Los, B. (2015). Sources of Income Growth and Inequality Across Ethnic Groups in Malaysia, 1970–2000. *World Development*, 76, 311-328 [žiūrėta 2020-10-11]. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.1016/j.worlddev.2015.07.015>
109. Zaleckienė, I., Kvieskienė, G., Gulbinas, R., Žemaityte-Misiūnienė, G. (2006). *16 -24 metų amžiaus jaunimo visuomeninis dalyvavimas: tyrimo ataskaita*. Vilnius: Švietimo ir mokslo ministerija. [žiūrėta 2020-12-26]. Prieiga per internetą: https://www.smm.lt/uploads/documents/kiti/16-24_amz_jaun_visuom_dalyv.pdf
110. Zhang, Q., & Churchill, Z. A. (2020). Income inequality and subjective well-being: panel data evidence from China. *China economic review* 60 [žiūrėta 2020-10-10]. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.1016/j.chieco.2019.101392>
111. Zweig, J. S. (2014) Are Women Happier than Men? Evidence from the Gallup World Poll. *Journal of happiness studies* 16(2) [žiūrėta 2020-09-13]. Prieiga internetu: https://www.researchgate.net/publication/271621233_Are_Women_Happier_than_Men_Evidence_from_the_Gallup_World_Poll

Informacijos šaltinių sąrašas

1. Brezzi, M., & Diaz Ramirez, M. (2016). Building subjective wellbeing indicators at the subnational level: A preliminary assessment in OECD regions. *OECD Regional Development Working Papers*, 2016(03) [žiūrėta 2020-11-16]. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.1787/5jm2hhcjftvh-en>
2. Causa, O., De Serres, A., & Ruiz, N. (2014). Can growth-enhancing policies lift all boats? An analysis based on household disposable incomes. *OECD Economics Department Working Papers*, (1180) - [žiūrėta 2020-10-11]. Prieiga per internetą: <https://www.oecd-ilibrary.org/docserver/5jxrh8dh5wg7-en.pdf?expires=1602407839&id=id&accname=guest&checksum=D84664D7ADFE4F4E98B00175DCAE113B>
3. Causa, O., De Serres, A., & Ruiz, N. (2014). Growth and inequality: a close relationship? *Inclusive Growth, OECD Yearbook 2014*, 28-29 [žiūrėta 2020-10-11]. Prieiga internetu: https://issuu.com/oecd.publishing/docs/yearbook_2014_lowres_final_a_/30
4. Chapple, S., Forster, M., & Martin, J. P. (2009). Inequality and well-being in OECD countries: what do we know? In *The 3rd OECD World Forum on "Statistics, Knowledge and Policy" Charting Progress, Building Visions, Improving Life. Busan, Korea - 27-30 October 2009*. [žiūrėta 2020-09-03]. Prieiga per internetą: <https://www.oecd.org/site/progresskorea/44109816.pdf>
5. Cingano, F. (2014). Trends in Income Inequality and its Impact on Economic Growth. *OECD Social, Employment and Migration Working Papers*, (163) [žiūrėta 2020-12-23]. Prieiga per internetą: <http://www.oecd.org/els/soc/trends-in-income-inequality-and-its-impact-on-economic-growth-SEM-WP163.pdf>
6. Clark, E. A., Fleche, A., Layard, R., Powdthavee, N., & Ward, G. (2017). The key determinants of happiness and misery. *World happiness report 2017* [žiūrėta 2020-10-16]. Prieiga per internetą: https://s3.amazonaws.com/happiness-report/2017/HR17-Ch5_w-oAppendix.pdf
7. Europos Komisija. (2018). *Semestro teminė informacijos suvestinė: nelygybės šalinimas* [žiūrėta 2020-10-10]. Prieiga per internetą: https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/file_import/european-semester-thematic-factsheet-addressing-inequalities_lt.pdf
8. Europos socialinio tyrimo duomenų bazė. (2020). [žiūrėta 2020-12-14]. Prieiga per internetą: <https://www.europeansocialsurvey.org/data/round-index.html>
9. Europos šalių statistikos duomenų bazė. (2020). [žiūrėta 2020-12-14]. Prieiga per internetą: <https://ec.europa.eu/eurostat/data/database>
10. Helliwell, F. J., Huang, H., Wang, S., & Norton, M. (2020). Social Environments for World Happiness. *World Happiness Report 2020*. [žiūrėta 2020-10-15]. Prieiga internetu: <https://happiness-report.s3.amazonaws.com/2020/WHR20.pdf>
11. Lietuvos Respublikos gyventojų pajamų mokesčio įstatymas 2002 m. liepos 2 d. Nr. IX-1007. (2002). [žiūrėta 2020-12-27]. Prieiga per internetą: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.171369>
12. Martela, F., Greve, B., Rothstein, B., & Saari, J. (2020). The Nordic Exceptionalism: What Explains Why the Nordic Countries are Constantly Among the Happiest in the World. *World Happiness Report 2020*. [žiūrėta 2020-10-15]. Prieiga internetu: <https://happiness-report.s3.amazonaws.com/2020/WHR20.pdf>
13. Pasaulio bankas (2018). *Gini index (World Bank estimate)*. [žiūrėta 2020-09-03]. Prieiga internetu: <https://data.worldbank.org/indicator/SI.POV.GINI?view=map>

14. Stiglitz, J. E., Fitoussi, J. P., & Durand, M. (2018). *Beyond GDP: Measuring What Counts for Economic and Social Performance*. Paris: OECD Publishing DOI: <https://doi.org/10.1787/9789264307292-en>
15. Transparency international, the global coalition against corruption. (2020). Corruption perceptions index. [Žiūrėta 2020-09-30]. Prieiga per internetą: <https://www.transparency.org/en/cpi>
16. UNDP. (2014). *Human Development Report 2014: Sustaining Human Progress - Reducing Vulnerabilities and Building Resilience*. New York [žiūrėta 2020-10-03]. Prieiga internetu: <http://hdr.undp.org/en/content/human-development-report-2014>
17. Vainienė, R. (2007). *Ekonomikos terminų žodynas*. Vilnius: Tyto Alba.
18. Visuotinė lietuvių enciklopedija. (2003). *Bendrasis vidaus produktas* [žiūrėta 2020-12-15]. Prieiga per internetą: <https://www.vle.lt/straipsnis/bendrasis-vidaus-produktas/>